

HOSPODÁŘSKÝ DVŮR TROCNOV

STAVEBNĚHISTORICKÝ PRŮZKUM

Identifikační údaje

Název objektu: Bývalý hospodářský dvůr Trocnov
Kraj: Jihočeský
Okres: České Budějovice
Obec: Borovany
Část obce: Trocnov
Čp. 14
Katastrální území: Trocnov 768448
Číslo parcely: st. 59/1
Rč. USKP: 11754/3-482
141 (NKP Rodiště Jana Žižky v Trocnově)
Objednatel: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, po.
Dukelská 242/1, 370 01 České Budějovice 6
Zhotovitel: Prof. Ing.arch. Jiří Škabrada, CSc.
Salvátorská 8, 110 00 Praha 1
Zpracovali: Prof. Ing.arch. Jiří Škabrada, CSc.
Ing.arch. Petr Dostál
PhDr. Daniel Kovář - archivní řešerše

červen - říjen 2020

Upozornění:

Tato práce, která vznikla tvůrčím zpracováním výsledků archivního a stavebněhistorického výzkumu, je chráněna autorským právem podle zákona 121/2000 Sb. Ve smyslu tohoto zákona jsou chráněny i jednotlivé části této práce jako např. skici, náčrty, závěry apod. (§ 9 citovaného zákona). Části práce nebo práci celou lze uveřejnit jen se svolením autorů. Výňatky z děl a drobná díla (především historická zobrazení) jsou užity pouze v odůvodněné míře pro účely odborného posouzení zkoumané stavby dle §31 citovaného zákona a není je možné bez souhlasu jejich autorů a vlastníků šířit, uveřejňovat a publikovat.

Stavebně historický průzkum nenahrazuje závazná vyjádření příslušných památkových orgánů a organizací ve smyslu zákona č.20/1987 Sb.

Obsah

1. Úvod	4
2. Anotace	5
3. Archivní rešerše	6
4. Popis	23
4.1. Situace	23
4.2. Západní křídlo - charakteristika	24
4.3. Průčelí	24
4.4. Interiér	26
4.5. Východní křídlo	31
4.6. Severní křídlo	31
5. Dendrochronologické datování	33
6. Stavební historie	34
7. Hodnocení objektu	38
8. Náměty pro potřeby památkové péče	39
8.1. Hodnotné prvky a detaily – západní křídlo	39
8.2. Závady	40
8.3. Náměty pro péči o objekt	40
9. Historická dokumentace	41
9.1. Historické mapy	41
9.2. Historické plány	41
9.3. Historické pohlednice a fotografie	44
10. Dokumentace současného stavu	45
10.1. Fotodokumentace	45
10.2. Dokumentace současného stavu	47
11. Grafické vyhodnocení průzkumu	48
Stavební vývoj	48
Památkové hodnocení	48

1. Úvod

Stavebněhistorický průzkum trocnovského někdejšího vrchnostenského hospodářského dvora byl zadán v souvislosti s počátkem výstavby sousedícího archeoskanzenu, protože je zřejmé, že toto zařízení změní situaci v celém areálu a dříve či později vyvolá úpravy i ve dvoře.

Od počátku bylo zřejmé, že průzkum samotného dvora nebude příliš komplikovaný, protože se jedná o soubor relativně mladých staveb, z nichž jen jedna sahá do poněkud starší minulosti. Ukázalo se ale, že tuto situaci vyvažuje relativně značné množství historické dokumentace, která se pro tyto objekty zachovala a bylo nutné ji zpracovat.

V samotném areálu dvora jsme věnovali pozornost jediné zachované historické stavbě – objektu západního křídla – na jaře t. r. Typologicky neobvyklou stavbu, která prošla složitým vývojem s funkčními proměnami, se podařilo datovat prostřednictvím jejího zachovaného barokního krovu. Bohužel se nepodařilo doplnit srovnávací informace o případných soudobých podobných objektech téhož investora (kláštera augustiniánů v nedalekých Borovanech) ve dvou klášterních dvorech - v Borovanech a v nedalekém Novém Dvoře u Hluboké.

Vzhledem ke zmíněným budoucím proměnám širšího areálu byl průzkum (navzdory relativně jednoduché situaci se zachovanými objekty dvora) zadán jako vícedisciplinový i pro širší území. Archeologická rešerše, úvaha o novodobé proměně zdejší krajiny a zejména zpracování dějin Trocnova podle písemných materiálů se tudíž zabývají i širším okolím dvora. To odpovídá i specifickému vývoji tohoto místa, resp. dramatickým proměnám krajiny, v níž se dnes Trocnov nazývá vesnice, která takový název v minulosti neměla a doložené zbytky trocnovských zemědělských dvorů ukrývá novodobé zalesnění.

Tyto širší poznatky ovlivní zejména práci na urbanistické studii areálu. Pro kontakt obou elaborátů proběhlo zasedání v červnu t. r. v Trocnově, na kterém byly alespoň v pracovní podobě uvedeny poznatky z průzkumu, důležité pro urbanistickou studii. Termín odevzdání studie se v souvislosti s dopady koronavirové pandemie posunul na první pololetí roku 2021, termínem pro průzkum zůstal říjen roku 2020.

Jiří Škabrada, Polička 30. 9. 2020

2. Anotace

Dějiny trocnovského hospodářského dvora lze členit do tří období vlastnické příslušnosti - vznik dvora a období mezi lety 1678 - 1785 je spojeno s augustiniánským klášterem v Borovanech, v období mezi lety 1787 – 1921 byl dvůr součástí třeboňského panství Schwarzenbergů a od roku 1923 je dvůr v majetku československého, respektive českého státu.

Stavební parcela a struktura zástavby doznala v průběhu existence dvora dílčích změn. Ve druhé polovině 18. století byla stavební parcela na severní straně v kontaktu s Horním trocnovským rybníkem a budovy byly umístěny po celém jejím obvodu. Pravděpodobně v této době byl rozsah dvora na severní straně zmenšen (shodně s dnešní situací) a budovy redukovány na východní, severní a západní stranu dvora.

Z historické zástavby je dochováno pouze západní křídlo bývalých stájí z 3. čtvrtiny 18. století (1764-5), které prošlo několika etapami stavebních úprav v 19. století (obytná úprava jižní a střední části budovy) a následně po polovině 20. století (památník husitského období). Na severní straně dvora byla budova stájí a kolny v roce 1940 nahrazena novostavbou menší hospodářské budovy s užitím tradičních lomenicových motivů z české lidové architektury (v současnosti je budova využita jako provozní budova památníku).

Stodola na východní straně dvora prošla několika proměnami od dřevěné podoby až po zánik při požáru v závěru 19. století; jejím pozůstatkem je pouze sklípek na jižní straně (do budovy dodatečně vezděný nedlouho před posledním požárem). Vývoj všech staveb ve dvoře je od poloviny 19. století sledovatelný velmi podrobně díky zachovanému souboru stavebních plánů a popisových elaborátů.

V samotném dvoře představuje zachovanou architektonickou a památkovou hodnotu celková, dnes neúplná sestava objektů s pravidelnou trojkřídlovou kompozicí, typickou pro vesnické prostředí. Z objektů je hodnotná někdejší hospodářská budova, jejíž neobvyklé typologické schéma bylo nedávnými adaptacemi do značné míry vlastně uvedeno do původního stavu. Objekt je zachován včetně charakteristické důkladné krovové konstrukce barokního typu.

Vlastně nejvýznamnější hodnotu areálu ale představuje jeho vazba na husitskou etapu českých dějin ve středověku a v jejím rámci přímá návaznost na zaniklý, těsně sousedící Žižkův dvorec. Pro další přístup k širšímu areálu se z tohoto pohledu jeví jako nejzávažnější úkoly dostavba torzálního areálu samotného dvora do celistvého tradičního útvaru a také stav přírodního a krajinného prostředí, násilně změněného teprve v relativně nedávné době při rezignaci na původní hospodářskou funkci dvora.

3. Archivní rešerše

Z historicko-geografického hlediska byl Trocnov malou středověkou osadou, která přežívala do 17. století, kdy vlivem válečných událostí a zhoršených ekonomických podmínek stagnovala, až zcela zanikla a byla nahrazena vrchnostenským dvorem. Tento vývoj sdílely stovky dalších vesnic v české krajině. Trocnov má však mezi nimi zcela mimořádné postavení tím, jaký zájem odborníků i veřejnosti mu byl a je věnován skrze ten výjimečný historický fakt, že odtud pocházela jedna z nejznámějších osobností českých dějin, která navzdory ohromné časové vzdálenosti a snad ještě většímu odstupu dnešní společnosti od myšlenkového světa Žižkova středověku nepřestává přitahovat pozornost a vyvolávat polemiky ve vědeckých i laických kruzích.

Nejstarším dějinám této zapadlé jihočeské lokality se proto detailně věnovali přední čeští historici, jako Hugo Toman, August Sedláček, František M. Bartoš, Josef Pekař a naposledy Petr Čornej.¹ Životním tématem se historie Trocnova stala pro právníka a historika JUDr. Jana Petříka (1895–1940), který jednak z hlediska právně-historického pregnantně vytěžil písemné prameny, jednak se soustavně věnoval terénnímu průzkumu a uskutečnil plošný archeologický odkryv reliktů druhého (Mikšova) dvorce. Vedle Petříka se lokalitě věnovali další vlastivědní badatelé, z nichž českobudějovický František Miroslav Čapek a trhovosvinenský Karel Hlubuček se stali autory tiskem vydaných monografií Trocnova; vydáno bylo i několik průvodců pro návštěvníky místa.²

Tři období v dějinách Trocnova

V historickém vývoji Trocnova lze rozlišit tři základní etapy. Prvním obdobím je existence drobné středověké osady a vladyckého sídla, druhé období charakterizuje režijní hospodaření vrchnosti na panském dvoře, a konečně třetí etapu tvoří aktivity spojené s rozvíjením tradice a kultu místního rodáka Jana Žižky.

I. Středověká osada

Nejstarší písemné zmínky o Trocnově pocházejí z lucemburského období, kdy byl malou osadou se šlechtickým sídlem nejnižší kvalitativní úrovně, která neměla stavební podobu tvrzí, nýbrž dvorců. Hovoří se o dvou takových dvorcích. Patřily příslušníkům drobné venkovské šlechty, jejichž hmotné poměry se v praxi blížily svobodníkům nebo lépe situovaným sedlákům, s jejichž společenskou vrstvou také později splývali. Podobných sídel se v oblasti severního Trhovosvinenska nacházelo několik (Čeřejov, Dvorec, Jedovary, Ostrolovský Újezd, Rankov, Třebeč) a jejich držitelé bývali provázáni vzájemnými příbuzenskými vztahy.³

¹ Citace základních prací viz poznámku 3.

² Ze samostatně vydaných publikací o Trocnově lze připomenout zejména – ČAPEK, František Miroslav: Trocnov. Studie historická I. České Budějovice, s. d. [1908]; ČAPEK, František Miroslav: Trocnov. Studie historická I. České Budějovice 1924; PETŘÍK, Jan: Přehled dějin Trocnova. Brno 1924; PETŘÍK, Jan: Trocnov. Průvodce minulostí a přítomností. České Budějovice 1938; HLUBUČEK, Karel: Trocnov – Žižkův kraj. Praha 1952; PLETZER, Karel: Trocnov. Památník Jana Žižky. České Budějovice 1960; KLUZÁK, Ladislav: Trocnov. České Budějovice 1962; HŮLKA, Alois: Průvodce rodištěm Jana Žižky z Trocnova. České Budějovice 1976.

³ Zejména BARTOŠ, František M.: Z nejstarších osudů Trocnova a rodiny Žižkovy. Jihočeský sborník historický, roč. 1, 1928, s. 113-120; BARTOŠ, František M.: Nové zprávy o Žižkovi a jeho rodině.

Z archivních zpráv lucemburské éry není zřejmé, jaký celkový rozsah osada měla – zda se tu nacházely pouze tyto dva vladycké dvorce, nebo nějaké další usedlosti poddanského charakteru. Teprve zmínky z předposlední dekády 15. století výslovně dokládají celkově dvě usedlosti, není však jasné, zda můžeme tento stav promítnout i zpětně do období předhusitského.⁴ Pokud by tomu tak bylo, znamenalo by to, že kromě šlechtických dvorců tu skutečně žádná další usedlost nestála, a obživu vladyckých rodin by muselo zajišťovat hospodaření na vlastních zemědělských pozemcích prostřednictvím čeledi, případně platy od poddaných rozptýlených v okolních vesnicích. Ostatně Mikšovi z Trocnova s největší pravděpodobností náležel i sousední (Ostrolovský) Újezd nebo jeho část, kde se usadil na nově založeném hrádku, možná ani stavebně zcela nedokončeném.⁵ Existuje hypotéza, podle níž se vdova po tomto Mikšovi po roce 1381 usadila v královském městě Českých Budějovicích v pronajatém bytě měšťanského domu. Dokreslovalo by to celkový obrázek životních poměrů venkovské šlechtické rodiny, která v daných ekonomických podmínkách nedokázala plnohodnotně obstát. Jinou cestou se vydal Mikšův blízký příbuzný Jan (Ješek) řečený Žižka z Trocnova, jemuž vyhovoval vojenský či polovojenský život v prostředí na pomezí guerillové války a lapkovství.

I. A. První dvorec

Propojením kusých písemných zpráv z období středověku až raného novověku, některých nepřímých důkazů a indicií, a mimo jiné za předpokladu stabilní výše povinného zpoplatnění nemovitosti, lze sestavit posloupnost držitelů obou trocnovských dvorců. Jejich identifikaci, spojenou s lokalizací reliktvů v terénu, provedl už ve dvacátých a třicátých letech 20. století Jan Petřík, od jehož dob se traduje označení dvou nalezených pozůstatků zděných středověkých usedlostí jako Žižkův a Mikšův dvorec. Je však třeba upozornit, že tato identifikace má charakter velmi pravděpodobné hypotézy, neměli bychom na ni spoléhat s absolutní jistotou. Hlavním argumentem, který ukazuje na totožnost reliktvů usedlostí, odhalených západně od budovy památníku Antonínem Hejnou, se středověkým dvorcem Žižkovým, je zmínka v borovanské klášterní kronice probošta Fischera z konce 17. století, že totiž nový panský dvůr byl v letech 1678–1679 vybudován „o málo níže“ („*paulo infra*“) nežli stávala původní zpustlá usedlost.

V sedmdesátých letech 14. století byl držitelem **Jan Žižka z Trocnova**, který v roce 1378 prodal tento dvorec **Vilému Puckovi z Trutmaně**, jinému představiteli drobné šlechty. Pucek patrně na hospodářství dosadil poddaného sedláka, jemuž byla vyměřena povinnost stálého platu. V rozmezí let 1380–1399 získal tuto nemovitost **Licek ze Dvorce**,

Jihočeský sborník historický, roč. 5, 1932, s. 113-115; BARTOŠ, František M.: Odchod Žižkovy rodiny z Trocnova. Jihočeský sborník historický, roč. 6, 1933, s. 108-110; BARTOŠ, František M.: Žižkův zeť, jeho sestra a děd. Jihočeský sborník historický, roč. 32, 1963, s. 1-6; PEKAR, Josef: Žižka a jeho doba. Praha 1992, 2. díl, s. 1-20 a 197-208; PETŘÍK, Jan: Odúmrt' po Mikšovi z Trocnova. Jihočeský sborník historický, roč. 4, 1931, s. 41-54; PETŘÍK, Jan: Ke článku „Odúmrt' po Mikšovi v Trocnově“. Jihočeský sborník historický, roč. 4, 1931, s. 72; SEDLÁČEK, August: Doklady k otázce o Žižkově stáří. Český časopis historický, roč. 19, 1913, s. 446-480; TOMAN, Hugo: O rodu a příbuzenstvu Jana Žižky z Trocnova. Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická, roč. 1890, Praha 1891, s. 44-62; TOMAN, Hugo: O Žižkovi, jeho rodišti, a o pozdějším rodu Žižků z Trocnova podnes kvetoucím. Tamtéž, s. 337-348. Naposledy tyto příbuzenské svazky shrnul ve své monografii ČORNEJ, Petr: Jan Žižka. Život a doba husitského válečníka. Praha 2019, s. 15-32. Pokud není uvedeno jinak, jsou údaje o nejstarších dějinách trocnovských dvorců čerpány z této literatury.

⁴ Státní oblastní archiv v Třeboni (dále jen SOA Třeboň), Velkostatek Třeboň, sign. I A 6 K beta 30 d, Úroční registra statku Borovany 1479-1532, nefoliováno.

⁵ KOVÁŘ, Daniel: Středověký hrádek u Ostrolovského Újezda na Českobudějovicku. Výběr, roč. 49, 2012, s. 3-13.

rovněž rytířského původu z okolí Borovan. Ten svou rozptýlenou držbu využil ke zbožnému obdarování kostela v Borovanech, kde zřídil oltář sv. Maří Magdaleny a zajistil ho mimo jiné platem ve výši 1 kopy grošů z poddaného **Ondřeje** v Trocnově.⁶ Někdy v první třetině 15. století však byla oltářní nadace opět zrušena a Trocnovem disponovali rytíři ze Dvorce. Teprve smlouvou z roku 1484 přešel Trocnov do majetku nově založeného augustiniánského kláštera v Borovanech,⁷ k jehož panství náležel s přerušením v letech 1564–1631 až do zrušení kanonie za vlády Josefa II.

V době převzetí Trocnova do klášterního majetku hospodařil na prvním trocnovském dvorci poddaný **Janček** či Janeček, který je zaznamenán i v klášterním urbáři v letech 1486, 1490 a 1498, a který měl odevzdávat vrchnosti ve dvou ročních termínech po půl kopě platu. Odpovídá to 1 kopě, kterou o století dříve odváděl výše zmíněný Ondřej. Hned po roce 1498 převzal usedlost poddaný **Bicek**.⁸ Pak opět nastává v pramenech mezera, dochované urbáře ze 16. století mají pouze sumární charakter a uvádějí v Trocnově dvě poddanské usedlosti beze jmen hospodářů.⁹ Před rokem 1595 tady hospodařil **Štěpán**,¹⁰ k vdově po něm se roku 1595 přiznal Vavřinec, syn sedláka Kulhana z Jedovar, označovaný potom jako **Vávra Dvořák**. Přestože je pořadí obou usedlých v urbáři prohozeno, Vávru lze k tomuto dvorci přiřadit díky přetrvávajícímu rozdílu v platební povinnosti. Počátkem 17. století totiž odváděl stále 30 kop o svatém Jiří a 30 kop v termínu sv. Havla, zatímco na druhém dvorci byl plat o 3 groše (respektive 6 grošů) vyšší. Obě usedlosti přitom byly třičtvrtělánové, dohromady tedy měla plužina osady Trocnova výměru 1 a půl lánu. Kromě toho měli odvádět jako desátek faře do Střížova úhrnem 1 strych žita a 1 strych ovsa, což může vypovídat o převážně pěstovaných obilovinách v Trocnově, ale ještě spíše o speciálních požadavcích faráře.¹¹

Od svého příchodu do Trocnova splácel Vávra za vyženěný statek 230 kop grošů míšeňských, z čehož poslední splátku odvedl začátkem roku 1618. Ve válečných událostech stavovského povstání, jejichž dějištěm se od podzimu 1618 zvýšenou měrou stalo Českobudějovické a Třeboňsko, došlo k vydrancování Trocnova, vypálení usedlostí a zřejmě i násilné smrti některých obyvatel. Přežily Vávrovy děti Ondřej, Ludmila a Alžběta, hospodář však musel grunt opustit a možná i sám zahynul. Vypleněný dvorec zůstával pustý do roku 1631, kdy jej převzal již dospělý Vávruv syn **Ondřej** (Vondra) a převzal „spáleniště a grunt na něm pustež“ v ceně 100 kop grošů míšeňských. Teprve v roce 1637 byl schopen odvést první ze splátek, jimiž měly být umořovány dědické podíly jeho sester. Válečné poměry se však podepsaly na ekonomických potížích dvorce, z něhož nakonec Ondřej v roce 1653 zcela zběhl. Pak tu snad hospodařil jakýsi Urban, ale i on zřejmě brzy odešel a roku 1658 převzal usedlost Ondřejův syn **Bartoš** (uváděn někdy jako Bartoš Trocnovský). Úřední odhad ceny – 100 kop grošů míšeňských – tedy stejný jako v roce 1631, svědčí o nepříliš zlepšených hospodářských poměrech.

Už v době, kdy Bartoš usedlost přebíral, zůstával na Trocnově posledním poddaným hospodářem, neboť druhý zdejší dvorec byl definitivně opuštěný nejpozději od roku 1653.

⁶ PODLAHA, Antonín (ed.): Libri erectionum archidioecesis pragensis saeculo XIV. et XV., Liber VI. (1397–1405). Praha 1927, s. 247; PEXA, Herbert: Oldřich ze Dvorce. Příspěvek k dějinám Dvorce a Trocnova. Jihočeský sborník historický, roč. 60-61, 1991-1992, s. 1-8.

⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 1 A alfa No 5; Pexa, Herbert: Oldřich ze Dvorce, s. 3.

⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 6 K beta 30 d, Úroční registra statku Borovany 1479-1532, nefoliováno.

⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 6 G beta No 3g/2, Sumární urbář panství Třeboň a statku Borovany 1589, fol. 81r.

¹⁰ PETŘÍK, Jan: Trocnov v XVII. století. Jihočeský sborník historický, roč. 5, 1932, s. 84.

¹¹ SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, sign. VI G beta No 2a, Urbář statku Borovany [1604], fol. 12v.

Přesto odolával celých dvacet let, přestože „však byl špatný hospodář a měl nedbalou a hloupou ženu“. Nakonec v roce 1678 ustoupil záměru borovanských augustiniánů zřídit na pozemcích dřívější osady panský dvůr. Za formální datum zániku původní usedlosti lze považovat 19. říjen 1678, kdy se Bartoš dohodl s proboštem Fischerem a dalšími představiteli kanonie, že odevzdá své nemovitosti a bude i s manželkou propuštěn z klášterního poddanství. Směl volně naložit s nemovitým majetkem, který měl v domě, ve stodole, stájích, na poli a v rybnících („*waß er in Stadl, Feldt, Teichlen, Stählen und im gantzen Hauß hat*“), mohl také dokončit sklizeň a zpeněžit úrodu.¹²

I. B. Druhý dvorec

Nejstarším známým držitelem druhého dvorce byl **Mikeš z Trocnova**, s největší pravděpodobností totožný s Mikšem z Újezda. Na svém nedalekém zboží si zřejmě začal budovat hrádek pod (Ostrolovským) Újezdem, zemřel v roce 1381 a zanechal po sobě Trocnov a Újezd. Trocnovský statek potom patřil v rozmezí let 1381–1394 **Peškovi** a v roce 1396 už **Dominovi z Doudleb**. Pak jej převzal **Licek ze Dvorce**, jehož syn Oldřich prodal celé své dědictví, včetně podílu na Trocnově, v srpnu 1425 Janu Brusovi ze Zahrádky, šlechtici v rožmberských službách. Smlouva však nevstoupila v platnost, měla spíše v době husitských válek ochránit majetek před možným zásahem Oldřicha z Rožmberka.¹³ Zbožím totiž nadále disponoval **Zdeněk z Chlebova**, druhý manžel Anny, vdovy po Oldřichovi ze Dvorce, a od roku 1443 potom Zdeňkův nevlastní syn **Jan ze Dvorce**.¹⁴ Následující generaci rodu reprezentoval Zdeňkův vlastní syn **Oldřich ze Dvorce**, který v květnu 1484 postoupil Trocnov borovanskému klášteru augustiniánů výměnou za jiný majetek.¹⁵ Na tomto dvorci tehdy hospodařil **Martin**, který měl vrchnosti odvádět roční plat celkem 1 kopu 6 grošů. V klášterním urbáři je tento Martin zaznamenán k roku 1486, v letech 1490 a 1498 už na stejné usedlosti figuruje jeho nástupce sedlák Tomášek.¹⁶ Podobně jako v případě prvního dvorce, i zde následuje v pramenech dlouhá mezera. Teprve díky nově založeným pozemkovým knihám známe posloupnost držitelů od počátku 17. století. Byl to sedlák Jan neboli **Janek Dvořák** s manželkou Lucií,¹⁷ který zemřel nejspíše v rozmezí let 1606 a 1607, a jehož syn Petr v té době ještě neměl dostatečný věk, aby mohl hospodářství převzít. Roku 1608 proto dvorec zakoupil **Bicek**, pocházející z Radostic, a úředně odhadnutá cena obnášela 500 kop grošů míšeňských. To je zajímavý údaj, protože první dvorec měl tehdy hodnotu ani ne poloviční (230 kop), a přitom se jednalo o srovnatelné statky s výměrou orné půdy v obou případech tři čtvrti lánu. Do ceny tohoto druhého statku bylo sice roku 1608 započítáno i movité vybavení, ale to samo o sobě se zdá být málo na tak výrazný rozdíl; mohl být tedy způsoben i aktuálním stavem hospodářství a budov.

Také Bickův grunt podlehl zkáze v době válečných operací stavovského povstání 1618–1619. K jeho znovuosazení došlo teprve v roce 1634, kdy jistý **Klement** získal „ten grunt, jsouc od mnoha let skrze lid vojenský na pustotu a k dokonalý zkáze uveden, tak mnoho let prázden stál a žádného hospodáře nemaje“. Výmluvný je odhad ceny na 120 kop

¹² SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, kniha č. 8, sign. I A 5 A U 51, Pozemková kniha vsí Čeřejov, Trocnov a Vrcov 1611-1688, fol. 1-2.

¹³ Archiv český, 37, 2. díl, s. 1129; PEXA, Herbert: Oldřich ze Dvorce, s. 1.

¹⁴ SCHMIDT, Valentin – PICHA, Alois (edd.): Urkundenbuch der Stadt Krummau in Böhmen, II. Band, 1420-1480, Praha 1910, s. 59, č. 203.

¹⁵ PEXA, Herbert: Oldřich ze Dvorce, s. 3.

¹⁶ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 6 K beta 30 d, Úroční registra statku Borovany 1479-1532, nefoliováno.

¹⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, sign. VI G beta No 2a, Urbář statku Borovany [1604], fol. 12v.

grošů míšeňských (tj. pouhých 24 % oproti předválečné hodnotě, a to ještě nepočítáme válečnou inflaci). Přechodně zřejmě držel grunt jistý **Havel**, připomínaný k roku 1638,¹⁸ pak se ale vrátil Klement, který zemřel před rokem 1649, a podle některých indicií se zdá, že k tomu mohlo dojít v souvislosti s vojenskými akcemi koncem třicetileté války.¹⁹ Zpustlý grunt vrchnost postoupila v roce 1649 jistě **Lucii Hesové**, na jejíž jméno byla nemovitost zaknihována, ale ve skutečnosti vedl hospodářství jakýsi Václav, snad Luciin manžel nebo syn. Poslední splátka je zaznamenána k roku 1653, což je rok, kdy i ze sousedního trocnovského dvorce zběhl hospodář.²⁰ V té době se tedy mohly vyhrotit nepříznivé okolnosti, způsobené asi celkovou poválečnou nouzí, avšak na rozdíl od prvního dvorce už tato druhá zůstala definitivně opuštěna. Čtvrt století chátrala, a tak si lze představit, že v době zakládání klášterního dvora už z bývalých stavení zůstaly jen trosky.

II. Vrchnostenský dvůr

Zpracování nového katastru, tzv. berní ruly, který měl před polovinou padesátých let 17. století zjistit skutečný ekonomický stav poddanských hospodářství a výměru obhospodařované půdy za účelem úpravy berních povinností, přinesl mimo jiné zjištění o neutěšených poměrech na majetku borovanských augustiniánů. Bezmála třetina poddanských usedlostí bylo pustých.²¹ Výsledek vyvolal úvahy o možné racionalizaci v uspořádání klášterního statku. Vizitační komise, která prováděla ohledání a odhad na borovanském statku, navrhla už v roce 1654, aby byly dvě skomírající poddanské usedlosti v Trocnově zrušeny a na jejich pozemcích zřízen panský dvůr pro chov mladého hovězího dobytka („*diße zwei Höff in der Trozenau waren 1654 bei der erster Revisitations Commission schon dem Closter zu einem Hoff vor daß Clösterliche Junge Rindt Vieh deputirt undt zueschriben*“).²²

Osada Trocnov, která opuštěním jedné poddanské usedlosti asi v roce 1653 zůstala z poloviny pustá, byla tedy odsouzena k zániku nejen fakticky, nýbrž od roku 1654 také „de iure“. Návrh vizitační komise však čekal na uskutečnění ještě čtvrt století, pravděpodobně proto, že borovanským augustiniánům chyběly finanční prostředky na výstavbu dvora a především energická osobnost, která by záměr dokázala realizovat. To se změnilo v roce 1677 s nástupem probošta Konrada Fischera, vzdělaného a schopného muže, jehož cílem bylo zhodnocení klášterního panství po všech stránkách. Fischer brzy po svém příchodu do Borovan inicioval jednání s poddaným Bartošem, posledním sedlákem v Trocnově, o převzetí jeho usedlosti do přímé držby kláštera. Bartoš si byl vědom, že vrchnostenský záměr vážne na něm, a pravděpodobně si kladl nemalé požadavky a odmítal usedlosti v jiných vesnicích, nabízené mu na výměnu. Probošt na druhé straně nechtěl uplatnit vůči Bartošovi násilný postup, ačkoli se jednalo o klášterního poddaného. Nakonec došlo 19. října 1678 k dohodě, Bartoš své hospodářství uvolnil a celé pozemky zaniklé vsi Trocnova byly dány k dispozici klášteru.

¹⁸ Státní okresní archiv České Budějovice (dále jen SOKA ČB), Farní úřad Střížov, Farní registra od 1638 (nezprac.).

¹⁹ PETŘÍK, Jan: Trocnov v XVII. století, s. 81.

²⁰ SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, kniha č. 8, sign. I A 5 A U 51, Pozemková kniha vsí Čefejev, Trocnov a Vrcov 1611-1688, fol. 23-24.

²¹ DOSKOČIL, Karel (ed.): Berní rula 2. Popis Čech r. 1654. Praha 1953, s. 48; KUBÍKOVÁ, Anna: Statek Borovany ve světle berní ruly. In: Borovany. Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci. Borovany 1986, s. 101-105.

²² SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, kniha č. 8, sign. I A 5 A U 51, Pozemková kniha vsí Čefejev, Trocnov a Vrcov 1611-1688, fol. 2.

Přestavba Bartošova dvorce na panský dvůr nepřicházela v úvahu, neboť stodola byla krajně zchátralá, část stáje zřícená, celý dům znečištěný a blízký zřícení, vše bylo mimořádně zanedbané a nestálo za opravu („*Horreum defectu reparationis, sicut pars stabulorum corruit, domus tota, cum reliquis sordibus et ruinae proxima, omnia denique extreme neglecta, nec quidquam conservatione dignum erat*“). Probošt Fischer využil situace a nechal pro novostavbu vybrat a vyměřit vhodný pozemek, dostatečně prostorný, aby tu mohl být založen dvůr orientovaný ve východo-západním směru, položený o něco málo níže než Bartošova usedlost, aby netrpěl nedostatkem vody, která k němu byla přivedena potrubím; jako staveniště byla proto zvolena dosavadní louka. Potíže s prosakující vodou se pak projevíly při hloubení základů a sklepa. Podle Fischerova záznamu se začalo stavět v roce 1678 a „léta následujícího šťastně dokončeno“. Vzhledem k pozdnímu datu uzavření dohody s Bartošem (19. října 1678) mohly být ve zbytku roku provedeny nejspíše jen přípravné práce, opatření materiál a hlavní stavební aktivita spadá do průběhu roku 1679. Scelením pozemků a vykácením části lesa získal trocnovský dvůr dostatečnou osevní plochu, louky a pastviny. Roku 1694 pak došlo ještě k rozšíření dvora a 1720 k obnově vodovodu.²³ V první polovině 18. století (údaj z roku 1731) příslušelo ke dvoru 60 strychů zemědělské půdy.²⁴

Mimořádná aktivita probošta Konrada Fischera v hospodářské oblasti v poslední čtvrtině 17. století zásadně zlepšila ekonomické možnosti borovanské kanonie augustiniánů, umožnila její rozkvět a v důsledku také dovolila pozdější barokní přestavbu klášterního areálu. Mezi základní pilíře tohoto hospodářského úspěchu patřilo prozíravé budování panských dvorů: kromě trocnovského byl v letech 1687–1688 vybudován rovněž Nový dvůr u Hluboké a Fischer investoval také do rozsáhlých úprav dvora v samotných Borovanech.

Roku 1785 došlo v rámci josefinských církevních reforem ke zrušení kanonie augustiniánů v Borovanech, přičemž celý statek i s dvorem v Trocnově připadl do správy náboženského fondu. Zájem o něj projevil kníže Jan ze Schwarzenbergu, který zakoupil velkostatek Borovany již 31. října 1787 a nechal jej přičlenit ke třeboňskému panství. Dvůr pak byl obhospodařován ve vlastní režii velkostatku až do roku 1871, ačkoli se už dříve objevili zájemci o jeho pronájem; například v roce 1806 tehdejší nájemce pivovaru v Ostrolovském Újezdě Martin Křivánek požádal o pronajmutí dvora Trocnova, což ale schwarzenberská hospodářská správa odmítla z důvodu, že zdejší zemědělský provoz se vhodně doplňuje s hospodářstvím v sousedních Borovanech. Zároveň bylo tehdy konstatováno, že budovy trocnovského dvora jsou velmi zchátralé a měly by být během dvou let přestavěny.²⁵

Ve skutečnosti žádný celkový stavební zásah neproběhl. V rámci spisové agendy schwarzenberské stavební správy, týkající se úprav dvorů na panství, trocnovský dvůr od konce 18. do konce třetí čtvrtiny 19. století dokonce vůbec nefiguruje.²⁶ Negativní zjištění je svým způsobem výmluvné. Tuto absenci by sice bylo možno vysvětlit ztrátou písemností, ale mnohem pravděpodobněji tím, že Trocnov se prostě ocitl poněkud stranou zájmu, a zatímco modernizaci velkých dvorů v úrodném okolí Třeboně byla věnována náležitá investiční pozornost, dvůr Trocnov v podhorské oblasti zůstal ponechán (až na

²³ SOA Třeboň, Vs Borovany, sign. VI G beta Nro 2b, Urbář statku Borovany 1692–1693, fol. 18r–22r; Týž fond, sign. III K beta No 21, rukopis probošta Konrada Fischera: *Historia Monasterii B[eatissimae] M[ariae] V[irginis] Visitantis in Borowan Can[onicorum] Reg[ularium] S[ancti] Augustini*, fol. 89v–90v; PETŘÍK, Jan: Trocnov v XVII. století, s. 83–84.

²⁴ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, kniha č. 105; týž fond, sign. I A 3 K beta 28 b.

²⁵ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 3 K beta 28 d.

²⁶ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Schwarzenberská ústřední stavební správa, kart. 313, sign. 22i.

výjimky) ve své staré stavební podstatě, převzaté od augustiniánů. Jednou z důležitých příčin mohla být i nedostatečná výměra využitelné zemědělské půdy, která sloužila především k chovu hovězího dobytka a ovcí. Z fondu borovanského velkostatku se alespoň dozvídáme o několika stavebních akcích, vynucených havarijním stavem objektů. V březnu 1808 hospodářská administrace předložila knížeti zprávu, podle které se dřevěná a již delší dobu zchátralá stodola během uplynulé zimy dostala do takového stavu, že to začíná ohrožovat uskladněnou úrodu; dřevěné stěny byly zcela shnilé, musel být rovněž zřízen nový krov. Navrženo bylo postavit zděné pilíře a při té příležitosti zvýšit dosavadní velice nízkou stodolu (8,5 stopy) na dvojnásobek (17 stop) a zakrýt střechu šindelem. Rozpočet zněl na 568 zlatých 5 krejcarů a kníže Schwarzenberg tuto investici 7. dubna 1808 schválil.²⁷ Kolem roku 1840 došlo k obnově zchátralého krovu na ratejně (*Ratein Stuben*) a pravděpodobně i k odstranění střešní zvoničky. Z roku 1848 potom pochází rozpočet a plán na zřízení stáje pro 75 ovcí z dosavadní pilířové vozovny, která navazovala na stávající ovčín s kapacitou pro 90 kusů. Adaptace měla spočívat v provedení vyzdívky mezi pilíři vozovny, úpravě dveřních a okenních otvorů a vložení vnitřní dřevěné dělicí konstrukce. Jednalo se tedy o prodloužení dosavadního ovčína a navýšení jeho kapacity na 165 ovcí.²⁸ Zdá se však, že tato stavební akce nebyla realizována, neboť o čtvrt století později se v popisu budov stále hovoří o ovčíně s navazující vozovnou.

Roku 1871 schwarzenberská správa přestala provozovat trocnovský dvůr ve vlastní režii a pronajímala jej soukromníkům; ponechala si pouze příslušné lesy. Prvním nájemcem se stal podnikatel Vojtěch Holanský (*Adalbert Hollansky*) z Českých Budějovic, s nímž byla uzavřena nájemní smlouva 1. června 1871 na dobu 12 let, tj. do 31. května 1883. Smluvený roční nájem činil 1.000 zlatých rakouské měny. K pronajatému dvoru příslušelo 80 jiter 735 čtverečních sáhů polí, 30 jiter 720 sáhů luk a 4 jitra 1485 čtverečních sáhů pastvin, předmětem nájmu bylo i domácí a hospodářské náčiní a vybavení v hodnotě 200 zlatých, dále 4 volí, 1 kráva, 9 telat a zásoba obilního osiva. Holanský užíval dvůr pouze půl roku, zemřel 21. prosince 1871. Nájem přešel na vdovu Marii, která se brzy znovu provdala za Adalberta Teuschla. Nová nájemní smlouva ze 30. června 1873 (prodloužení patrně odpovídá délce pozůstalostního řízení) byla sice uzavřena s Marií Teuschlovou, neboť se jednalo formálně o prodloužení původní smlouvy s jejím zesnulým manželem, ale fakticky potom jako nájemci figurují manželé Adalbert a Marie Teuschlovi.²⁹

Plány z roku 1871, vzniklé nepochybně v souvislosti s předáním dvora do nájmu, ukazují adaptaci obytných prostor v západním obytném křídle.³⁰ Podle plánů z roku 1873 byla v nejzápadnější části severního křídla upravena řezárna.³¹

V září 1876 nechali Teuschlovi ve stájích instalovat 11 nových kamenných žlabů pro krmení dobytka namísto dosavadních dřevěných.³² O půldruhého měsíce později postihl budovy rozsáhlý požár, jehož příčina nebyla zjištěna: večer 20. října 1876 během nepřítomnosti nájemců oheň zničil velkou stodolu na jižní straně dvora, střechu kolny a stáje na severovýchodní straně. Zachránit se podařilo obytnou budovu a stáj, a to i za přispění knížecí hasicí stříkačky ze zámku v Borovanech.³³ Pojistné plnění za „částečně vyhořelý dvůr v Trocnově“ („*theilweise abgebrannte Meierei in Trocnow*“) vyčíslila

²⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, sign. I 6 B beta 2 e.

²⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, sign. I 6 B beta 2 e.

²⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 3 K beta 28 d.

³⁰ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány, inv. č. 2395.

³¹ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány, inv. č. 2396.

³² SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I C 6 B beta 2 g.

³³ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I C 6 B beta 2 g.

rakouská pojišťovna Phönix na částku 2.135 zlatých rakouské měny. Schwarzenberské stavební ředitelství v Českém Krumlově vypracovalo v následujících týdnech plán a kalkulaci na obnovu dvora. Především měl být nákladem 1.252 zlatých 14 krejcarů co nejdříve zřízen nový krov nad stájí pro hovězí dobytek a zásobárnou píce („*Rindestallung et Futterkammer*“), aby se ochránila zachovaná klenba; protože budova byla úzká, měla být krovová konstrukce jen velmi jednoduchá („*ganz einfache Dachstuhl*“) pro dvojitou taškovou krytinu, měly být částečně doplněny poškozené obvodové zdi a příčky budovy a vystavěny tři požární zdi. Na tuto dobytčí stáj přímo navazovala vyhořelá vozovna a nářadovna („*Wagen et Geräthschupfe*“) ve stejné šířce, která podle vyjádření tehdejšího nájemce byla až příliš veliká pro potřeby dvora. Z této části mělo být zachováno původní zdivo a pilíře a s ohledem na jejich omezenou nosnost měl být zřízen jednoduchý krov Rankovy konstrukce („*ein ganz einfacher Rank'scher Dachstuhl*“) o stejném profilu jako krov nad dobytčí stájí, avšak pouze s jednoduchou krytinou. Na straně ke stodole měla být zřízena požární zeď. Náklady na obnovu vozovny s nářadovnou byly vyčísleny na 489 zlatých 95 krejcarů. Třetí vyhořelou součástí dvora byla stodola o ploše 90 čtverečních sáhů, sloužící k uskladnění úrody z 80 jiter polí. Úplná obnova stodoly s dvojitou taškovou krytinou by stála cca 5.000 zlatých, naproti tomu byla navržena úspornější varianta s využitím starých zděných pilířů a se zakrytím střechy lehkou lepenkou („*mit einer leichten Steinpappedachung*“), což obnášelo rozpočtené náklady 1.998 zlatých 1 krejcar. Celkový rozpočet na stavební obnovu dvora Trocnova tedy dosáhl částky 3.838 zlatých 6 krejcarů, od čehož se ještě odečetla suma 2.135 zlatých od pojišťovny. Rozpočet a podmínky přestavby podepsal za krumlovské stavební ředitelství 9. prosince 1876 F. D. Deworezky.³⁴

Během podzimu 1876 a zimy 1876/1877 byl navážen stavební materiál, potřebný pro obnovu, což obstarávali nájemci Teuschlovi, kteří si pak za to vyjednali úlevu na nájemném. Oficiální stavební povolení vydala obec Radostice, na jejímž katastru Trocnov ležel, dne 20. března 1877, ale v té době už se pravděpodobně stavělo a část prací byla hotova. Úplného dokončení se vyhořelý dvůr dočkal v srpnu 1877. Dokument z doby po obnově podává přehled o vylepšeních a rozšířeních, které stavební činnost přinesla: A) ve stáji byla zřízena nová požární zeď a na střeše dvojitě tašky nahradily dřívější šindelovou krytinu, B) v kolně (*Schupfe*) pilíře propojeny parapetní zídkou o výšce 0,48 metru a mezilehlá pole vyplněna cihlovou vyzdívkou, dvojitě tašky nahradily šindel, C) ve stodole (*Scheuer*) zvýšeny pilíře o 5 stop, zesíleny čtyři pilíře vjezdů a oba vjezdy nahoře zaklenuty a dozděny až ke krovu, mezi jednotlivými pilíři vznikla parapetní zídka a v polích cihlová vyzdívká namísto dřívější dřevěné výplně (*Plankung*), čelní zeď proti kolně byla uzavřena silnou zdí, přecházející v požární zeď, dosavadní šindelovou krytinu nahradila lepenka.³⁵ Stavební obnova po požáru tedy nebyla příliš velkorysá, naopak je znát snaha o maximální využití a stabilizaci dochovaných konstrukcí, úsporné řešení krovů a dosažení větší odolnosti vůči požáru. K přestavbě z roku 1877 se váže soubor stavebních plánů z listopadu až prosince 1876.³⁶

Rozdíl mezi stavem budov před požárem a po požáru zachycují stavební popisy (*Bau-Inventar*) z roku 1873 a 1883, vzniklé v souvislosti s uzavíráním nájemních smluv a předáváním objektu nájemcům.³⁷

³⁴ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Schwarzenberská ústřední stavební správa, kart. 313, sign. 22i.

³⁵ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I C 6 B beta 2 g.

³⁶ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Schwarzenberská ústřední stavební správa, evid. č. 6557, 6558 a 6559; SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány, inv. č. 2398, 2399 a 2400.

³⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 3 K beta 28 d.

Popis z 15. března 1873 představuje následující podobu dvora:

Dvůr Trocnov sestává ze tří dílů, z čehož obytná budova a stáje stojí na severozápadní straně, ovčín a volská stáj s vozovnou na severovýchodní straně a stodola na jihovýchodní straně dvora. Jihozápadní stranu uzavírá dřevěný plot s 9 kůly.

Obytná budova z kamene na hlínu, přízemní, všude klenutá, krov s ležatou stolicí, tašková krytina. Zahrnuje byt pachtýře a tři světnice pro personál. Předsíň (chodba) u nájemcova bytu, klenutá, dlážděná cihlami, kamenné ostění dveří. První obytná místnost, klenutá, prkenná podlaha, dveře, 1 zamřížované okno, zděný sporák. Druhá obytná místnost, klenutá, prkenná podlaha, dveře, 3 zamřížovaná okna. Kuchyně, klenutá, podlaha prkenná a cihlová, dveře, 2 zamřížovaná okna, chlebová pec. Druhá obytná místnost personálu, klenutá, prkenná podlaha, dveře, 2 okna, zděný sporák. Cihlové schodiště na půdu s 15 stupni, půda na seno se dvěma vikýři. Druhá předsíň (chodba) u obydlí personálu, klenutá, cihelná podlaha, dveře. První obytná místnost vlevo, klenutá, podlaha prkenná, 1 okno, 1 okno beze skel, zděný sporák. Druhá obytná místnost, klenutá, podlaha prkenná, dveře do první místnosti, zamřížované okno. Třetí obytná místnost, klenutá, prkenná podlaha, dveře, 1 zamřížované okno, zděný sporák. Vedlejší komora, klenutá, dlážděná cihlami, dveře do obytné místnosti, malé okno. Komora na píci, klenutá, dlážděná cihlami, malé okno. Kravská stáj, klenutá, stání dlážděná kameny, střední část cihlami, 1 dveře, 4 malá stájová okna. Zděná brána dvora vedle kravské stáje, klenutá, krytá taškami, dvě křídla vrat. Mezi branou a volskou stájí ohradní zeď dvora, tvořící nároží. **Volská a ovčí stáj** z kamene na hlínu, přízemní, klenutá, se stojatou stolicí, krytina šindelová, ve střeše dřevěný vikýř. Volská stáj dlážděná cihlami, 2 dveře, 3 stájová okna, 6 kamenných žlabů, 6 kamenných napajedel. Ovčín, klenutý, dveře, 2 okna. Vozovna pod jednou střechou s ovčínem, 5 zděných pilířů a 2 dřevěné sloupy, na přední straně otevřená, na dlouhé zadní straně a východní čelní straně dřevěné stěny, šindelová krytina. Tři malé stáje z kamene a cihel na maltu, podlaha z prken s hliněnou vrstvou, krytina tašková, 3 větší a 2 menší dveře. **Stodola** s mlatem a 2 pernamy, na 12 zděných pilířích, stěny tvoří zazděná dřeva, stojatá stolice, šindelová krytina, oba štíty uzavřeny prkny, 2 vrata. Mléčný sklep pod jižní pernou, klenutý, dlážděný cihlami, dveře. Vjezdová brána dvora se 2 křídly vrat. Vstupní dveře dvora vedle obytné budovy. Studna vedle obytné budovy, hluboká 9 sáhů, roubená kamením, s novou pumpou. Dřevěný záchod ve dvoře.

Popis z 23. května 1883 představuje následující podobu dvora:

Dvůr Trocnov sestává ze tří dílů, z čehož obytná budova a stáje stojí na severozápadní straně, volská stáj s vozovnou na severovýchodní straně a stodola na jihovýchodní straně dvora. Jihozápadní stranu uzavírá dřevěný plot s 9 kůly.

Obytná budova zděná, přízemní, všude klenutá, krov s ležatou stolicí, tašková krytina. Zahrnuje byt pachtýře a tři světnice pro personál. Předsíň (chodba) u nájemcova bytu, klenutá, dlážděná cihlami, kamenné ostění dveří. První obytná místnost, prkenná podlaha, dveře, 1 zamřížované okno. Druhá obytná místnost, prkenná podlaha, dveře, 3 zamřížovaná okna. Kuchyně, podlaha prkenná a cihlová, dveře, 1 zamřížované okno, chlebová pec. První obytná místnost personálu, prkenná podlaha, dveře, 1 okno; 15 cihlových schodů na půdu. Druhá předsíň (chodba) u obydlí personálu, cihelná podlaha,

dveře. První obytná místnost vlevo, podlaha prkenná, 1 okno, 1 okno beze skel, zděný sporák. Druhá obytná místnost, podlaha prkenná, dveře do první místnosti, zamřížované okno. Třetí obytná místnost, prkenná podlaha, dveře, 1 zamřížované okno, zděný sporák. Vedlejší komora, dlážděná cihlami, dveře do obytné místnosti, malé okno. Komora na píci, dlážděná cihlami, malé okno. Kravská stáj, klenutá, stání dlážděná kameny, střední část cihlami, 1 dveře s kamenným ostěním, 4 malá stájová okna. Zděná brána dvora vedle kravské stáje, klenutá, krytá taškami, dvě křídla vrat. Po požáru byla v návaznosti na volskou stáj postavena komora na píci, zděná, dlážděná cihlami, krytá taškami. Zde je dřevěná pumpa. Dvoukřídlá vjezdová brána, okno, ve střeše vikýř. Volská stáj, klenutá, krytá taškami, dvoukřídlé dveře s kamenným ostěním na nádvorní straně, 3 velká a 2 malá stájová okna, střešní vikýř. Navazuje vozovna na 8 zděných pilířích, krytá taškami, na nádvorní straně 2 dřevěné pilíře. Stáje pro malý dobytek, z kamene a cihel na hlínu, podlaha prkenná s hliněnou vrstvou, 3 větší a 2 menší dveře. Stodola s mlatem a 2 perny, na 12 zděných pilířích, stěny vyzděny, lepenková krytina, jeden čelní štít vyzděn, druhý uzavřen prkny, 2 klenuté brány s dvoukřídlými vraty. Mléčný sklep pod jižní pernou, klenutý, dlážděný cihlami, dveře. Dvoukřídlá vjezdová brána. Vstupní dveře dvora vedle obytné budovy. Studna vedle obytné budovy, hluboká 17 metrů, s pumpou. Vodovod ze studny do kravské a volské stáje se zakopaným dřevěným potrubím zřízen roku 1872. Dřevěný záchod ve dvoře.

Tento druhý popis zachycuje stav dvora v době, kdy vypršela dvanáctiletá nájemní lhůta podle smlouvy s Vojtěchem Holanským. Od 1. června 1883 byl dvůr Trocnov pronajat znovu, a to dosavadním uživatelům manželům Adalbertu a Marii Teuschlovým, opět na 12 let. Patřily k tomu následující pozemky: stavební plocha 665 čtverečních sáhů, pole 78 jiter 390 sáhů, louky 39 jiter 100 sáhů, rybníky 910 čtverečních sáhů.³⁸

Již v polovině tohoto druhého nájemního období se ovšem začaly prohlubovat potíže, související s věkem a nemocí nájemců Teuschlových; nebyli už schopni udržet hospodářství v plném chodu a od roku 1889 dlužili část nájemného. Ještě před uplynutím dvanáctileté lhůty se Teuschlovi rozhodli nájem ukončit a na zbývající dobu ho postoupit Františku Královi z Dobré Vody (*Franz Kral von Dobra Voda*), soukromému úředníku z Českých Budějovic. S poukazem na malou velikost dvorských budov, jejich středně dobrý stavební stav, nízkou kvalitu půdy a špatné komunikační spojení si se schwarzenberskou správou vyjednal snížení ročního nájemného na 700 zlatých. Nájemní smlouva s Králem byla uzavřena 2. června 1893, a to na pouhých šest let, do konce května 1899.³⁹

Ani tato zkrácená nájemní lhůta nakonec neuplynula. František Král z Dobré Vody si stěžoval na malou bonitu zemědělské půdy a žádal již na rok 1895 o snížení nájemní částky. Přes veškerou snahu nemohl v obstat, což bylo později připisováno na vrub jeho vlastního špatného hospodaření.⁴⁰ Už dříve, v době jednání o převodu nájmu z Teuschlových na Krále na jaře 1893, navrhovala schwarzenberská ekonomická správa přeměnu neúrodné zemědělské půdy v Trocnově na les a zčásti na stromkovou školku. Tato myšlenka se znovu objevila a nakonec prosadila o dva roky později, kdy Král na vlastní žádost odstoupil od nájmu dvora. Podle knížecího reskriptu z 15. března 1895 byl nájem ukončen k datu 31. prosince 1895, následně od 1. ledna 1896 pozemky začleněny do schwarzenberského lesního hospodářství a ke stejnému datu se budova dvora stala obydlím

³⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 3 K beta 28 d.

³⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 3 K beta 28 d.

⁴⁰ Např. ČAPEK, František Miroslav: Trocnov, s. 12-13.

lesního hajného. Král z Dobré Vody v sezóně 1895 sklídl úrodu, v prosinci nechal odvést dobytek do schwarzenberského dvora Dvorců u Třeboně a protokolem ze 16. prosince 1895 předal dvůr do knížecí režie.⁴¹

Na dosavadních zemědělských pozemcích byl v období 1896–1900 vysázen les, a to v severním a východním obvodu areálu až k Trocnovskému (Zálužskému) potoku a na jižní straně až k rybníku Radvanci a potoku, na němž tento rybník leží. Les Trocnov, spravovaný z hájovny v bývalém dvoře, tím dosáhl výměry 89 hektarů 4158 m². Ponechána zůstala jen malá nezalesněná enkláva o výměře 8 strychů polí a luk, odpovídající v zásadě nynějšímu stavu, na níž hospodařili hajní pro svou potřebu.⁴²

V rámci první pozemkové reformy došlo k vyvlastnění lesního hospodářství na Trocnově; zábor ve prospěch státu byl odsouhlasen už v září 1921, Státní pozemkový úřad v Praze oficiálně převzal majetek od Schwarzenbergů 18. prosince 1923.⁴³ Zvláštní iniciativu k uskutečnění tohoto kroku vyvinul tzv. Trocnovský odbor Sokola v Českých Budějovicích.⁴⁴ Lesní hospodářství bylo začleněno pod Ředitelství Státních lesů a statků v Třeboni – Správu státních lesů v Nových Hradech.

V rámci lesního hospodářství se některé budovy dvora staly svou kapacitou nadbytečnými. Částečně zůstávaly nevyužity a částečně zřejmě i osdtraněny po roce 1896. Velký zásah do podoby a uspořádání dvora se uskutečnil v době druhé světové války, kdy hájovnu Trocnov jako součást polesí Trocnov obhospodařovalo Ředitelství lesů a statků v Třeboni. V říjnu až listopadu 1940 provedla trhovosvinenská stavební firma Stašek nejprve demolici dlouhé obdélné budovy, tvořící severní stranu dvora, mezi jejímž jihozápadním nárožím a severozápadním nárožím dosud stojícího obytného křídla se nacházela stará vjezdová brána. Tato původní severní zděná budova s taškovou krytinou obsahovala (od západu) řezárnu, starou stáj zaklenutou pruskými plackami a stodolu. Po jejím odstranění vznikla v místě její západní části v roce 1940 mnohem menší hospodářská budova, obsahující dřevník, sklad steliva a stodolu s mlatem a pernou.⁴⁵

II. A. Rybníky

V areálu zaniklé vesnice a pozdějšího dvora Trocnova vzniklo několik drobných vodních nádrží, sloužících k chovu ryb i napájení dobytka, a tvořících charakteristický prvek zdejší krajiny. Existovaly pravděpodobně už ve středověku, čemuž nasvědčuje charakter jejich hrází a samotná poloha osady v mělkém údolí s potokem, kde se nabízely přirozené vhodné podmínky pro vybudování malé rybníční soustavy. Trocnovské rybníčky („Teichlen“) jsou v roce 1678 připomínány jako příslušenství jednoho z původních selských dvorců Bartoše Trocnovského. Dřívější selské rybníčky byly po roce 1678 začleněny do režijního hospodářství vrchnosti, tedy augustiniánského kláštera v Borovanech. Podle urbáře z roku 1692 se v Trocnově nacházely dva bezejmenné rybníčky „u stodoly“ a „pod stodolou“, dále rybník Schwemb (jméno asi od plavení koní), Grundlový (Grundel = mřenka, ale také rumpál), Žižkův a Pamphili.⁴⁶ Posledně jmenovaný

⁴¹ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 3 K beta 28 d.

⁴² SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, sign. I G Nro 7 (hospodářská mapa a popis hranic lesa Trocnova, 1900).

⁴³ Katastrální úřad České Budějovice, Pozemková kniha pro katastrální obec Radostice, vložka 154, a Pozemková kniha pro katastrální obec Záluží, vložka 219.

⁴⁴ ČAPEK, František Miroslav: Trocnov, s. 12-13.

⁴⁵ SOkA ČB, fond Stašek, stavitelství a pila Trhové Sviny, kart. 11, sign. B/II-122.

⁴⁶ SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, sign. VI G beta Nro 2b, Urbář statku Borovany 1692–1693, fol. 8v, 32r-33v.

se nacházel u cesty od trocnovského dvora k Ostrolovskému Újezdu, dnes na kraji lesa, vznikl na hraničním potoce, a o jeho držbu, údržbu i výnosy se klášter dělil s majiteli újezdského statku. Svůj neobvyklý název dostal snad po některém představiteli kláštera, jenž nosil řádové jméno Bonfilius. V rámci újezdského statku se však týž rybník nazýval Radvanec,⁴⁷ jak ho najdeme i na dnešních mapách. Přesnější popis rybničního hospodářství, včetně množství rybí násady, poskytuje příznávací tabele z roku 1713: k příslušenství dvora Trocnova tehdy patřily rybníky Dolní Trocnovský (3 kopy násady), Horní Trocnovský (4), Pamphilius (1 kopa 30 kusů), rybníčky Schwemb, Grundl a Žižka (dohromady 3 kopy).⁴⁸

III. Žižkovské tradice

Trocnov – zanikající osada a pozdější vrchnostenský dvůr s okolními pozemky – byl sice majetkem katolické církevní instituce (augustiniánské kanonie), ale paradoxně se zde zároveň udržovala lidová úcta k rodišti významného představitele radikálního husitství.⁴⁹ Přímo na rozhraní lesa a pole, 420 metrů severozápadně od dvora, se nacházel starý dub, pod nímž se podle ústní tradice Jan Žižka narodil. Z dřeva jeho větví si lidé vyráběli nástroje ve víře, že budou obdařeny mimořádnou silou. Pohanský zvyk a památku na středověkého kacíře se rozhodl vyhladit borovanský probošt Konrad Fischer, nechal dub porazit a v jeho sousedství roku 1682 postavit zděnou výklenkovou kapličku. V ní stála socha sv. Jana Křtitele, jehož kultem měl být nahrazen kult jiného Jana – Žižky (socha je dnes umístěna v borovanském farním kostele). Podoba kapličky je zachycena na obrazech Pauliny Schwarzenbergové z roku 1805, Ferdinanda Runka a na dalších kresbách, reprodukovaných zejména v publikaci F. M. Čapka.⁵⁰ Roku 1820 došlo k opravě kapličky a původní latinský nápis doplněn českým: „Jan Žižka z Trocnova slepej zlé pamietí tu se narodil“. V šedesátých letech 19. století byl nápis upraven vyškrobáním hanlivých slov, ale roku 1867 se zchátralá kaplička při vichřici zřítla a její zbytky postupně odstraněny.

S probuzením českého politického a veřejného života od šedesátých let vzrostl ve společnosti zájem o české dějiny a s ním také o husitskou tradici a místa s ní spojená. Roku 1868 byl z Trocnova odvezen jeden ze základních kamenů Národního divadla v Praze. V Českých Budějovicích a později v Trhových Svinech a v Borovanech se během poslední třetiny 19. století postupně utvářely spolky s cílem označit místo Žižkova narození důstojným pomníkem a pořádat v místě rodiště lidová shromáždění a osvětové akce. Těmto aktivitám nebyli příliš nakloněni nájemci trocnovského dvora ani jeho vlastníci, kníže Schwarzenberg, který se obával jednak poškozování majetku, jednak šíření protikatolických myšlenek, ohrožování veřejného pořádku a hrozícího zneužití akcí pro politické účely. Nakonec, aby předešel veřejné kritice a zároveň reguloval pohyb návštěvníků v prostoru Trocnova, nechal sám Adolf Josef ze Schwarzenbergu na základě dobrozdání knížecího archiváře F. Mareše a stavitele J. Sedláčka v roce 1908 osadit na místě domnělého Žižkova narození obyčejný přírodní kámen s vytesaným, jednoduše a věcně formulovaným nápisem.⁵¹ České spolky uspořádaly k tomuto novému pomníku

⁴⁷ SOkA ČB, Archiv města České Budějovice, kniha 1880, Příznávací tabele pro dominikál a rustikál, statek Ostrolovský Újezd 1713.

⁴⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, sign. I A 4 R Nro 3g.

⁴⁹ Zejména ČAPEK, František Miroslav: Trocnov; PLETZER, Karel: Rozvíjení žižkovské tradice v Trocnově. In: Borovany. Vlastivědný sborník k osmistému výročí prvé zprávy o obci. Borovany 1986, s. 123-139.

⁵⁰ ČAPEK, František Miroslav: Trocnov, obrazové přílohy.

⁵¹ ZÁLOHA, Jiří: Postavení prvního Žižkova pomníku v Trocnově. Výběr, roč. 11, 1974, s. 230-231.

společný výlet, k čemuž si jako slavnostního řečníka diplomaticky vybraly katolického kněze P. Františka Kroihera. Schwarzenberská správa reagovala do budoucna zamítavým stanoviskem k jakýmkoli dalším hromadným setkáním a zájezdům. Tato neochota, stejně jako samotná poloha Žižkova rodiště na schwarzenberském velkostatku, přispěla po roce 1918 ke zvýšení tlaku na zestátnění tohoto nemovitého majetku.

Ještě před samotným vyvlastněním schwarzenberského polesí Trocnova byla v červenci 1920 zahájena tradice Trocnovských poutí, jichž se uskutečnilo sedm ročníků po sobě, ale na rok 1927 už musela být pouť odřeknuta. Těchto národních manifestací se obvykle účastnil některý slavnostní řečník z řad předních osobností kultury a politiky (spisovatel Jan Herben, básník J. S. Machar, ministr obrany František Udržal, prof. Zdeněk Nejedlý). Organizace těchto masových událostí, ale i jiných aktivit spojených s Trocnovem, byla poznamenána kolizí mezi zájmy několika korporací. Tradičně už od poslední čtvrtiny 19. století se v Trocnově angažovali Sokolové, přesněji Sokolská župa Husova, pořádající zájezdy a setkání, která za účelem propagace Trocnova vytvořila tzv. Trocnovský odbor pod vedením Františka Miroslava Čapka a v dubnu 1924 vysadila kolem památníku duby. S poněkud odlišnými představami pracoval Spolek pro zbudování pomníku v Trocnově, pod jehož hlavičkou mimo jiné probíhaly od července 1921 vykopávky středověkého Mikšova dvorce pod vedením Dr. Jana Petříka. Po ukončení výzkumu se v letech 1937–1938 projednávala otázka vhodného zabezpečení odhaleného základového zdiva. Řešilo se rovněž umístění movitých nálezů, již v období 1931–1934 existoval záměr zřídit pod patronátem budějovického městského muzea „Žižkovo museum v Trocnově“ s expozicí v části budovy hájovny, nakonec skončila část archeologického materiálu v okresním muzeu v Trhových Svinech.⁵²

III. A. Památník Jana Žižky z Trocnova

Vlastníkem areálu byl od roku 1923 československý stát, po druhé světové válce vykonávala administraci správa Státních lesů a statků. Roku 1954 došlo k pozemkoknižnímu vkladu na správu lesního hospodářství Nové Hradky, 1962 k převodu operativní správy pro Státní lesy České Budějovice – lesní závod „Dolní Hvozd“ v Nových Hradech.⁵³ Areál se však v politickém zájmu začal proměňovat na významné kulturně-osvětové místo, budované postupně Okresním národním výborem v Českých Budějovicích za ideologického dohledu orgánů komunistické strany.

Poměrně krátká byla ještě před tím epizoda Společnosti pro vybudování Trocnova, ustavené začátkem roku 1947 v Českých Budějovicích, která navázala na činnost předválečného spolku. V záležitosti se angažovalo Sdružení jihočeských výtvarníků, architekti ing. Kotlář, ing. Trčka a další. Architekt Josef Kotlář měl vypracovat ideový plán úpravy areálu s muzejní budovou, bytem správce a vyhlídkovou věží. Postupně vznikly záměry na zřízení turistické chaty, hotelu, noclehárny, restaurace a podobně.⁵⁴ Počítalo se se zahájením výstavby ještě během dvouletky, ale ekonomická situace to znemožnila.

Po druhé světové válce bylo navázáno na tradici dřívějších slavností, ovšem už nikoli v sokolském duchu. První Trocnovská slavnost se konala roku 1949 u příležitosti 525. výročí Žižkovy smrti; do rámce slavností tehdy patřilo i přejmenování dosavadní vesnice Záluží na Trocnov a přejmenování železniční stanice Záluží-Ledenice na Trocnov.

⁵² SOA Třeboň, Ředitelství Státních lesů a statků Třeboň, kart. 556; SOkA ČB, osobní fond Jaromír Šimon.

⁵³ Katastrální úřad České Budějovice, Pozemková kniha pro katastrální obec Radostice, vložka 154, a Pozemková kniha pro katastrální obec Záluží, vložka 219.

⁵⁴ SOkA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 620.

V letech 1956–1960 došlo k první celkové úpravě areálu, obnoven byl Grundlový (Grandlový) rybník, zřízeny pěší cesty, proveden archeologický výzkum druhého (Žižkova) dvorce pod vedením Dr. Antonína Hejny a jako nejnápadnější prvek areálu vyrostl v pohledově exponované poloze 13 metrů vysoký žulový pomník od sochaře prof. Josefa Malejovského a architekta Adolfa Benše (1958–1960).

Roku 1960 byl v obytné budově dřívějšího panského dvora a pozdější schwarzenberské hájovny instalován Památník Jana Žižky z Trocnova s malou veřejně přístupnou expozicí, otevřenou 17. července 1960. Památník jakožto instituce zároveň převzal péči o průběžnou údržbu celého areálu a zajištění návštěvnického provozu. Hospodářský objekt z roku 1940 byl adaptován na byt správce.⁵⁵ Za účelem většího komfortu pro návštěvníky slavností došlo k odvodnění „manifestační louky“, na které shromáždění probíhala, a v roce 1969 existoval dokonce záměr vybudovat na parcelách č. 2464/2 a 2463/1 rekreační vodní nádrž a k ní přilehlý autocamping na části parcely č. 2463/1. Přetrvávaly nedořešené majetkoprávní poměry – budova Památníku zůstávala formálně vlastnictvím lesního závodu a okolní les byl hospodářský, ačkoli měl být přeměněn na účelový.⁵⁶

Celková úprava areálu, navržená prof. ing. arch. Adolfem Benšem, byla realizována pouze dílčím způsobem, a bez dalších investic a nákladné údržby začal prostor opět zarůstat dřevinami. Areál měl nadále spíše charakter lesa s menšími volnými enklávami v okolí klíčových pamětních míst.⁵⁷

Rovněž vlastní expozice zpočátku postrádala dlouhodobou koncepci. Instalovala se postupně, v části bylo v šedesátých letech upraveno diorama bitvy u Sudoměře, po stěnách byly rozvěšeny obrazy s husitskou tematikou. Od počátku se plánovalo zřízení tzv. Žižkovy síně, ale ta zůstala nerealizována.

Památník Jana Žižky z Trocnova, přes poměrně slušný návštěvnický zájem, zůstával „na půl cesty“, dokud se jej na prahu sedmdesátých let nechopili ideologové počínající normalizace. Celková proměna areálu, spojená s pronikavějším vlivem na ideovou výchovu občanů, byla směřována k roku 550. výročí Žižkovy smrti (1974). Již v roce 1972 odbor kultury Okresního národního výboru v Českých Budějovicích zahájil přípravu celé obnovy. Projekt krajinářského řešení vypracoval roku 1973 DRUPOS, podnik Českého svazu bytových družstev pro projektování, inženýrskou činnost a technickou pomoc v Českých Budějovicích, a to pod citlivým a promyšleným vedením architekta Vojtěcha Štorma. V původních představách mělo dojít (na základě rešerše historických kartografických podkladů) k plošnému odlesnění, které by podobu lokality vrátilo před rok 1895, potažmo ke stavu z doby existence středověké Žižkovy osady obklopené zemědělskými plochami; měly se otevřít přímé pohledy směrem k východu na borovanský klášter a k jihu na Slepíčí a Novohradské hory. Tato myšlenka se ukázala ekonomicky nereálná. Projekt DRUPOSu tedy spočíval v krajinářských úpravách areálu, rozšíření lučních enkláv, otevření dálkových průhledů na monumentální Žižkovu sochu, zdůraznění historických rybníčních hrází a přetvoření kostry pěších komunikací, které propojily všechny uzlové body a umožňovaly zřídit naučnou stezku. Nově byla vyřešena příjezdová komunikace tak, aby se nekřížila s pěším okruhem.⁵⁸

⁵⁵ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 620 a 645.

⁵⁶ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 645.

⁵⁷ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 645.

⁵⁸ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 226 a 645.

Došlo k rekonstrukci hlavní budovy památníku a k instalaci, respektive zřízení zcela nové expozice, kterou navrhl Ing. arch. Václavíček ve spolupráci s architektem Jindřichem Santarem z národního podniku Výstavnictví, který mimo jiné přišel s myšlenkou doplnit expozici Žižkovými plastikami zapůjčenými z Národní galerie. Na scénáři se podílel arch. J. Santar a přední český historik, husitolog Dr. František Šmahel, CSc. Krajinářské úpravy a úprava památníku proběhly v roce 1974, přičemž rekonstrukční práce provedl Okresní stavební podnik České Budějovice, středisko Trhové Sviny.⁵⁹ Slavnostní otevření bylo naplánováno v rámci Trocnovských slavností v září 1974, v jejichž rámci bylo rovněž uvedeno historické představení Trocnovské plameny s obrovským počtem herců a komparsistů v dobových kostýmech.

Ideologické oddělení Okresního výboru Komunistické strany Československa v Českých Budějovicích od začátku nejevilo úplnou spokojenost se scénářem a vyzněním expozice. Požadovalo zdůraznit „vyústění žižkovských tradic až do současnosti“ a zajistit soulad „mezi ideovými cíly (!) a technickým scénářem“. Scénář, díky účasti Dr. Šmahela bezpochyby kvalitní po odborné stránce, měl z pohledu ideologů takové nedostatky, že již v roce 1977 byla iniciována změna a doplnění expozice. To se potom uskutečnilo v letech 1978–1979, ale vlastní jádro s dějinami samotného Trocnova a husitství zůstalo v podstatě zachováno.⁶⁰

Právě v této době, usnesením vlády České socialistické republiky z 24. února 1978, byl areál rodiště Jana Žižky z Trocnova vyhlášen za Národní kulturní památku. V návaznosti na to došlo k (částečné) nápravě majetkoprávních poměrů: na základě hospodářské smlouvy z října 1980 Jihočeské státní lesy České Budějovice převedly pozemky o celkové výměře 14,9621 hektaru (louky, les, komunikace, zastavěná plocha, zahrada) do správy odboru kultury Okresního národního výboru v Českých Budějovicích. Došlo také k vynětí příslušných pozemků ze zemědělského půdního fondu.⁶¹ Zřejmě opomenutím zůstal nepřeveden vlastní objekt Památníku čp. 14 na stavební parcele č. 59, což bylo formálně napraveno v devadesátých letech.

S nárůstem masovosti Trocnovských oslav bylo nutno v sedmdesátých a osmdesátých letech rozšiřovat zázemí a infrastrukturu areálu, při zachování pietního a přírodního charakteru celého prostoru. Při slavnostech roku 1974 už zde existovalo dřevěné jeviště, nové bylo vybudováno roku 1979 podle projektu J. Ondřicha; realizoval ho Okresní stavební podnik České Budějovice a mělo hlediště pro 3550 sedících diváků.⁶² Kromě Trocnovských slavností se tu konala setkání v rámci Mírových pochodů, srazy mládeže, ale například také operní produkce. V místě zbořeného skladiště (SZ od budovy Památníku) vznikl v roce 1979 prodejní kiosek s občerstvením (na parcele č. 2464/1), roku 1985 sklad lavic (parc. 2464/1) a roku 1986 sklad materiálu (parc. 2481/2). Kvůli závadnému stavu a malé kapacitě dřevěného amfiteátru bylo v letech 1987–1988 zřízeno nové jeviště, které projektoval architekt scénograf Vladimír Landa (1986).⁶³

Po listopadu 1989 zažil areál trocnovského Památníku pronikavý útlum, daný především ideologickou změnou v převažujícím hodnocení husitství, které mělo opět tendenční charakter, ovšem s opačným znaménkem. Dřívější masovost a prokomunistický ráz akcí, spjatých se Žižkovým rodištěm, vyvolaly v porevoluční době přirozenou reakci – nezájem občanů i úřadů, prudký pokles návštěvnosti i investic. Kromě toho se na osudu

⁵⁹ SOkA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 645.

⁶⁰ SOkA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 645.

⁶¹ SOkA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 620 a 646.

⁶² SOkA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 225.

⁶³ SOkA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon 225, 226, 228 a 646.

Památníku podepsal étos devadesátých let, kladoucí nade všechny jiné cíle ekonomický zisk, což trocnovský Památník v nových poměrech splňovat nemohl. Areál zůstal nadále v majetku státu, totiž Okresního úřadu České Budějovice (respektive do listopadu 1990 Okresního národního výboru), a byl spravován Referátem regionálního rozvoje. Okresní úřad v devadesátých letech opakovaně žádal o zrušení statutu Národní kulturní památky kvůli údajně nízké historické hodnotě,⁶⁴ přestože odborníci zdůrazňovali pravý opak a upozorňovali kromě toho na krajinářský význam lokality, její osvětový a také rekreační potenciál.⁶⁵

V roce 1996 došlo k nápravě administrativní chyby z roku 1980 a objekt Památníku čp. 14 na stavební parcele 59 byl převeden z majetku Lesů České republiky na stát.⁶⁶ Ve stejném roce byl také revidován rozsah území, kterého se týkal statut Národní kulturní památky: jednalo se o parcely č. 59, 118, 119, 120, 2458, 2459, 2460, 2462, 2463/1, 2464/15, 2464/18, 2464/19, 2465 (část), 2466/2, 2476, 2480/2, 2481/1, 2482, 2489 (část), 2522/2 a 2542 a budovu s popisným číslem 14 v kat. území Trocnov, obec Borovany. Další úprava v evidenci nemovitostí následovala v letech 1998–2000.⁶⁷

V roce 1994 bylo schváleno odstranění zchátralého a předimenzovaného dřevěného amfiteátru, k čemuž nakonec došlo roku 2000.⁶⁸ Narůstal problém s pitnou a požární vodou: po deštích roku 1996 se projevila hygienická závadnost místního zdroje, 1997 hledán nový zdroj pomocí vrtů a situaci nakonec vyřešila stavba vodovodní přípojky, napojené na borovanský městský vodovod v Radosticích (1999).⁶⁹ Roku 1998 došlo za omezeného návštěvnického provozu k rekonstrukci budovy Památníku, zejména fasády, krovu a krytiny, podle projektu Atelieru EIS České Budějovice.⁷⁰

Vzhledem k razantnímu úbytku návštěvníků i kulturních akcí se provoz stal silně ztrátovým a okresní úřad považoval náklady za neúnosné. Již od roku 1995 se intenzivně řešila otázka „ekonomicky vhodného využití areálu“ či jeho „podnikatelského využití“ s důrazem na ekonomickou stránku, přičemž aspekt kulturně-historický se prakticky vytratil. Již v roce 1996 Okresní úřad nabídl převod areálu do majetku Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, které vyjádřilo předběžný souhlas. Nakonec se prosadila koncepce „komerčního pronájmu“. Roku 1998 bylo zrušeno stálé pracovní místo správce Památníku, 1999 byl areál pronajat a soukromý nájemce se snažil obnovit tradici kulturních akcí.⁷¹ Ani tato cesta se však neukázala jako ekonomicky únosná.

Paralelně se Okresní úřad České Budějovice zabýval otázkou úpravy expozice, která ještě koncem devadesátých let zůstávala v zásadě v podobě z let 1974 a 1978–1979. Uvažované zásahy narazily na právní i praktické překážky, neboť původní expozice zůstávala uceleným autorským dílem.⁷² Za spolupráce zaměstnanců Státního okresního archivu České Budějovice došlo alespoň k částečným úpravám, které poněkud otupily původní ideologické vyznění.

⁶⁴ Např.: „areál J. Žižky z Trocnova, který byl zbudován z politických důvodů před r. 1989 nenesl takové hodnoty, které by jej opravňovaly prohlásit za Národní kulturní památku“ (1997).

⁶⁵ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 620.

⁶⁶ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 620.

⁶⁷ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 620 a 646.

⁶⁸ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 620 a 809.

⁶⁹ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 620.

⁷⁰ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 809.

⁷¹ SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 620.

⁷² SOKA ČB, Okresní úřad České Budějovice II, Referát regionálního rozvoje, šanon č. 620.

Okresní úřad České Budějovice jakožto zřizovatel Památníku Jana Žižky z Trocnova zanikl v roce 2002, kdy správa přešla na Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Ten se snažil o smysluplné využití, avšak bez výsledku; památky se nechtělo ujmout sousední město Borovany, ve hře byla možnost prodeje do soukromých rukou (2009) anebo projekt na zřízení skanzenu jihočeské lidové architektury. Nová kapitola v dějinách trocnovského areálu se začala psát roku 2011, kdy památku převzalo Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.

4. Popis

4.1. Situace

4.1.1. Areál NKP

Areál NKP Rodiště Jana Žižky v Trocnově je situován ve stejnojmenné lokalitě, historicky části obce Záluží (od roku 1950 je název obce Záluží změněn na Trocnov) cca 2,5 km západně od města Borovany. Ve Stablním katastru, jehož součástí je nejstarší katastrální mapování, je ves Záluží a lokalita Trocnov v katastru obce Radostice, v současném katastru nemovitostí má vesnice Trocnov včetně historické lokality Trocnov samostatné stejnojmenné katastrální území.

Areál se nachází v souvisle zalesněné ploše na jižním okraji katastrálního území Trocnov (u hranice s katastrálním územím Ostrolovský újezd), v mírném východním svahu. Areál má přibližně tvar obdélníka (s nepravidelným obvodem) o rozměrech cca 720 x 300 m. Areál je dnes komunikačně připojen silnicí z východní strany, která je vedena po jižním obvodu k hospodářskému dvoru; komunikace pokračuje západním směrem (jako polní cesta) k železniční stanici Trocnov. Středem areálu prochází severojižním směrem cesta spojující Ostrolovský újezd a Radostice a dělí jej na západní a východní část.

Západní část areálu je převážně zalesněná; u jejího jihozápadního okraje je na volné ploše pohledovou osou vázané na centrální prostor umístěn pomník Jana Žižky (1960, autorem monumentální sochy je Josef Malejovský); u severozápadního okraje je na místě zaniklého dubu, kde se podle legendy narodil Jan Žižka, umístěn pamětní kámen (1908).

Prameniště východně vedle pamětního kamene napájí tři rybníky (Grundlový, Horní Trocnov, dolní Trocnov) řazené za sebou v mělké terénní úžlabině, která sleduje delší východozápadní osu areálu.

Dominantou východní části areálu je bývalý hospodářský dvůr, respektive dochovaná část jeho starší zástavby. Dvůr je umístěn na jižní straně, cca 100 m východně od příčné osově cesty. Východně vedle této cesty jsou prezentovány archeologické odkryvy dvou středověkých objektů; u jižního obvodu areálu vedle hospodářského dvora Žižkův dvorec, na severní straně, rovněž cca 50 m východně od příčné osově cesty Mikšův dvorec.

Nejnižší položenou část na východní straně areálu zaujímá mělká kotlina s rybníkem Dolní Trocnov; na severní straně této plochy je umístěna expozice archeoskanzenu.

4.1.2. Hospodářský dvůr

Plocha bývalého hospodářského dvora je umístěna ve východní části areálu, mezi jeho jižní hranicí a rybníkem Horní Trocnov. Dvůr, respektive jeho stavební parcela zachycená katastrální mapou z 18. století měla tvar obdélníka o rozměrech cca 65 x 47 m.

Dnešní objekty hospodářského dvora drží půdorysnou stopu situace z 1. poloviny 19. století, zachycené mapou stablního katastru. Dvůr (zmenšený na severní straně) zaujímal pravidelnou, téměř čtvercovou plochu o rozměrech 52 x 47 m, jeho hlavní osa je odkloněna cca o 15° od severojižního směru. Plocha mezi severním křídlem a rybníkem (Velký Trocnov) je na mapě stablního katastru značena jako zahrada. Zástavbu dvora tvořily tři hospodářské budovy na východní, severní a západní straně nádvoří, hlavní vjezd

byl podle situace na mapě Stablního katastru umístěn na západní straně u severozápadního koutu nádvoří.

Jediným dochovaným objektem historické zástavby je budova stájí na západní straně dvora. Navazující vjezd a ohradní zeď (s brankou na zahradu za severním křídlem) v severozápadním rohu dvora jsou novodobé, stejně jako provozní budova na místě zaniklé kolny a stáje na severní straně dvora. Stodola umístěná na východní straně dvora rovněž zanikla, jejím jediným pozůstatkem je malý částečně zapuštěný sklep u jižního průčelí.

Dvůr je v severovýchodním rohu a na jižní straně dvora uzavřen plaňkovým plotem (na jižní straně se zděnými pilířky, s brankou vedle jižního průčelí budovy stájí). Plaňkovým plotem je rovněž oplocena zahrada za severním křídlem. V prostoru dvora je plotem (drátěné pletivo) oddělen cca 10 m široký pruh před jižním průčelím severní provozní budovy; tato plocha má (kromě branky ve dvoře) samostatný vstup brankou na východní straně. Za jižním vstupem do dvora je (vedle zápraží budovy stájí) postavena replika historické studny s vahadlem. Ve střední a jižní části plochy dvora jsou vysázeny ovocné stromy (historické místní odrůdy).

4.2. Západní křídlo - charakteristika

Přízemní hmotově nečleněná budova stájí má obdélný půdorys o rozměrech 34,9 x 10,2 m. Budova je zastřešená sedlovou střechou s větším přesahem nad zápražím ve východním průčelí, výška hřebene střechy je cca 10,0 m nad úrovní okolního terénu.

Dispoziční řešení budovy je jednotraktové, s lineárním řazením pěti místností; mezi tři stáje téměř čtvercového půdorysu (7,7 – 7,9 x 8,3 m) jsou vloženy dvě příčně orientované obdélné místnosti (3,25 x 8,3 m). V nejstarší fázi měla každá místnost samostatný vstup ze dvora (v ose východní stěny), čtvercové prostory byly využity jako stáje, menší obdélné prostory rovněž jako stáje nebo jako sklad a příprava krmiva. Jednotlivé prostory pravděpodobně nebyly dispozičně propojeny. Budova byla následně v jižní a střední části adaptována pro obytné a provozní využití jako hájovna. Dnes je budova v celém rozsahu užívána jako expoziční objekt; dispozice je upravena do stavu shodného se stavem po výstavbě, ve východním průčelí je funkční pouze vstup do druhé místnosti od jihu a nově je upraven vstup do severní místnosti v západním průčelí. Druhý dispoziční díl od jihu je rozdělen na vstupní prostor s pokladnou a průchod u západní stěny; všechny místnosti jsou dispozičně propojeny průchody v příčných dělicích stěnách. Půda je přístupná schody (dnes oddělenými příčkou s dveřmi) v jihovýchodní části vstupní místnosti.

4.3. Průčelí

Všechna průčelí objektu mají jednoduché členění s pravidelným rozvrhem dveřních a okenních otvorů, odrážejícím dispoziční řešení. Postupné změny využití budovy se v průčelí projeví pouze úpravou vstupů a změnou formátu a typu výplní okenních otvorů. Poslední větší úprava průčelí (otvorů) proběhla ve 2. polovině 20. století spolu s úpravou budovy pro expoziční využití.

Plocha jižního a západního průčelí je členěna jednoduchým architektonickým tvaroslovím; vertikální členění tvoří nízký sokl, v západním průčelí je střecha nasazena na fabionovou římsu. Vnější okna jsou mělce odsazena za líc průčelí, pouze v jižním průčelí jsou okna doprovázena na bočních stranách omítkovými vpadlinami a plochou nečleněnou parapetní římsou. Průčelí jsou omítnuta jednotně provedenou novodobou štukovou omítkou s fasádním nátěrem odstínu lomená bílá; v plochách průčelí nejsou patrné stopy po starších otvorech nebo omítkových vrstvách.

4.3.1. Jižní průčelí

Jižní štítové průčelí západního křídla je zároveň součástí hlavního průčelí celého hospodářského dvora.

Ve spodní části průčelí vystupuje nízký neomítaný sokl tvořený řádkou nepravidelných kamenných kvádrů. Celá plocha nad soklem je omítnuta a opatřeno fasádním nátěrem (bílá).

Ve spodní části (přízemí) je průčelí členěno pouze dvojicí okenních os, které odpovídají dvouraktovému konstrukčnímu řešení jižního dispozičního dílu. V otvorech se zalomeným ostěním a vnitřní šikmou segmentově zaklenutou špaletou jsou osazena dvojitá okna formátu 110/135 cm, ven a dovnitř otevíraná okna mají samostatné rámy a omítanou špaletu; vnější okno je umístěno v líci stěny. Okenní výplň je dvoukřídlová, křídla mají třítabulkové členění. Okna jsou na bočních stranách lemována úzkým negativním pásem v omítce a podložena plochou obdélnou parapetní římsou.

Na spodní část průčelí navazuje (bez členění) štít trojúhelníkového tvaru; v obrysu štítu se projevuje mírná nesymetrie odpovídající konstrukcí krovu; na západní straně jsou krokve doplněny pouze krátkými námětky u okapu, na východní straně jsou dlouhé námětky cca v délce spodní poloviny krokví. Štít lemuje nízká ale výrazně široká desková římsa podložená plochým lištovým profilem (tašková krytina je ukončena na římsě bez oplechování). V ose štítu je (pod úrovní hambalků) větrací otvor se zalomeným ostěním; vnější část ostění má ležatý oválný tvar (90/70 cm) a otvor je uzavřen jednoduchým oknem s křídlem členěným svislou a vodorovnou příčlím.

4.3.2. Východní průčelí

Ve východním vstupním průčelí se výrazně uplatňuje cca 0,9 m široký přesah sedlové střechy nad zápraží; konstrukce přesahujících vazných trámů je na spodní straně krytá novodobým obedněním prkny šířky cca 12 cm, opatřenými krycím nátěrem odstín hnědá. Průčelí není vertikálně členěno, v celé ploše mezi dlažbou a bedněním přesahu střechy je omítnuto a opatřeno fasádním nátěrem (bílá).

Plocha průčelí je členěná okenními a dveřními otvory; dnešní stav se částečně liší od stavu po stavbě budovy. Prvotnímu dispozičnímu řešení odpovídá rytmus os 3-1-3-1-3, kdy ve čtvercových místnostech byl ve střední ose vstup a v krajních osách okna a v úzkých obdélných místnostech byl v ose vstup; dnes je vstup jižního čtvercového prostoru uzavřen zadržkou bez náznaku otvoru v průčelí, vstupy středního a severního čtvercového prostoru jsou uzavřeny zadržkou za lícem průčelí (ve vstupu do středního prostoru s ponechanou kamennou zárubní rozměru 137/192 cm); v jižním obdélném prostoru je jediný funkční vstup s kamennou zárubní a v severním obdélném prostoru je vstup redukován na okenní otvor. V okenních otvorech se zalomeným ostěním a vnitřní šikmou segmentově zaklenutou špaletou jsou osazena dvojitá okna formátu 110/135 cm, ven a dovnitř otevíraná okna mají samostatné rámy a omítanou špaletu; vnější okno je umístěno v líci stěny. Okenní výplň je dvoukřídlová, křídla mají třítabulkové členění. Ve vstupu do jižní obdélné místnosti jsou v kamenné zárubni osazeny novodobé dvoukřídlové dveře; křídla mají dvouvrstvou konstrukci s polozapuštěnými svlaky, vnější vrstvu tvoří úzký rám a vlysy s profilovanou hranou dekorativně skládané do dvou na hranu postavených čtverců.

V zápraží je položena v šířce cca 1,0 m dlažba z opracovaných žulových desek různého, převážně obdélného formátu (30-50/30-60 cm), desky jsou kladeny na vazbu, okraj dlážděné plochy je nepravidelný.

4.3.3. Severní průčelí

Severní průčelí je řešeno obdobně jako průčelí jižní. Plocha štítu není oddělená; spodní část průčelí byla v závěru 19. století doplněna scarpovou přizdívkou, pata průčelí výrazně předstupuje před líc v úrovni paty krovu. Plocha spodní části průčelí je nečleněná, bez otvorů.

Severní štít není lemován římsou, krytina je uložena do malty s minimálním přesahem před líc průčelí. Ve spodní části štítu je upraven podávací otvor 85/125 cm, uzavřený novodobými dvířky (prkna přibíjená na nezapuštěné svlaky tvaru Z) s fošnovou zárubní. V polovině výšky štítu je oválný větrací otvor (shodný s otvorem ve štítu jižním) uzavřený jednoduchým oknem.

4.3.4. Západní průčelí

V patě západního průčelí vystupuje nízký sokl z neomítnutého zdiva vyzdřeného z nepravidelného kamene. Plocha průčelí je členěna pouze otvory, pod střechou je průčelí ukončeno výraznou fabionovou římsou podloženou lištou oblounového profilu.

Umístění okenních os je vzhledem k absenci vstupů odlišné od východního průčelí, je téměř pravidelné, se systémem 2-1-2-1-2 vzhledem k dispozičnímu řešení. Výjimku tvoří druhá osa od severu, kde je upraven vstup a krajní jižní osa, kde okenní otvor nebyl, nebo je vyplněn zadržkou. V okenních otvorech se zalomeným ostěním a vnitřní šikmou segmentově zaklenutou špaletou jsou osazena dvojitá okna formátu 110/135 cm, ven a dovnitř otevíraná okna mají samostatné rámy a omítanou špaletu; vnější okno je umístěno v lici stěny. Okenní výplň je dvoukřídllová, křídla mají třítabulkové členění. Ve vstupu do severní čtvercové místnosti jsou v kamenné zárubni osazeny novodobé dvoukřídllové dveře; křídla mají dvouvrstvou konstrukci s polozapuštěnými svlaky, vnější vrstvu tvoří úzký rám a vlysy s profilovanou hranou dekorativně skládané do dvou na hranu postavených čtverců (střed horních čtverců je prosklený, doplněný mříží a bedněným krytem shodným s vlysy dekorativní vrstvy).

K severovýchodnímu nároží navazuje zděný vjezd uzavřený vraty, jeho dnešní podoba pochází z celkové přestavby po polovině 20. století.

4.4. Interiér

4.4.1. Přízemí

V přízemí budovy jsou v jednotraktovém uspořádání pravidelně seřazeny dva typy prostorů (schema a-b-a-b-a). Tři větší stáje téměř čtvercového půdorysu (místnosti 101, 103, 105) mají rozměr 7,7 – 7,9 x 8,3 m a jsou zastropené dvoulodím mírně stlačené valené klenby se středním pilířem. Zatímco v západní polovině místnosti je do klenby vložena dvojice velkých styčných trojbokých výsečí a klenba má charakter dvou polí klenby křížové, je ve východní polovině místnosti dvojice výsečí pouze v ploše klenby na straně středního pilíře a u obvodové stěny proniká do klenby trojice menších rovněž trojbokých výsečí, v jejichž čele jsou umístěna dvě okna a vstup (ve střední ose). Masivní neomítaný pilíř profilu 46-47/93-97 cm je v jižní místnosti složen ze dvou přesně opracovaných

žulových kvádrů, ve střední a severní místnosti je pilíř proveden z jednoho kusu kamene; výška pilíře je 140-164 cm; ve střední místnosti je nad podlahou patrná horní část širší patky.

Dvě menší příčně orientované obdélné místnosti (102, 104) mají rozměr 3,25 x 8,3 m a jsou zastropené mírně stlačenou valenou klenbou s dvojicí styčných trojbokých výsečí ve střední části.

Ve všech místnostech budovy vrcholnice styčných výsečí mírně stoupají (cca o 10 cm) od čela výseče ke středu klenby. Klenby jsou ve všech místnostech novodobě omítnuté, hrany klenebních výsečí jsou zvýrazněny omítkovými hřebínky.

Dnes je ve východním průčelí ponechán pouze jeden vstup, a sice do **místnosti (102a)** v jižním obdélném dispozičním dílu. V této místnosti byla na východní straně zřejmě dodatečně klenba upravena při vestavbě schodů na půdu. U východní stěny je v šířce 1,1 m místnost zastropena polem segmentové klenby ukončené nad vstupem na schody, prostor u severovýchodního koutu místnosti, kde je umístěna spodní část schodů na půdu, není zastropen. Západně vedle segmentové klenby je cca 1,1 m široký klenební pas ve tvaru kobyly hlavy, jehož severní pata je ve výšce cca 1,0 m nad podlahou a jižní patka je cca 2,3 m nad podlahou opřena do záklenku širšího otvoru v jižní stěně; na tomto klenebním pasu je uložena horní část schodů na půdu.

Schody na půdu jsou zděné, se smíšenými stupni; ve spodní části je 10 (podezděných) kosých stupňů (otáčka o 180°), v horní části je na klenebním pasu 5 stupňů přímých. Stupně jsou povrchově upraveny kletovaným cementovým potěrem. Nástup na schody je uzavřen jednokřídlými dveřmi 81/234 cm s trámkovou zárubní (profil 12/21 cm s polodrážkou); dveřní křídlo má rámovou konstrukci krytou na lícové straně svisle kladenými palubkami s profilovanou hranou; kování (zadlabací závěsy a zámek) je typové.

Vstup ve východní stěně má zalomené ostění; ve vnější části je osazena zárubeň světlosti 125/192 cm, jednoduše opracované prvky hladké žulové zárubně mají profil 17/23 cm. Dveřní křídla jsou novodobá, dubová, se svlakovou konstrukcí (s polozapuštěnými svlaky) a dvojitou deskou, vnější vrstvu tvoří úzký rám a vlysy s profilovanou hranou dekorativně skládané do dvou na hranu postavených čtverců nad sebou. Na dveřích jsou osazeny kovářsky zpracované historizující pásové závěsy uchycené na svlaky, vrchní zástrče pevného křídla a kliky se štíty.

Na podlaze místnosti je položena cihlová dlažba formátu 29/21 cm (na vazbu).

Jižní čtvercová místnost (101) je osvětlena dvojicí oken ve východní a jižní stěně, ve stěně západní je pouze jedno okno (v severní klenební výseči). Všechna okna v objektu jsou shodného formátu (110/135 cm) a typu. V otvorech se zalomeným ostěním a vnitřní šikmou segmentově zaklenutou špaletou jsou osazena dvojitá ven a dovnitř otevíraná okna se samostatnými rámy (profil 7/7 cm) a omítanou špaletu; vnější okno je umístěno v líci stěny, mezera mezi rámy je zpravidla cca 26 cm. Okenní konstrukce vnitřního a vnějšího okna jsou shodné, dvoukřídlové s třítabulkovým členěním křídla; rám křídla má hladký profil 48/40-42 mm, sklo (ve vnitřních oknech pískované) je tmeleno v polodrážce. Okna byla osazena ve 2. polovině 20. století (snad ve dvou etapách, nebo byla některá opravena); okenní závěsy jsou zadlabací hladké, křídla jsou zajištěna rozvorami se strojkem a olivou (na starších oknech je hliníková oliva oválného typu (okna v jižní stěně místnosti 101, v místnosti 102b a jižní okno ve východní stěně místnosti 103), na mladších oknech jsou ploché na některých oknech jsou olivy vyměněny za novější typ), vnější okna jsou opatřena háčky pro zajištění otevřených křídel. Ve špaletě jsou osazeny dřevěné parapetní desky. Okna i parapetní desky jsou natřeny krycí barvou odstín lomená bílá.

Ve všech oknech jsou (mezi vnitřním a venkovním oknem) osazeny novodobé kované mříže s provlékanými pruty profilu 12/12 mm; 4 vodorovné pruty (kotvené do zdiva) jsou natočeny nakoso a provléknuty probíjenými otvory ve 3 svislých prutech (s mezerou u špalety); mříže jsou natřeny matným nátěrem odstín tmavá šedá.

V severní stěně místnosti jsou upraveny dva vstupy; na západní straně je v příčné stěně průchod (bez výplně) do chodby 102b, otvor rozměru 110/205 cm je zaklenutý nízkým segmentovým záklenkem, na který plynule navazuje mělká klenební výseč v obdélné místnosti.

Na východní straně je v příčné stěně upraven otvor (2,16/2,05 m) se záklenkem eliptického tvaru. Do otvoru je vsazena novodobá dřevěná prosklená stěna členěná sloupky na 3 pole; krajní pole s pevným zasklením jsou členěná na 4 tabulky, ve středním poli (otvor 86/195 cm) je osazeno prosklené dveřní křídlo rovněž členěné na 4 tabulky.

Podlaha v místnosti je o 17 cm výše, než v sousední místnosti 102, rozdíl je vyrovnán stupněm ve vstupech. Na podlaze je položena cihlová dlažba formátu 29/21 cm (na vazbu).

Chodba (102b) oddělená v jižním obdélném dispozičním dílu vedle vstupní místnosti (102a) slouží jako průchod mezi expozičními místnostmi 101 a 103. Okno v západní stěně je doplněno o rám vnitřní okenice (vnitřní rozměr 103/127 cm), okenicová křídla nejsou osazena.

Podlaha je ve stejné úrovni jako ve vstupní místnosti 102a. Na podlaze je položena dlažba z cihel formátu 26/14/5 cm; cihly jsou položeny naplocho, skladba na vazbu.

Střední čtvercová místnost (103) je přístupná chodbou (102b) vedle vstupní místnosti. Vstup do místnosti u západní stěny je upraven shodně jako vstup na protější straně chodby a dvojice vstupů do severní obdélné místnosti (104); v příčných stěnách je upraven průchod bez výplně rozměru 110/205 cm, zaklenutý nízkým segmentovým záklenkem navazujícím na mělkou klenební výseč v příčné valené klenbě obdélné místnosti.

Vstupní otvor v ose východní stěny je u vnějšího líce zdi uzavřen zazdívkou, vnitřní část ostění se segmentovým záklenkem je ponechána jako nika.

Místnost je osvětlena dvěma dvojicemi oken ve východní a západní stěně, vstupní otvor v ose východní stěny je u vnějšího líce zdi uzavřen zazdívkou, vnitřní část ostění se segmentovým záklenkem je ponechána jako nika.

Podlaha v místnosti je o 37 cm níže, než v sousední místnosti 102, rozdíl je vyrovnán dvěma stupni ve vstupu. Na podlaze je položena dlažba z cihel formátu 26/14/5 cm; cihly jsou položeny naplocho, skladba na vazbu.

Severní obdélná místnost (104) je osvětlena pouze jedním oknem na západní straně. Vstup ve východní stěně je uzavřen zazdívkou, do které je vloženo okno; v interieru je ponechána nika vstupního otvoru uzavřena montovanou předstěnou s revizním vstupem.

Střední pilíř má (jako jediný) patrný spodní hranu dřívku; dřív vysoký 164 cm je tesaný z jednoho kusu kamene, patka vystupuje z podlahy pouze výšku 10 cm a půdorysně přesahuje dřív rovněž o 10 cm na všech stranách.

Podlaha v místnosti je ve stejné úrovni jako v sousedních místnostech 103 a 105. Na podlaze je položena dlažba z cihel formátu 26/14/5 cm; cihly jsou položeny naplocho, skladba na vazbu.

Severní čtvercová místnost (105) má vstup z místnosti 104 na východní straně příčné stěny. Místnost je osvětlena dvojicí oken ve východní a jedním oknem v západní stěně (v severní ose).

Vstupní otvor v ose východní stěny je u vnějšího líce zdi uzavřen zadržkou, vnitřní část ostění se segmentovým záklenkem je ponechána jako nika. V jižní ose v západní stěně je namísto okna upraven vstup; zalomené ostění je upraveno shodně se vstupem do místnosti 102a, v líci je osazena kamenná zárubeň, jejíž sloupky a překlad mohly být přesunuty ze zrušeného vstupu do místnosti 104, vnitřní část ostění má šikmé boky a je zaklenuta segmentovým záklenkem. V zárubni jsou novodobé dvoukřídlové dveře; křídla mají dvouvrstvou konstrukci s polozapuštěnými svlaky, vnější vrstvu tvoří úzký rám a vlysy s profilovanou hranou dekorativně skládané do dvou na hranu postavených čtverců (ve středu horních čtverců je upraven otvor uzavřený na rubové straně plechem, na vnější straně bedněným krytem shodným s vlysy dekorativní vrstvy a doplněný kovanou mřížkou). Na dveřích jsou osazeny kovářsky zpracované historizující pásové závěsy uchycené na svlaky, vrchní zástrče pevného křídla a kliky se štíty; dveře jsou zajištěny kovanou závorou s háky v ostění. Práh dveří je oproti podlaze o 15 cm. výše, rozdíl je vyrovnán zděným stupněm (stupnice z cihel shodného formátu jako podlaha) ve špaletě.

Střední pilíř klenby má dřík rovněž tesaný z jednoho kusu kamene, jeho spodní hrana je skrytá pod úroveň podlahy.

Na podlaze je položena dlažba z cihel formátu 26/14/5 cm; cihly jsou položeny naplocho, skladba na vazbu.

4.4.2. Střecha

Budova je zastřešena sedlovou střechou se zděnými štíty. Tvar střechy je mírně nesymetrický, jednotlivé vazby nejsou na vazné trámy osazeny symetricky; na východní straně jsou vazby rozšířeny dlouhými námětky lípnutými na krokve v úrovni hambalků zatímco na západní straně jsou krokve doplněny pouze krátkými námětky u okapu. Krov odpovídá šířkou vazeb v patě krokví šířce přízemí; přesah vazných trámů a dlouhé hambalky tvoří na východní straně výraznější přesah (cca 0,8 m), který kryje zápraží ve vstupním průčelí.

Krov má barokní konstrukci hambalkového typu s ležatou stolicí; mezi devíti plnými vazbami (v osové vzdálenosti 4,0 – 4,3 m) jsou vždy 4 pole se třemi prázdnými vazbami (33 vazeb číslovaných od severní strany). Všechny prvky jsou tesané (pečlivě opracované), s výjimkou pásků bez dekorativního detailu. Dokonale provedené tesařské spoje jsou zajištěny dřevěnými hřebíky. Konstrukce krovu má jednotný charakter odpovídající zpracování v jedné stavební etapě; v krovu jsou jasně patrné prvky vyměněné při opravě v závěru minulého století.

Krov je zdvojenou pozednicí (2x 21/17 cm) uložen na korunu obvodového zdiva. Vazné trámy obdélného profilu (22/28 cm) jsou užity pouze v plných vazbách (9x);

V plných vazbách jsou na vazné trámy uloženy prahové vaznice pětibokého průřezu (31/22 cm), do prahových vaznic jsou čepovány šikmé sloupky proměnného průřezu (20/18-35 cm), na které jsou uloženy pětiboké vaznice (23/26 cm); sloupky jsou v úrovni vaznic rozepřeny rozpěrou (16/17 cm). Mezi sloupek a rozpěru je vložen pásek (18/22 cm) s dekorativně okosenými spodními hranami; pásek je do sloupku i rozpěry čepován.

Mezi vazné trámy jsou čepovány výměny krátkat (22/28 cm) do kterých jsou v prázdných vazbách uchycena krátkata (22/28 cm). Páry krokví (16/17 cm) jsou v hřebeni

střechy spojeny na ostřích, v patě jsou čepovány do vazných trámů nebo krátčat. Páry krokví jsou rozepřeny hambalky ve dvou úrovních, spodní hambalky (16/16 cm) jsou osedlány na vaznici (v plných vazbách těsně nad rozpěrou) a čepovány do krokví. Horní hambalky jsou s krokviemi spojeny rybinovými pláty. Dlouhé námětky (16/13 cm) na východní straně střechy jsou na krokve lípnuty v úrovni spodních hambalků, cca 1 m nad patou krovu jsou s krokvi rozepřeny krátkou svislou rozpěrou uchycenou ke krokvi i námětku rybinovým plátem. Na západní straně jsou na konce krokví lípnuty krátké námětky.

V podélném směru je krov zavětrován v každém poli mezi plnými vazbami párem šikmých vzpěr (15/14 cm) čepovaných do prahové a horní vaznice; vzpěry jsou přeplátovány s vodorovnou mezilehlou rozpěrou (16/17 cm) čepovanou mezi šikmé sloupky krovové stolice.

Na vazném trámu vazby 25 (3. plná vazba od jihu) je na boční straně trámu ke schodům na půdu patrná řada kruhových otvorů (Ø cca 15 mm ve vzdálenosti cca 20 cm, v různé výšce trámu. Otvory jsou snad pozůstatkem příčky – dřevěné mříže s tyčemi kolíkovanými k vaznému trámu, která dělila prostor půdy po zřízení bytu v jižní části budovy. Obdobnému účelu snad sloužily i dlaby na horní straně sousedního vazného trámu plné vazby 21, které mohou být pozůstatkem trámků příčky uchycené k vaznému trámu a hambalku.

V krovu jsou patrné stopy po vikýřích umístěných přibližně v třetinách délky na obou stranách střechy; v místě odstraněných vikýřů (mezi vazbami 10,11 a 22,23) je mezi krokviemi větší vzdálenost (cca 110 cm místo 90 cm), profil prahové vaznice je snížen odtesáním horní části. Větší podávací vikýře se sedlovou, valbou ukončenou stříškou jsou rovněž doloženy archivní plánovou dokumentací a starší fotodokumentací.

Při poslední opravě objektu byly ve střeše upraveny čtyři vikýře tvaru volského oka, jejich poloha je oproti zrušeným vikýřům blíže ke štítům střechy.

Na střeše je položena tašková krytina, režné bobrovky se segmentovým řezem na husté laťování (šupinové krytí); v hřebeni jsou položeny hřebenáče se zámkami položené do malty. Na střeše jsou osazeny podokapní žlaby a svody z pozinkovaného plechu.

Jižní štít je ve spodní části (do úrovně spodních hambalků) vyzděn v tloušťce 52 cm z nepravidelného kamene (ve zdivu jsou užity v malé míře i cihly a střešní tašky); neomítané zdivo je pečlivě lícováno. V ose štítu je pod hambalkem upraven otvor ležatě oválného tvaru se zalomeným ostěním; ostění je armováno cihlami, vnitřní část ostění má cihlový záklenek segmentového tvaru. V zalomení je do polodrážky ve zdivu osazeno pevné jednoduché okno oválného tvaru, členěné svislou a vodorovnou příčlí na 4 tabulky. Pod oknem je patrný zazděný otvor (nika ?) šířky cca 1,2 m, výšky cca 2,0 m rovněž se segmentovým záklenkem; otvor je umístěn levou hranou v ose štítu. V zazdínce otvoru je odlišné zdivo s větším podílem cihel, svislé hrany ostění nejsou zřetelné. Horní část štítu je vyzděna z cihel v tloušťce 15 cm, zdivo je zesíleno dvěma polopilířky.

Severní štít je proveden obdobně jako štít jižní; v ose štítu je ve spodní části upraven podávací otvor uzavřený dveřmi s křídlem svlakové konstrukce; v přímém dveřním ostění je patrné úsporné začistění vybouraného otvoru. Vlevo vedle otvoru je obdobně jako ve štítu jižním patrný otvor s cihlovým záklenkem segmentového tvaru uzavřený zazdívkou; horní část štítu je rovněž vyzděna z cihel.

Podlaha půdy není vyrovnaná, z nižších ploch s násypem (?) na patních částech kleneb vystupují oblé střední plochy kleneb; násyp i vystupující plochy rubu kleneb jsou kryty maltovou mazaninou.

4.5. Východní křídlo

Podle archivní dokumentace z roku 1871 stála na východní straně dvora velká stodola, hmotově srovnatelná se západním křídlem. Na výkresu je u jižního průčelí stodoly vyznačen návrh vestavby polozapuštěného sklepa. Stodola v závěru 19. století vyhořela a následně zanikla; dnes stojí na ploše zaniklého objektu pouze sklep

Sklep má vnější rozměry cca 8,1 x 4,0 m, jeho stěny vystupují cca 1,2 m nad terén a je zastřešen nízkou sedlovou stříškou se šindelovou krytinou. V západní stěně je upraven vstup; na líc stěny navazuje přízdívka tloušťky 0,7 m, která je nadezděna (v celé šířce západní) stěny do výšky hřebene stříšky; koruna přízdívky je kryta taškami. Nečleněná průčelí jsou omítnutá a natřená bílým vápenným nátěrem.

Vnitřní prostor sklepa má rozměry 5,6 x 2,5 m a je zaklenutý stlačenou valenou klenbou, jejíž pata je 0,8 m a vrchol 1,95 m nad podlahou. Masivní zdivo předpokládané tloušťky 75 cm je vyžděno z nepravidelného kamene. V části plochy stěn jsou patrné vrstvy starší hrubě zatřené omítky s tmavým nátěrem; v části je líc zdiva vyrovnán tenkou vrstvou vápenné (?) omítky s ponecháním neomítnuté lícové plochy některých kamenů; natěchto plochách je proveden světlý vápenný nátěr.

Vstup v západní stěně je upraven jako přímý cca 1,5 m dlouhý průchod v šířce cca 1,0 m, ve kterém je 6 stupňů. Stupně jsou vyžděny z cihel, povrch stupně je vyrovnán cementovým potěrem. Na vnější straně je vstup uzavřen novodobými dveřmi se svlakovým křídlem. Ve vnitřním líci stěny jsou rovněž osazeny dveře; rám z profilů 6/10 cm bez polodrážky má šířku 80 cm a rozdílně vysoké stojky (154 a 172 cm) pod šikmým nadpražím. Křídlo má dvouvrstvou svlakovou konstrukci, jako svlaky jsou užity pásové závěsy profilu 50/6 mm; spodní desku tvoří svisle kladená prkna profilu 110/20 mm, vrchní vodorovně kladená prkna profilu 110/25 mm.

V jižní stěně je dvojice větracích otvorů, otvory bez výplně mají zalomená ostění. Vnitřní část ostění široká cca 85 cm má mírně šikmé boky a plochý segmentový záklenek, výrazně šikmý parapet má spodní hranu přibližně v úrovni paty klenby; pronik záklenku výseče a klenby má segmentový tvar. Ostění i záklenek je vyžděno z cihel (formát 6,5/14/30 cm), horní plocha parapetu je krytá cihlami kladenými naplocho. Vnější část ostění má tloušťku 15 cm, ležatý otvor formátu 40 x 22 cm je zmenšen vezdívkou řady cihel naplocho na spodní straně otvoru. Boky a záklenek ostění jsou omítnuty vápenocementovou omítkou, která se odpojuje od zdiva s povrchovou vrstvou cihel. Do vnější části ostění jsou vloženy dva svislé kované pruty profilu 25/8 mm. V západní stěně je pod vrcholem klenby kruhovou trubkou upravený větrací otvor.

Valená klenba je vyžděna z cihel, pravděpodobně v tloušťce 15 cm ve střední a 30 cm v patní části; klenba je omítnutá novodobou omítkou.

Na podlaze je provedena vrstva betonové mazaniny, případně dochované starší podlahové vrstvy nejsou patrné.

Na střeše je položena krytina řezaný šindel. Prostor mezi krytinou a rubem klenby není přístupný.

4.6. Severní křídlo

Na ploše zaniklých hospodářských budov severního křídla dnes stojí provozní budova; hmotově nečleněná přízemní stavba s polovalbovou střechu na půdorysu 17,5 x 7,0 m,

podkroví je osvětleno vikýři s pultovou střechou. Na severní straně k budově navazuje otevřený přístřešek s pultovou střechou.

V přízemí je situována víceúčelová místnost s provozním zázemím, v podkroví jsou upraveny menší oddělené prostory.

Budova má pilířovou konstrukci, v průčelí se pohledově uplatňují pilíře ze žulového zdiva; výplně mezi pilíři jsou kryty dřevěným obkladem imitujícím srubovou stěnu. V každém poli výplňové stěny je umístěna dvojice oken s šestitabulkovým členěním. Štítové střechy jsou svisle bedněné, valbou dělené na dvě části; okap valby předstupuje výrazněji před spodní část štítu; u hřebene přechází valba do malého horního štítu ustupujícího za štít spodní. Na střeše je položena krytina keramické režné tašky.

K východnímu průčelí provozní budovy je přistavěna nižší (původně zřejmě otevřená) kolna se sedlovou střechou; jednoprostorová budova má půdorysný rozměr 4,5 x 6,0 m.

Kolna s dřevěnou rámovou konstrukcí má východní stěnu a štít svisle bedněné, jižní stěna je kryta dřevěným obkladem imitujícím srubovou stěnu. Na střeše je položena krytina keramické režné tašky.

5. Dendrochronologické datování

objednal	Petr Dostál, Jiří Škabrada
adresa	
telefon	
e-mail	
datum odběru	29. 5. 2020

kraj / okres	Jihočeský / České Budějovice
obec	Trocnov
ulice (orientační číslo)	Žižkovo rodiště
číslo popisné	14
objekt	západní hospodářská budova

nadmořská výška	475 m n. m.
zeměpisná šířka	48.8917342 N
zeměpisná délka	14.6065114 E
zpracoval	Dostál P.
datoval	Kyncl T.

čís.	způsob oprac.	značka	tloušťka cm	délka cm	WK	konstrukce	popis prvku	poznámka	číslo vzorku	dřevina	počet letok. /běl	datum skácení
17					A	krov	V krokev 14. vazby od S		Y9332	smrk	52	1763/64
18					A	krov	vzpěra podélného vázání ve V poli mezi 2. a 3. plnou vazbou S		Y9333	smrk	40	1762/63
19 20					A	krov	Z výměna mezi 1. a 2. plnou vazbou od S		Y9334a5	borovice	167	1763/64
21					A	krov	vazný trám 2. plné vazby od J		Y9336	borovice	101	1763/64
22					A	krov	V námětek 3. vazby od J		Y9337	smrk	50	1763/64
23					A	krov	Z krokev 27. vazby od S	+ foto	Y9338	jedle	77	1763/64
Y93trocnov-zizkaPI						Y9334+35+36				borovice	167	1763
Y93trocnov-zizkaPC						Y9332+33+37				smrk	52	1763

6. Stavební historie

Spolehlivější vědomosti o Trocnově začínají informacemi o dvou dvorech na konci 14. století. O starší minulosti Trocnova není známo nic určitého - přitom je třeba připomenout, že dnešní nedaleká vesnice Trocnov nemá s tímto historickým názvem nic společného, protože byla takto přejmenována (z původního Záluží) až v polovině 20. století. Nevíme, zda ve středověku vesnice případně existovala i jako obvyklé sekupení poddanských selských usedlostí.¹

Místa obou zmíněných dvorců (zřejmě v sociálním postavení zemanů – tj. drobné šlechty na úrovni bohatších sedláků) jsou dnes identifikována novodobými archeologickými výzkumy. Podle pravděpodobného ztotožnění se jmény z písemných pramenů se dvorce uvádějí jako Mikšův a Žižkův. Představu o stavební podobě těchto dvorců tyto výzkumy neumožnily; dosavadní pokus o kresebnou interpretaci podoby Žižkova dvorce, prezentovaný na různých místech (mj. v expozici a na tabulích v areálu) je nepochybně zcela nevěrohodný.

Oba dvorce přežívaly ještě v průběhu 16. století, což dosvědčily i nálezy z archeologických výzkumů. V polovině 17. století pak sporadicky fungovala již jenom jedna usedlost. V té době (v souvislosti se sepsáním elaborátu berní ruly) se objevuje myšlenka na reorganizaci zdejšího vrchnostenského hospodaření zřízením panského dvora, uskutečněná nakonec až o čtvrtstoletí později. Stávající trocnovský panský dvůr tedy započal svou historii jako areál, investovaný borovanským augustiniánským klášterem (resp. jeho tehdejšími agilními novými opatem Konradem Fischerem).

Stavba dvora proběhla v letech 1678 – 79, přičemž svědectví písemných pramenů srozumitelně uvádí i situační vztah k nedalekému místu staršího (Žižkova) dvorce. K následujícímu století fungování klášterního dvora (až do josefínského zrušení kláštera v roce 1785) se žádné informace nepodařilo zjistit. Vzhledem k pozdějšímu vývoji objektů se ale dá předpokládat, že byla jejich prvotní výstavba dřevěná (o zchátralé dřevěné výstavbě stodoly existuje údaj k roku 1808).

Spolehlivě doložená situace a funkce objektů ve dvoře začíná v 1. polovině 19. století zejména díky mapě stabilního katastru z roku 1827. Vzhledem k tomu je zajímavá poněkud odlišná situace budov, zachycená na starší katastrální mapě z roku 1780. Vidíme tu obdélník dvora protáhlejší směrem k severu, kde severní křídlo dosahuje až k břehu nejbližšího rybníka. Pokud je tento záznam věrohodný, je tu zřejmě zachycena ještě předpokládaná původní výstavba s obytnou funkcí severního křídla. Náhrada tohoto křídla mladšími zděnými objekty se pak mohla odehrávat nikoli na dosavadních místech, nýbrž relativně pohodlně v sousedství na straně do dvora (rovněž na pevnějším podloží, dále od břehu rybníka). Rozpaky ale vzbuzuje červené vybarvení objektů, byť nevíme, zda se jím mínila jejich zděná výstavba.²

Pro období 2. poloviny 18. století už máme k dispozici poznatky o zachovaných objektech ve dvoře, resp. o nejstarším z nich – budově západního křídla. Její masivní zděné

¹ Jako řádka zaniklých usedlostí vyhlíží terénní útvary, patrné na dnes přístupném mapování terénního reliéfu na ploše mezi zachovaným trocnovským dvorem a dnešní vesnicí Trocnovem (Analýzy výškopisu – ags.cuzk.cz). Do doby uzavření průzkumového elaborátu se ale nepodařilo toto pozorování v terénu ověřit.

² Barevné materiálové značení objektů a konstrukcí nebylo v této době ještě jednotné. Červené vybarvení pak bylo pro zděné stavby předepsáno v mapách stabilního katastru, ale víme, že právě u červené barvy byla taková charakteristika často problematická.

a klenuté provedení je nepochybně věrohodně datováno krovem, pro jehož dřevo zjistily dendrochronologické rozborů data kácení v krátkém rozmezí dvou let: káceno bylo v zimním období 1762/63 a 1763/64. Stavba krovu (a nepochybně celého objektu) tedy proběhla v brzké návaznosti – nejspíše v letech 1764 – 1765.

Specifické typologické schéma této kompletně klenuté přízemní budovy jednoznačně svědčí o jejím původním hospodářském určení - pro chlévy a stáje. Díky masivnímu krovu, který mohl nést těžkou nespalnou krytinu, mohlo sloužit podkroví jako sýpka. Srovnání podobné výstavby hospodářské stavby by se mohlo zachovat v dalších současně stavěných dvorech téhož investora, zčásti z této výstavby zachovaných – přímo v Borovanech jižně od kláštera a v Novém dvoře východně od Borovan (u Hluboké).

Vzhledem k uvedenému původně hospodářskému charakteru západního křídla musíme pro starší období dvora hledat jeho obytnou část jinde, a to nepochybně v severním křídle (protože východní křídlo bylo pravděpodobně od počátku vyhrazeno stodole). Zde měla obytná budova optimální pozici vůči slunci existencí jižního zápraží se vstupy. Čelem obytné části byla zřejmě obrácena k západu, tedy k bližšímu ze starých dvorců, na jejichž funkci dvůr navazoval.

Z předpokládané původní dřevěné výstavby severního křídla se ale obytná funkce začala poměrně brzy přesouvat do zděné budovy západního křídla. Stalo se tak nejpozději v 1. polovině 19. století, tj. po cca půlstoletí po jeho výstavbě. Usuzujeme tak z toho, že nejstarší plány zděného křídla zaznamenávají v jeho nejdříve zobytněném jižním dílu ještě existenci černé kuchyně a současně nejstarší plán severního křídla už v roce 1848 dokládá jeho hospodářskou funkci.

Vývoj všech staveb ve dvoře je od poloviny 19. století sledovatelný již velmi podrobně díky zachovanému souboru stavebních plánů a také popisových elaborátů. Za tuto situaci děkujeme specificky pečlivému způsobu hospodaření na obrovském schwarzenberském panství, doprovázeném i vlastní projektovou a dokumentační činností, včetně pečlivé archivářské práce.

Západní křídlo

Vzhledem k neotřesitelně zavedené historické typologii venkovského bydlení byl vstup bytové funkce do situace, v níž dominoval klenutý prostor se střední pilířovou podporou, poměrně nevýhodný a komplikovaný. Adaptace se snažila nové řešení přizpůsobit obvyklému schématu tím, že se jako do síně začalo ze zápraží vstupovat do druhého, valeně klenutého prostoru, odkud se teprve (jako ve vesnických domech do světnice v čele domu) vešlo do obytné místnosti či místností ve větším klenutém prostoru s pilířem.

Na původní pozici jižního vstupu přímo do předního klenutého prostoru sice ukazuje větší střední trojboká výseč, stejná jako v dalších dvou prostorech s klenbou a pilířem, ale jistotu v tomto ohledu poskytuje jen nález dodatečného zazdění někdejšího vstupu ze zápraží. Tuto situaci se podařilo potvrdit i bez sondování díky nálezům fotodokumentace odkryvu omítky, učiněného při nedávných úpravách stavby.³ V nově vzniklé vstupní síni byly rovněž zřízeny schody do podkroví; do té doby se zřejmě do podkroví vstupovalo vnějšími schody ze zápraží (protože konstrukce krovu, širšího než spodní stavba, s funkcí zápraží počítala).

³ Za nález a poskytnutí fotografií děkujeme Mgr. Ivanovi Náprstkovi z odboru kultury a pam. péče KÚ Jihočeského kraje.

První byt v jižní části západního křídla byl ještě vybaven černou kuchyní, kterou ale bylo nutné umístit rovněž v klenutém prostoru s pilířem. Na nejstarším plánu z roku 1871 se zdá jejímu fungování do té doby nasvědčovat čárkované a žlutě vybarvené vyznačení pruhu, kotveného do pilíře, který by odpovídal mandrholci – tedy trámu, oddělujícímu čistou a zadehtovanou část horního prostoru tradiční kuchyně.

Do středního klenutého dílu zřejmě postoupilo obytné využití v první polovině sedmdesátých let, protože na výkresu z roku 1871 je zakresleno jako vestavba a na dalším plánu o dva roky později zachyceno již jako existující. Době odpovídá, že zde projektované vytápění již náleží novému tahovému systému; zřejmě přitom byl tradiční systém adaptován na nový (se sporáky) i v předním bytu. Díky tahovému systému mohla být samostatná obytná místnost se sporákem zřízena i z prostoru za schody, tj. mezi oběma většími byty. Uvedenému postupu zobytnění odpovídá i situace komínů na zachovaných starších pohlednicových fotografiích – širší komín v jižní části (možná zbyl z „černokuchyňové“ etapy; byla do něj i později napojená rovněž chlebová pec) a užší tahový komín ve střední části budovy.

Další dodatečný stavební zásah, zakreslený (červeně) do plánu z roku 1871, představuje v západním křídle zesílení jeho severní štítové stěny. Jedná se nepochybně o stále zachovanou skarpovitou přizdívku, která jistě reagovala na vychylování stěny účinkem klenby. Příčinou asi byla menší stabilita podloží s jílovým podkladem, navíc (nepochybně) s blízkým vedením vodního potrubí od místa staršího (Žižkova) dvorce.

V této funkci, tj. s dodatečným obytným využitím zhruba ve dvou třetinách svého rozsahu, existovala budova i po novodobé změně na hájovnu. Při socialistické adaptaci pro husitský památník byla dispozice vybouráním veškerých vestaveb vlastně uvedena do původního stavu, s ponecháním druhotného vstupu a vnitřním propojením kvůli jednotné expozici.

Severní křídlo

Spolehlivé vědomosti o výstavbě zdejších objektů začínají plánem z roku 1848, který nepochybně zachycuje střední a východní ze tří dílů tohoto křídla, sledovatelných pak v dokumentaci po celé následující století. K vyzdění výplní mezi pilířovými podporami kolnového východního úseku zřejmě nedošlo, protože kolnu zde zachycují i pozdější plány.

Střední halová část s ovčínem byla (možná se zachováním obvodového zdiva) změněna někdy kolem nebo po polovině 19. století na chlévy, klenuté do pasů sedmi poli obdélných pozdních plackových kleneb. Do dvora otevřená západní část křídla byla pravděpodobně upravena na uzavřenou řezárnu krmiva podle projektu z roku 1873. Při požáru stodoly v roce 1876 shořely i krovy na tomto křídle; zachoval se projekt na jejich obnovu, resp. zřízení nových konstrukcí.

Trojdílné členění křídla trvalo až do 1. poloviny 20. století, jak dosvědčují pohlednicové fotografie. Vystřídáno bylo ve válečných letech v roce 1940 novostavbou o něco kratší hospodářské budovy s pilířovou konstrukcí, v bedněných štítech s užitím tradičních lomenicových motivů z české lidové architektury. Do této novodobé kostry bylo od šedesátých let postupně adaptováno obytné, administrativní a rekreační využití pro expozici husitského hnutí a potřeby Jihočeského muzea v Českých budějovicích. Tyto úpravy se snažily zachovávat vnější vzhled hospodářské budovy se zděnými pilíři a dřevěnými výplněmi, dnes vesměs kamuflovanými přes vyzdívky.

Východní křídlo

Dřevěná, nejspíše roubená stodola, která tu existovala ve zchátralém stavu ještě v roce 1808, byla brzy nato, tj. v 1. polovině 19. století, nahrazena stavbou se zděnými pilíři. Tento stále ještě z větší části dřevěný objekt podlehl požáru v roce 1876 a byl posléze nahrazen náročnou novostavbou (s částečným využitím zdiva dosavadních pilířů). Někdy na konci 19. století podlehl požáru i tato stavba, což byla zřejmě jedna z posledních příčin rezignace schwarzenberské vrchnosti na zemědělské fungování dvora. Ze stodoly zůstal jen sklípek, vezděný dodatečně do její jižní části, a ohrazení dvora hájovny ustoupilo do úrovně její někdejší dvorové stěny.

Jižní strana dvora

Podle dokumentací z 19. až počátku 20. století se na této straně dvora střídalo v několika etapách ohrazení v různé míře masivnosti, včetně vjezdu (pravděpodobně v lehčím, pilířovém provedení). Pohyblivá zde byla i linie vymezení dvora, protože jedna z nejstarších fotografií (ze sbírek Jihočeského muzea) zachytila i před jižním čelem západního křídla předzahrádku s dřevěným plotem, tedy podobné řešení jako u selských domů.

Nevíme, zda tu alespoň nějakou dobu existovala menší pilířová kolna v koutu u jižního konce stodoly, vkreslená dodatečně do jedné verze plánu z roku 1871. Počínaje tímto plánem je na dvoře při obytné části západního křídla zakreslena studna, jejíž vahadlovou konstrukci dokládají nejstarší fotografie. Ta nepochybně nahradila původní přívod vody od staršího (Žižkova) dvorce, zmiňovaný písemnými prameny. Ten musel vzhledem k terénním poměrům ústit někde v nižší, severní části dvora, nejspíše poblíž zde předpokládané prvotní obytné části.

7. Hodnocení objektu

Výčet hodnot areálu někdejšího vrchnostenského – klášterního a později schwarzenberského – zemědělského dvora v Trocnově je poměrně jednoduchý, protože obnáší jen dvě, maximálně tři položky, z nichž první má spíše duchovní a také urbanistický charakter.

1. Tuto hodnotu představuje návaznost areálu na zaniklé starší objekty dvou dvorců předhusitského původu. Na bližší z těchto archeologicky zjištěných objektů, který náležel Janu Žižkovi, navázal barokní dvůr téměř bezprostředně (od zdroje ve starém dvorci byla k novému dvoru přivedena voda dřevěným potrubím).

2. Hodnota samotného zemědělského dvora barokního původu spočívá v jeho pravidelném obdélném, trojkřídlovém urbanistickém pojetí, souvisejícím se selským vesnickým prostředím, protože jednodušší panské dvory sloužily jako vzory pro výstavbu vesnických usedlostí. Je ale třeba mít na paměti, že u zachované podoby dvora, jehož nejstarší objekt pochází až z 2. poloviny 18. století, je toto propojení spíše zprostředkované, protože prvotní výstavba dvora z 2. poloviny 17. století byla nepochybně dřevěná. Uvedené inspirační propojení zachované a doložené podoby zděných a pilířových objektů ve dvoře s vesnickou architekturou se tedy týká až zděných přestaveb selských usedlostí v 19. století.

3. Fyzicky se z historické výstavby dvora zachoval pouze jediný objekt – masivní stavba západního, původně nepochybně hospodářského křídla ze sedmdesátých let 18. století. Tento objekt je zajímavý svým ojedinělým typologickým schématem, doprovázeným trojicí náročných klenebních útvarů se středními pilířovými podporami. U nich bylo navíc nutné komplikovaně vyřešit střetnutí klenebního schématu s potřebou vstupu ze zápraží právě v místě, kde by za obvyklých okolností měla být patka s klenebním výběhem. Tento úsek byl tedy pojat jako valený útvar s trojicí výsečí, z nichž větší střední respektovala dveřní otvor. Hodnotná stavba tohoto křídla se zachovala včetně masivního kvalitně provedeného a typicky barokního krovu s šikmými stolicemi; tato konstrukce rovněž umožnila přesné datování celé stavby.

Uvedené typologické schéma objektu je nezvyklé a zřejmě ojedinělé, protože obdobná řešení se v rámci dnes už početného zveřejnění dokumentací k jihočeským panským dvorům nepodařilo doložit. Naději zřejmě skýtá spíše srovnání se soudobými objekty ve dvorech téhož investora – tj. borovanského augustiniánského kláštera, které se mohly zachovat v jejich někdejších areálech přímo v Borovanech (v zástavbě jižně od kláštera) a v Novém dvoře východně od Borovan.

8. Náměty pro potřeby památkové péče

8.1. Hodnotné prvky a detaily – západní křídlo

Výčet hodnotných prvků se může týkat výhradně západního křídla. Je ale omezen na základní konstrukce, protože historické drobnější vybavení objektu podléhalo novelizacím při jeho postupném zobytnování. Všechny tyto prvky byly navíc zlikvidovány při několika vlnách novodobých úprav pro husitskou expozici.

1. Konstrukce krovu.
2. Pilířové podpory kleneb v trojici větších rostorů.
3. Trojice obdélných tesaných portálů vstupních dveří. Kromě uvedených pilířů pod klenbami se jedná o jediné články, provedené z tesaného kamene. Portály ale nepochybně nenáleží k původní barokní výstavbě objektu, protože by z té doby asi byly masivnější a vybavené obvodovou lištou. Pocházejí nejspíše až z 19. století, z první či druhé úpravy částí prostor pro obytné využití.

konstrukce krovu

popis: barokní konstrukce hambalkového typu s ležatou stolicí; 9x plná vazba, 8x 3 prázdné vazby;

všechny starší prvky jsou tesané (pečlivě opracované); dokonale provedené tesařské spoje jsou zajištěny dřevěnými hřeby; pásky mezi sloupy a rozpěrou mají dekorativně okosené spodní hrany;

časové zařazení: se stavbou 1764; v krovu jsou jasně patrné prvky vyměněné při opravě v závěru minulého století.

kamenické prvky

KA1 klenební pilíř; místnost 101

popis: profil 46/93 cm; výška (nad podlahou) 147 cm; složen ze dvou přesně opracovaných žulových kvádrů; neomítaný, bez povrchové úpravy;
časové zařazení: se stavbou 1764

KA2 klenební pilíř; místnost 103

popis: profil 46/95 cm; výška (nad patkou) 164 cm; uložen na patku 56/105 cm (zapuštěnou do podlahy); přesně opracovaný žulový kvádr (vcelku); neomítaný, bez povrchové úpravy
časové zařazení: se stavbou 1764

KA3 klenební pilíř; místnost 105

popis: profil 47/97 cm; výška (nad podlahou) 140 cm; složen ze dvou přesně opracovaných žulových kvádrů; neomítaný, bez povrchové úpravy
časové zařazení: se stavbou 1764

KA4 tesaná zárubeň vstupních dveří do 102

popis: profil 17/23, světlost otvoru 125/192 cm, prvky zárubně práh, 2x stojka, nadpraží, bez povrchové úpravy
časové zařazení: s úpravou budovy v 19. století

KA5 tesaná zárubeň vstupních dveří do 101

popis: profil 17/23, světlost otvoru 136/182 cm, prvky zárubně práh, 2x stojka, nadpraží, bez povrchové úpravy
časové zařazení: s úpravou v 19. století

KA6 tesaná zárubeň vstupních dveří do 105

popis: profil 17/23, světlost otvoru 125/192 cm, prvky zárubně práh, 2x stojka, nadpraží, bez povrchové úpravy
s úpravou budovy v 19. století, snad přemístěná ze vstupu do místnosti 104 v závěru
časové zařazení: současná pozice 20. století

8.2. Závady**8.2.1. Celek**

1. Zjevné architektonické závady areál v dnešní době nevykazuje; hovořit se dá jen o potenciálních problémech, které se dají řešit při budoucí doplňující výstavbě a přestavbě. Jako poněkud problematický se jeví novodobý charakter výstavby severního křídla a absence křídla východního – někdejší dřevěné, posléze pilířové a nakonec převážně zděné stodoly.

2. V rámci širšího areálu, resp. jeho okolí je třeba upozornit na problém spíše agitačního charakteru výtvarných poutačů, odpovídajících jejich socialistickému původu, a také na provizorní charakter převážně dřevěných objektů, které dnes zabezpečují vybavenost pro návštěvnický provoz.

3. Jako výrazný problém mimo stavební problematiku se pro celý širší areál jeví novodobá proměna zdejšího přírodního prostředí z dlouhé tradice zemědělské kulturní krajiny, pro jejíž fungování byly vytvořeny středověké dvorce, na které navázala tradice vrchnostenského dvora. Tento tradiční charakter krajiny byl na přelomu 19. a 20. století zejména kvůli opakovaným požárům ve dvoře výrazně změněn umělým zalesněním a proměnou funkce dvora na hájovnu, kde již nevalil redukováný objem budov (bez stodoly). Tuto proměnu s výsadbou převážně smrkových porostů, pěstovaných v operativně zřízených školkách, zachycují nejstarší pohlednicové fotografie.

8.2.2. Západní křídlo

V objektu se nevyskytují závady, které by byly v zásadním rozporu s památkovými hodnotami objektu.

Za problematickou úpravu z hlediska celkového výrazu a historického dispozičního a funkčního řešení lze považovat nový vstup v západním průčelí do místnosti 105, zrušení vstupu do místnosti 104 ve východním průčelí a úpravu formátu a typu okenních výplní v místnostech 104 a 105.

8.3. Náměty pro péči o objekt

Škoda, že z jediného zachovaného objektu při novodobých expozičních úpravách zmizely i poslední doklady jeho hospodářské funkce – zejména žlaby v severním klenutém prostoru, ve kterém toto vybavení fungovalo nejdéle. Pokud nemá v budoucnu objekt (jako dnes) sloužit pouze jako skořápka pro svou expoziční náplň, měl by obsahovat nějakou věrohodnou informaci o svém fungování v minulosti.

9. Historická dokumentace

9.1. Historické mapy

- 01** Dvůr Trocnov a okolí na tzv. 1. vojenském mapování z let 1763 – 1787 (dostupné z: <https://mapire.eu>).
Schématický záznam, zachycující systém cest, terénní tvary, míru zalesnění, vodní toky a plochy.
- 02** Katastrální mapa pozemků dvora Trocnova z roku 1780; výřez (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, bez signatury).
Nejstarší záznam situace dvora, poněkud odlišný od spolehlivě sledovatelného vývoje v 19. století. Důležitý podklad pro představu odlišného – zemědělského krajinného obrazu v okolí dvora včetně rybníků (zachycen je tu ještě nejbližší rybníček severozápadně od dvora).
- 03a** Mapa stabilního katastru z roku 1827 – katastr Radostice, tzv. císařský otisk; výřez se situací dvora (ÚAZK Praha, dostupné z: <https://archivnimapy.cuzk.cz>).
Nejlépe čitelný situační záznam historické situace dvora před vlnou přestaveb a požárů v 2. polovině 19. století.
- 03b** Mapa stabilního katastru z roku 1827 – katastr Radostice, indikační skica; výřez (Národní archiv Praha, dostupné z: <https://archivnimapy.cuzk.cz>).
Původní terénní situační záznam, znejasněný pozdějším používáním a skicovými tužkovými poznámkami.
- 03c** Mapa stabilního katastru z roku 1827 – katastr Radostice, tzv. originál mapy (ÚAZK Praha, dostupné z: <https://archivnimapy.cuzk.cz>).
Čistopis mapy, reambulovaný v 2. polovině 19. století (1872), ale v tomto případě bez situačních změn.

9.2. Historické plány

- 04** Plán z roku 1848 (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň. SOA Třeboň, Velkostatek Borovany, sign. I 6 B beta 2 e).
Nejstarší nalezený plán se týká prodloužení budovy stávajícího ovčína o upravenou navazující část pilířové kolny. Jednalo se nepochybně o větší - střední a východní část severního křídla dvora.
- 05** Plán z roku 1871 (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány, inv. č. 2395).
Celkový plán dvora s půdorysem přízemí a krovem západního křídla, dvěma pohledy (dvorové strany západního a severního křídla) a několika příčnými řezy (pro všechna křídla). Do plánu byly později různým způsobem zakreslovány adaptace a přístavby. V západním křídle to byla úprava již zobytněného jižního dílu, zobytnění středního dílu a skarpovitě opěrné zesílení severní stěny. Ve středním dílu severního křídla rozdělení klenutých chlévů příčnou stěnou na dvě části a ve východním křídle se stodolou přestavba dvou pilířů. V jižní části stodoly byla zakreslena vestavba sklípku na zeleninu, směrem do dvora přístavba menší pilířové kolny a zděná přístavba jižního ohrazení s osovým vjezdem. Úpravy mají standardní materiálovou barevnost

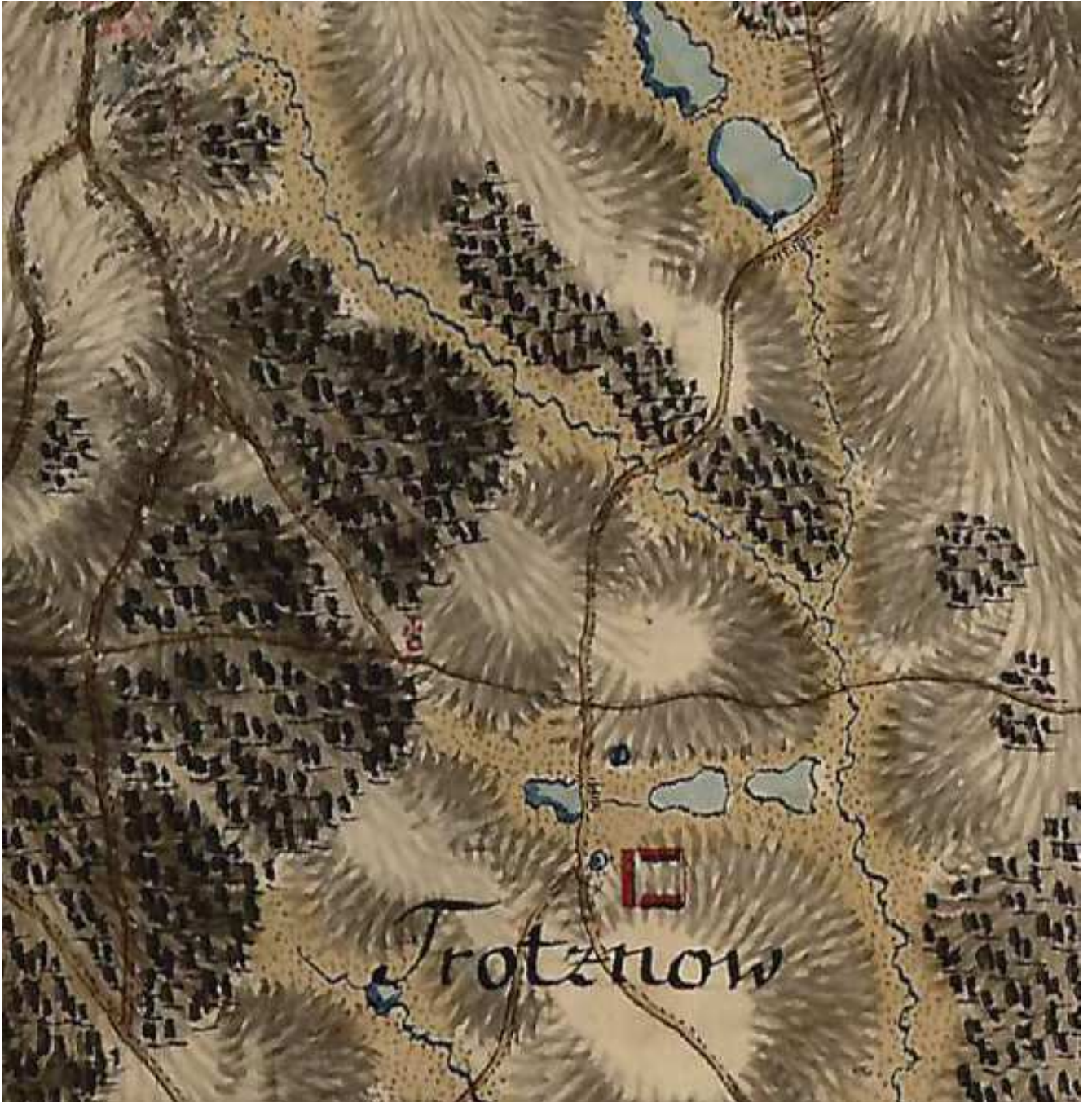
- jsou vybarvené červeně (u dřevěných částí žlutě). Provedení je u jednotlivých zásahů různé, takže zásahy nepochybně neprobíhaly současně.

- 06a** Plán z roku 1871 – další verze, zachovaná v jiném schwarzenberském archivním fondu (SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Schwarzenberská ústřední stavební správa, inv. č. 6557).
Prakticky identické provedení „třeboňského“ plánu existuje ve fondech českokrumlovského oddělení SOA v Třeboni, ve spisech schwarzenberské ústřední stavební správy. Jedná se nepochybně o mladší kopii, protože jsou tu dodatečné zásahy v prvním plánu již zakresleny jednotným způsobem.
- 06b** Výřez z plánu 06a: půdorys západního křídla a pohled na jeho dvorovou stěnu s barevným vyznačením adaptací pro obytné využití a přízdívku severní štítové stěny.
- 06c** Výřez z plánu 06a: pohled na dvorovou stranu severního křídla a příčné řezy severním a západním křídlem (s barevným vyznačením zvětšení okenního otvoru v zadní podélné stěně).
- 06d** Výřez z plánu 06a: půdorys krovu západního křídla a příčné řezy hospodářskými objekty v severním a východním křídle. V řezu stodolou je barevně vyznačena vestavba sklípku na zeleninu.
- 07** Plán z roku 1873 (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány, inv. č. 2396). Celkový plán dvora, vzniklý jako zjednodušené překreslení plánu z roku 1871, se zakreslením úpravy západního dílu severního křídla pro řezárnu. Ve středním dílu západního křídla je již obytná úprava zakreslena jako existující.
- 08** Plán z roku 1876 (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány).
Celkový plán, zachycující situaci po požáru stodoly (z níž zůstaly stát pilíře) a krovů severního křídla. V základní verzi jsou zakresleny nové krovky pro dvě ze tří částí severního křídla s nově vyžděnými štíty. Dodatečným skicovitým zakreslením jsou tu zachyceny zamýšlené chlívky mezi kolnou a stodolou a sklípek, vestavovaný do jižního konce stodoly. Druhá verze představuje zřejmě dodatečnou čistopisnou kopii, bez pracovních poznámek.
- 09** Kopie plánu z roku 1876 (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány).
Druhá verze plánu z roku 1876 představuje zřejmě jeho dodatečnou čistopisnou kopii, bez pracovních poznámek.
- 10** Projekt nové stodoly z roku 1876 (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány, inv. č. 2400).
Projekt výstavby nové stodoly (Damasius Deworezky), kreslený jako adaptace s použitím části pilířů staré stavby, jejich doplněním a dozděním pro dvojici nových klenutých vjezdů. Jako dodatečné skici jsou tu zakresleny chlívky mezi stodolou a kolnou a zděný sestup do nového sklípku. Stodola byla v návrhu zvýšena fakticky i vzhledově o polopatro a ztvárněna novým historizujícím způsobem. Na vzhledu, dramaticky odlišném od dosavadní jednoduché výstavby, se výrazně uplatnilo nové, vaznicové provedení konstrukce krovu, uplatněné včetně dekorativního „nádražního“ uspořádání okrajů. Výplně stěn mezi pilíři byly navrženy hrázděné, zřejmě s cihlovými výplněmi v trémové kostře, uspořádané do podoby kostry dvoukřídlových vrat s točnicovou konstrukcí.

- 11** Návrh nového krovu kolny v severním křídle po požáru v roce 1876 – krov (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány).
Provedení je těsně blízké druhé verzi plánu dvora po požáru stodoly. Jedná se tedy zřejmě o kopii plánu, jehož autorem byl (podle těsné podobnosti s projektem nové stodoly) rovněž Damasius Deworezky.
- 12** Plán celého dvora v úrovni přízemí, 80tá léta 19. století (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány, inv. č. 2398).
Plán celého dvora s již provedenou novou stodolou. Jedná se zřejmě o dokumentační plány (viz dále u příloh č. 14 a 15). Výkres sloužil zřejmě delší dobu jako pracovní, protože obsahuje pozdější aktualizací tužkové poznámky – zejména přeškrtnutí větší části stodoly a přilehlých chlívků u kolny, odstraněných po dalším požáru.
- 13** Plán celého dvora – krovy, 80tá léta 19. století (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány, inv. č. 2399).
I v tomto výkrese je patrný záznam situace po dalším požáru – tužkové přeškrtnutí stodoly a přilehlých chlívků. Dole u měřítka je připsané datum 1888.
- 14a** Plán celého dvora v úrovni přízemí, 80tá léta 19. století (SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Schwarzenberská ústřední stavební správa, evid. č. 6557).
Plán celého dvora s již provedenou novou stodolou. Jedná se zřejmě o dokumentační plány, protože v této (českokrumlovské) verzi je vpravo zakreslena ještě dokumentace dvora Berghof rovněž z borovanského statku. Na rozdíl od třeboňské verze jsou zde vybarveny dřevěné konstrukce (červenohnědou barvou v řezu a žlutě v pohledu).
- 14b** Výřez z plánu 14a: půdorysy západního a severního křídla, hnojiště se záchody a studny, příčný řez západního křídla.
- 14c** Výřez z plánu 14a: spodní část plánu s půdorysem nové stodoly.
- 15** Plán celého dvora – krovy, 80tá léta 19. století (SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Schwarzenberská ústřední stavební správa, evid. č. 6558).
Dokumentační plán celého dvora – viz plán č. 14. Na tomto výkrese je stejně jako u třeboňské verze dole u měřítka připsané datum 1888.
- 16** Plán „hájovny“ cca 1900 (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány).
Půdorys předního a středního zobytněného dílu v západním křídle, dole v menším měřítku celková situace dvora ještě se stodolou. Funkce objektu je již uvedena jako hájovna (*Hegerstation*) v revíru Zborov.
- 17** Půdorys přízemí celého dvora, začátek 20. století (SOA Třeboň, Velkostatek Třeboň, mapy a plány).
Dokumentace finálního stavu historické zástavby dvora – půdorysy přízemí všech existujících objektů a příčný řez západního křídla. Dokumentace zachycuje stav po rezignaci na další existenci stodoly. V jejím místě zbývá už jenom nové ohrazení dvora v linii její vnitřní podélné stěny, navazující na východní štítovou stěnu kolny v severním křídle. Z této linie vystupuje zachovaný sklep v někdejší jižní koncové části stodoly.

9.3. Historické pohlednice a fotografie

- 18 Dvůr Trocnov – pohlednice (počátek 20. století); ze sbírky D. Kováře. Záběr od severozápadu s dosud nezalesněným okolím; v popředí lesní školka pro smrkovou výsadbu.
- 19 Dvůr Trocnov – pohlednice (počátek 20. století); ze sbírky D. Kováře. Navzdory natištěnému uvedení se jedná o pohled od jihozápadu, na čelo a zadní podélnou stěnu západního křídla dvora, ve střeše s komíny a vikýři. Zachyceno je oplocení jižní strany dvora s předzahrádkou, a vpravo vzadu úprava ohrazení dvora s použitím vnitřní linie pilířů vyhořelé stodoly.
- 20 Dvůr Trocnov – fotografie (kolem 1905); ze sbírky D. Kováře. Celkový pohled od západu včetně starší podoby zadní brány a štítu jižního křídla.
- 21 Dvůr Trocnov – pohlednice (kolem 1920); ze sbírky D. Kováře. Detailní záběr západní strany dvora se zadní částí západního křídla, bránou a štítem jižního křídla.
- 22 Dvůr Trocnov – pohlednice (kolem 1925); ze sbírky D. Kováře. Celkový pohled na dvůr od severu přes rybník. Patrná je trojdílná sestava objektů severního křídla a obvod tehdy nového smrkového zalesnění.
- 23 Odkryv zbytků zdiva Mikšova dvorce při archeologickém výzkumu v meziválečném období 1. poloviny 20. století. Patrné jsou koleje pro odvoz zeminy a stav růstu nového smrkového lesa. Fotografie ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích.
- 24 Záběr ze zápraží západního křídla dvora z meziválečného období 1. poloviny 20. století. Na záběru jsou obyvatelé dvora u dřevěné pumpy s vahadlovou manipulací nad přístřeškem studny. Na stěně visí plakát s motivem husitského kalicha s oznmením kulturních akcí – slavnostní bohoslužby a koncertu. Fotografie ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích.
- 25 Fotografie s obyvateli na zápraží západního křídla dvora (pravděpodobně o něco mladší než předešlý snímek). Patrná je dlažba zápraží z kamenných desek, vstupní dveře a okno. Zcela vlevo nahoře je zachycen koncový detail držadla pro pumpování u studny. Fotografie ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích.
- 26 Situace sondy na dvorové stěně přední části západního křídla při úpravách expozice v desátých letech 21. století. Fotografie z materiálů Odboru kultury a pam. péče KÚ Jihočeského kraje.
- 27 Detail sondy z přílohy č. 26 – v pravé části s patrnou zazdívkou dveřního otvoru do první klenuté místnosti. Zazdívka je provedena (na rozdíl od kamenného zdiva stavby) ze smíšeného zdiva s cihlami. Fotografie z materiálů Odboru kultury a pam. péče KÚ Jihočeského kraje.

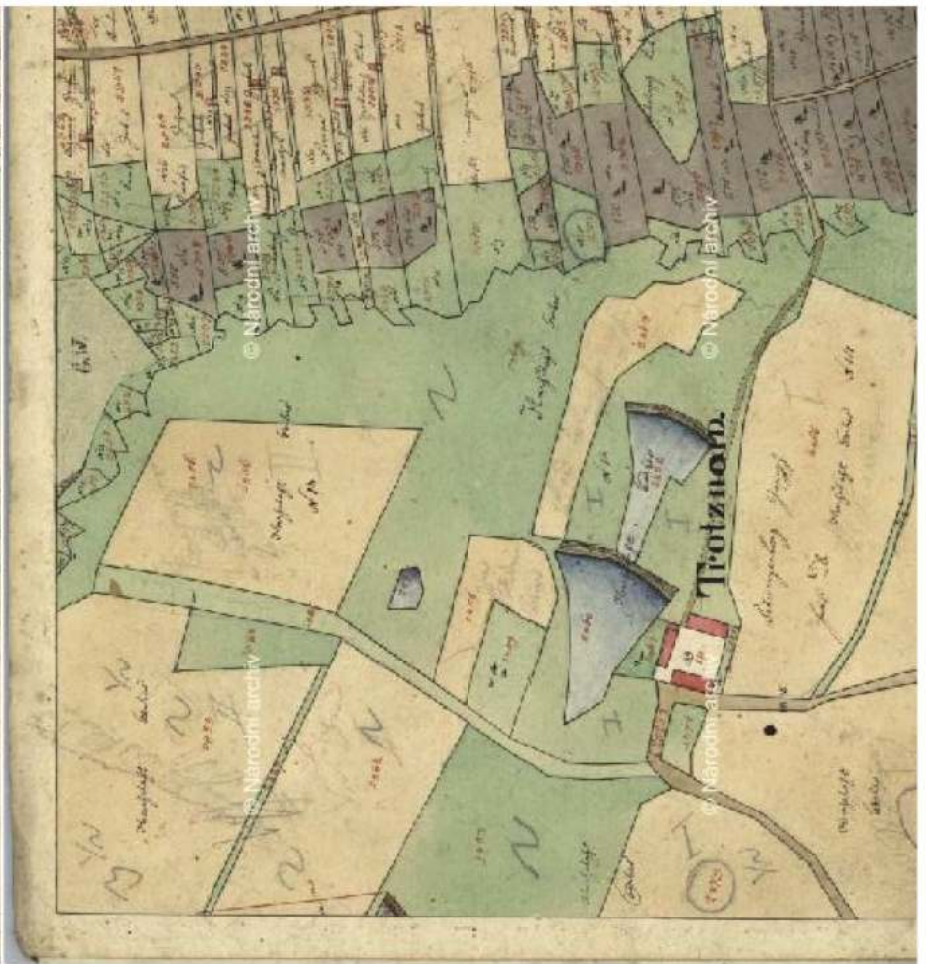
01 Dvůr Trocnov a okolí na tzv. 1. vojenském mapování z let 1763 – 1787

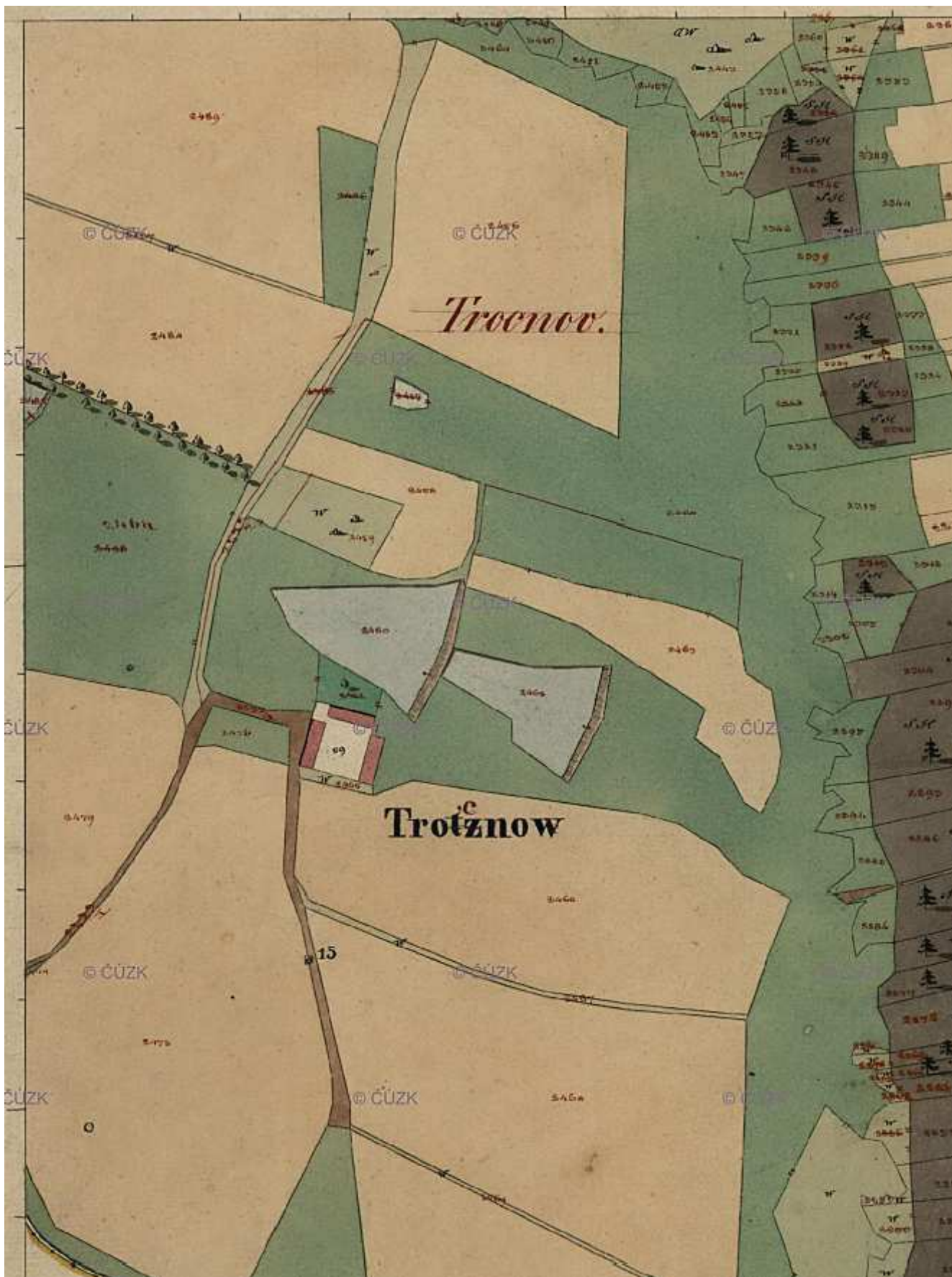
02 Katastrální mapa pozemků dvora Trocnova z roku 1780 (výřez)

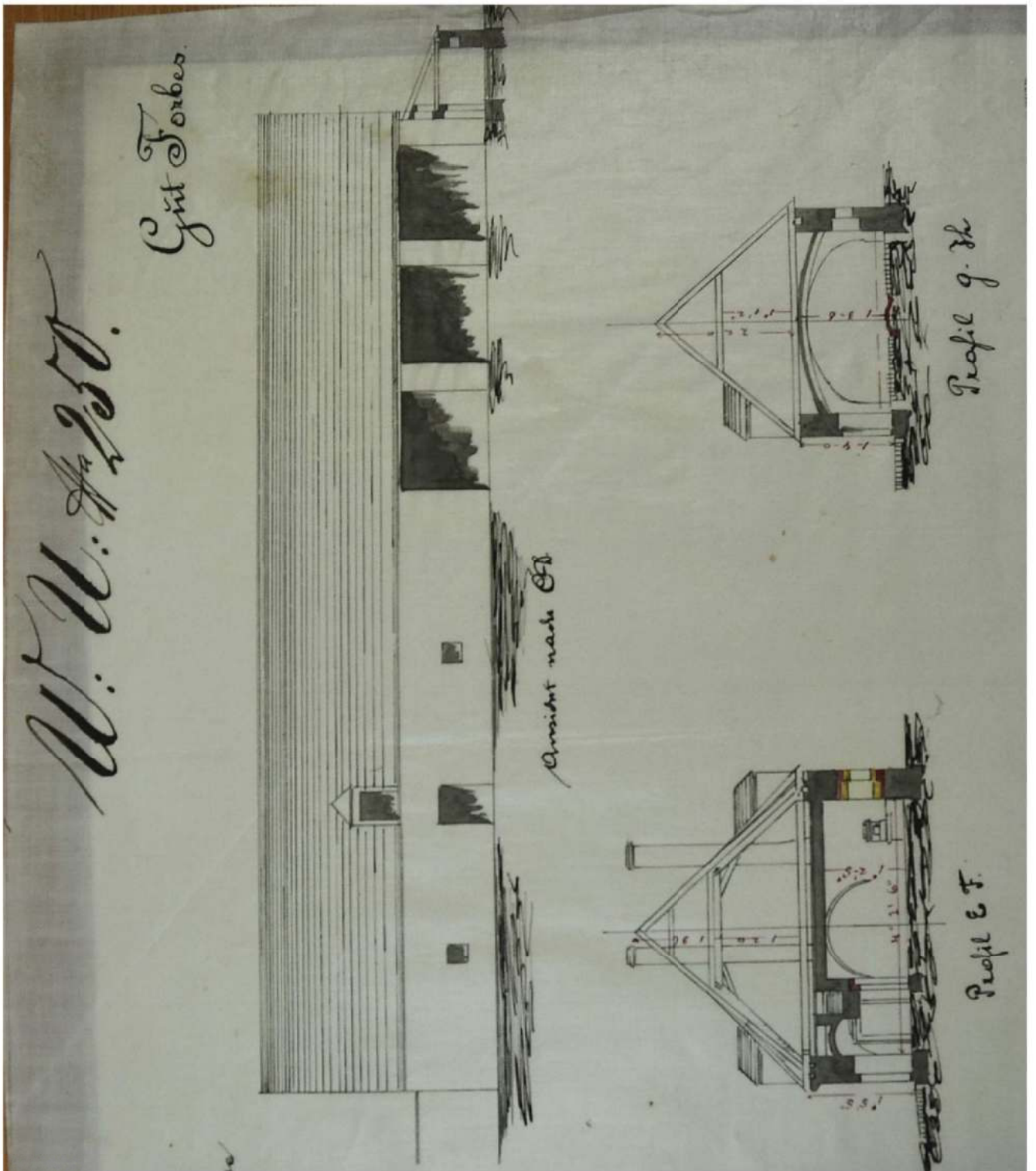
03a Mapa stabilního katastru z roku 1827, tzv. císařský otisk (výřez)

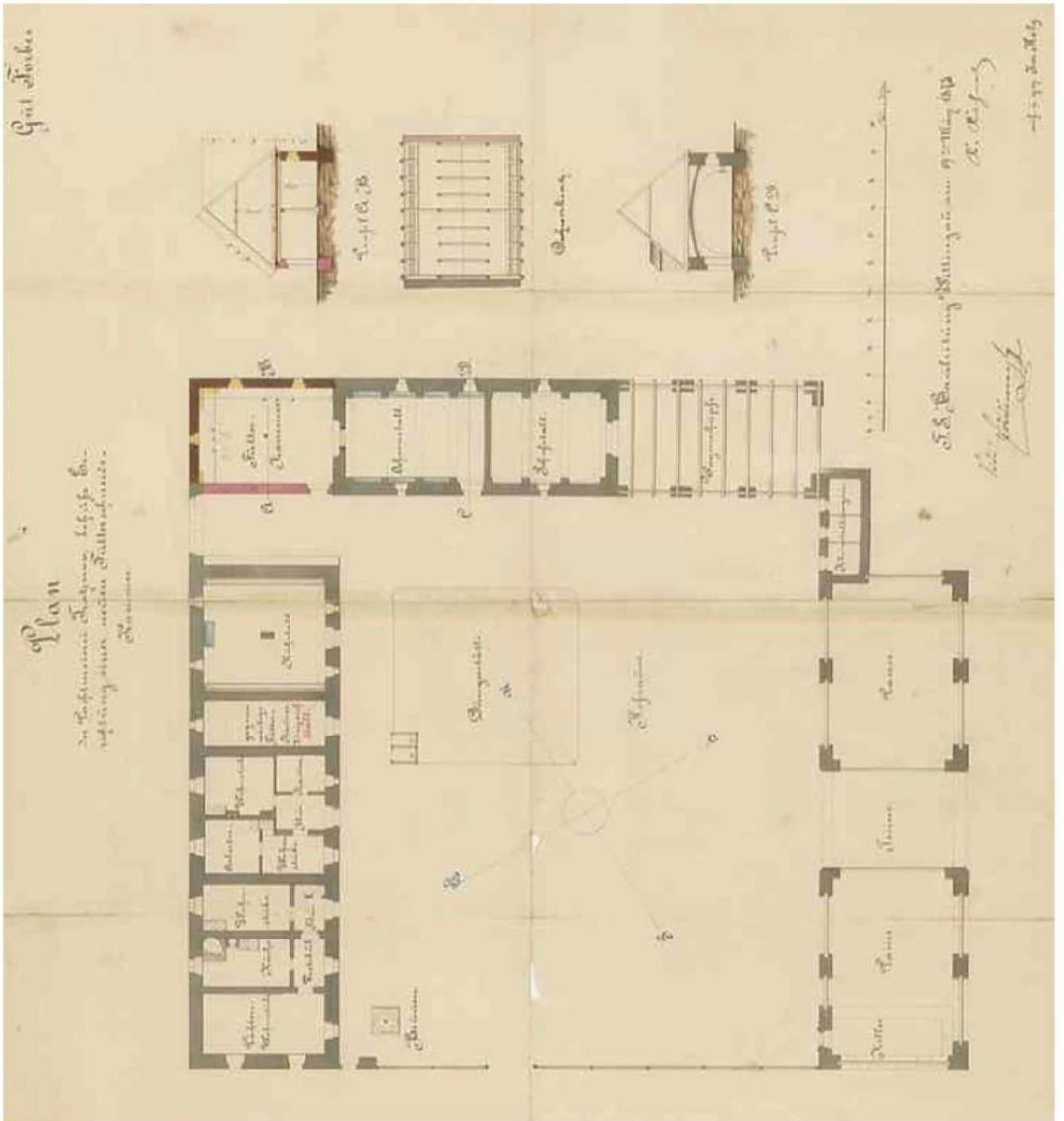

03b Mapa stabilního katastru z roku 1827, indikační skica (výřez)

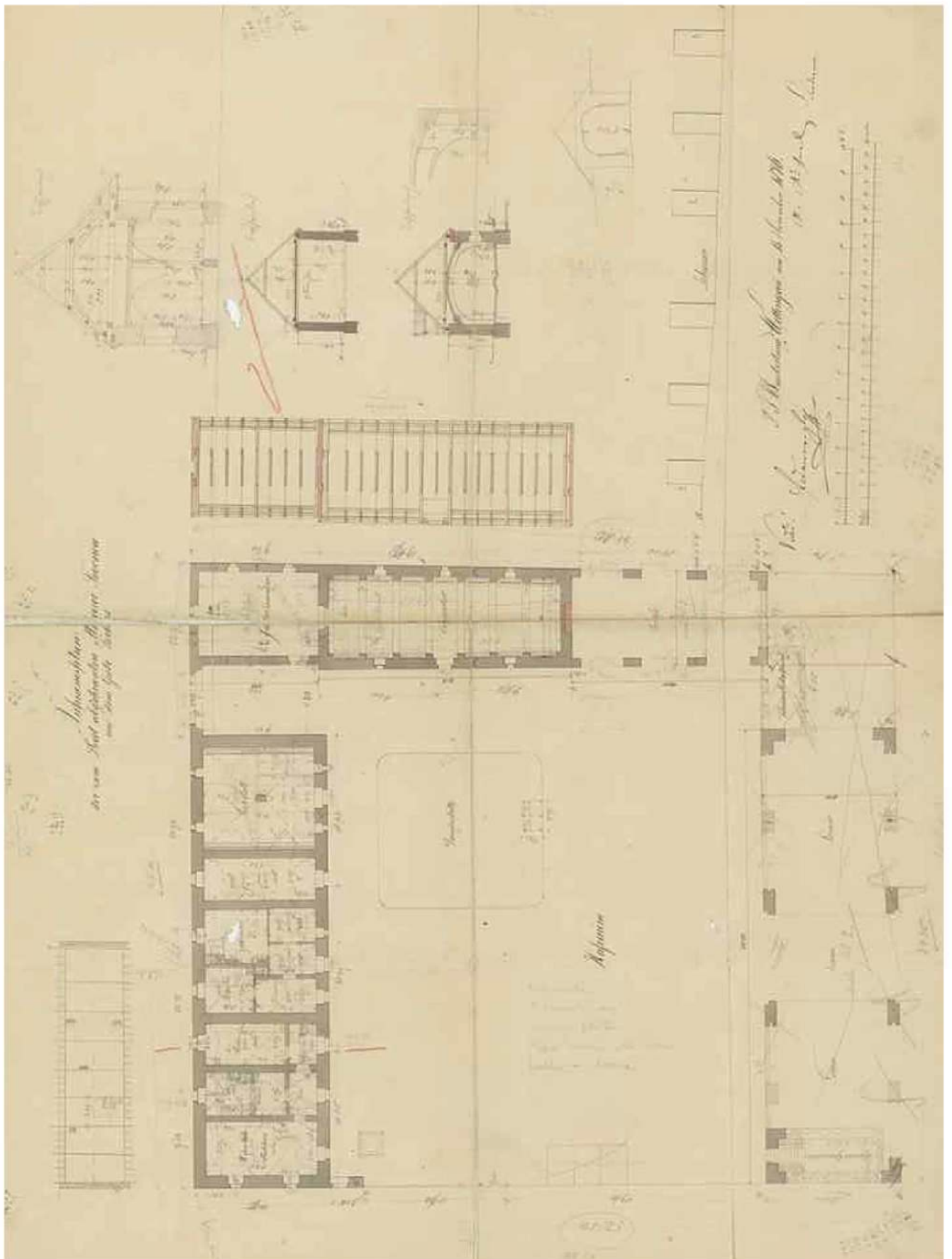

03c Mapa stabilního katastru z roku 1827, tzv. originál mapy (výřez)

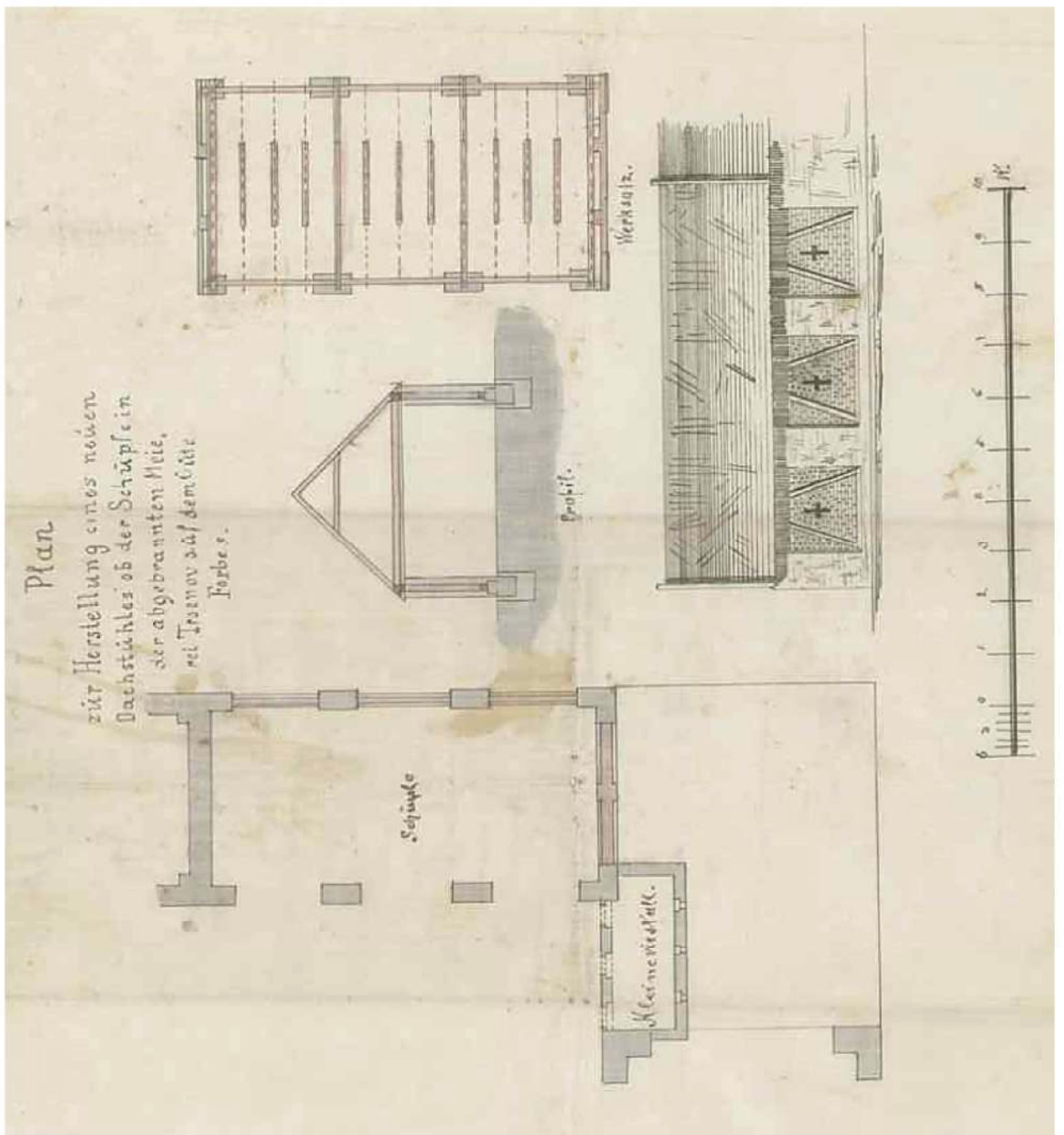

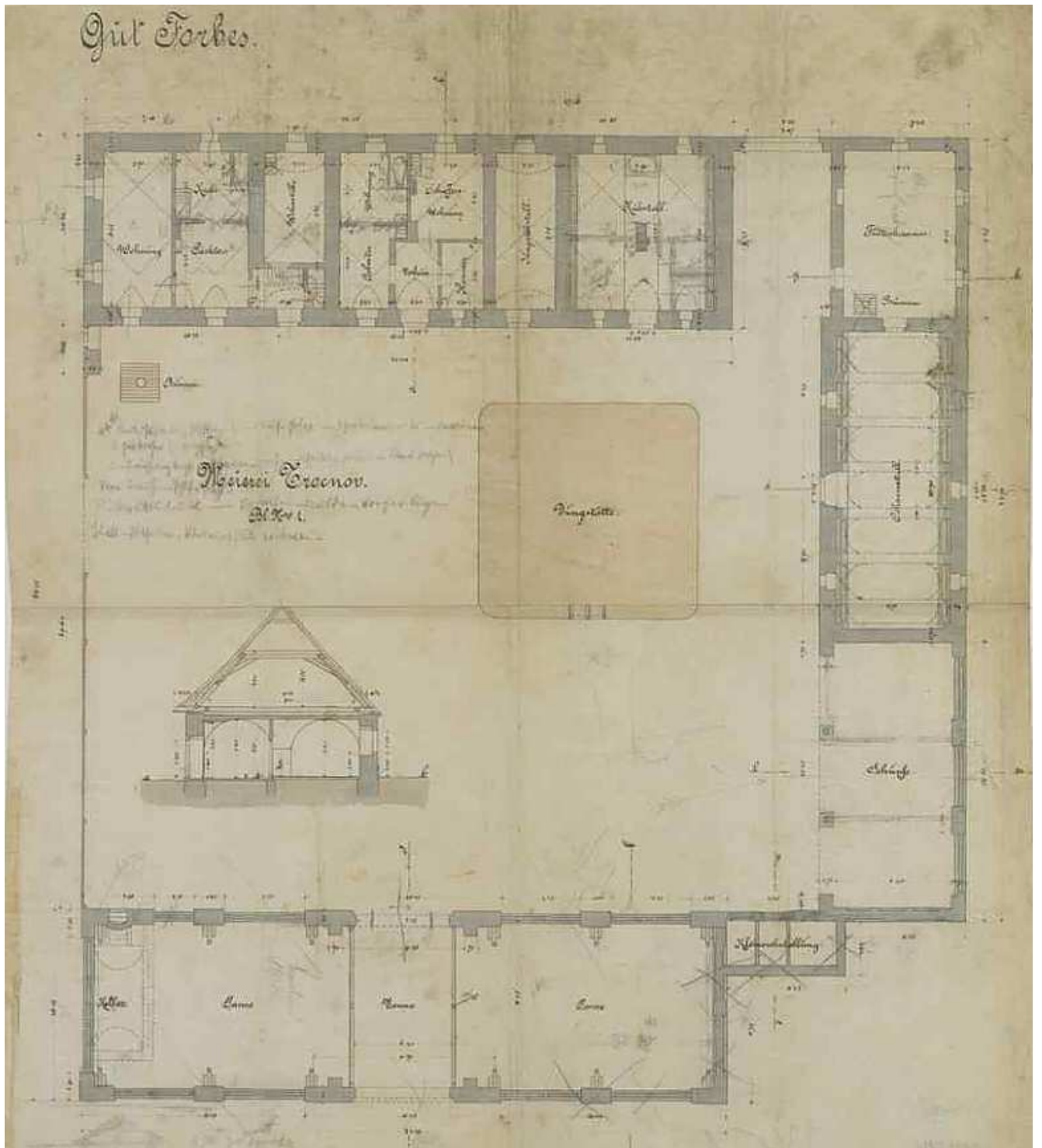
07 Plán z roku 1873

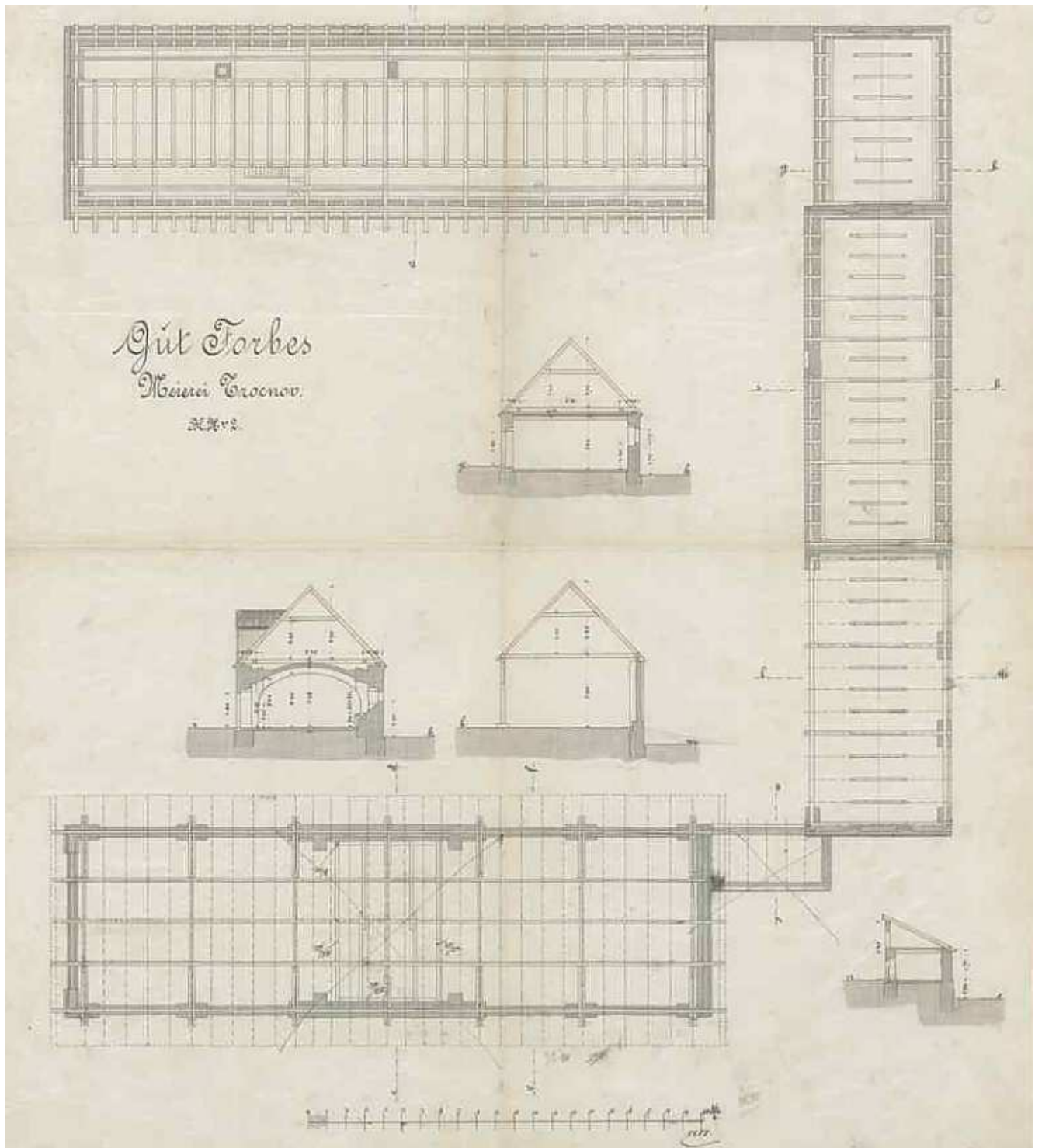
09 Kopie plánu z roku 1876

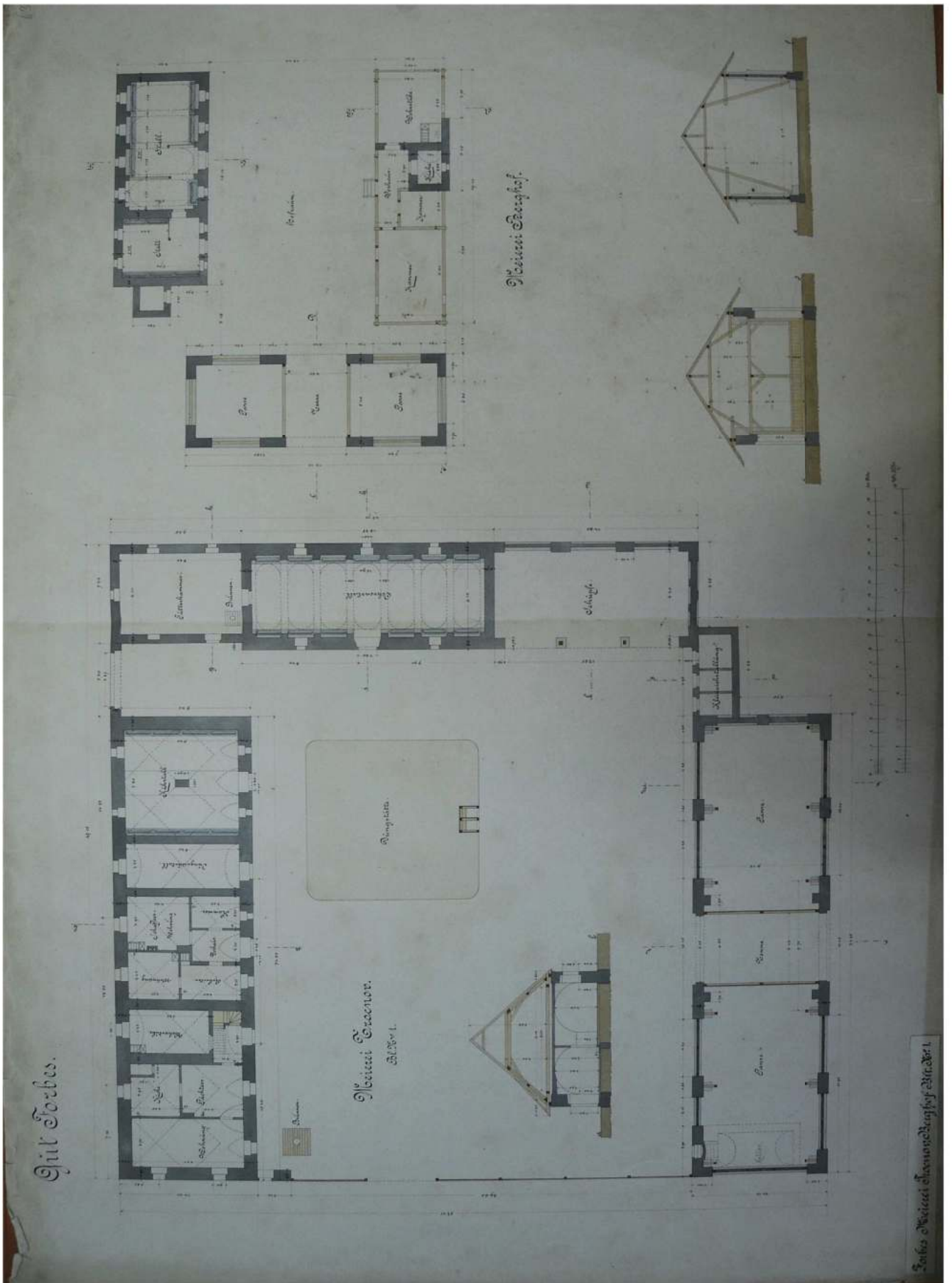
11 Návrh nového krovu kolny v severním křídle po požáru v roce 1876

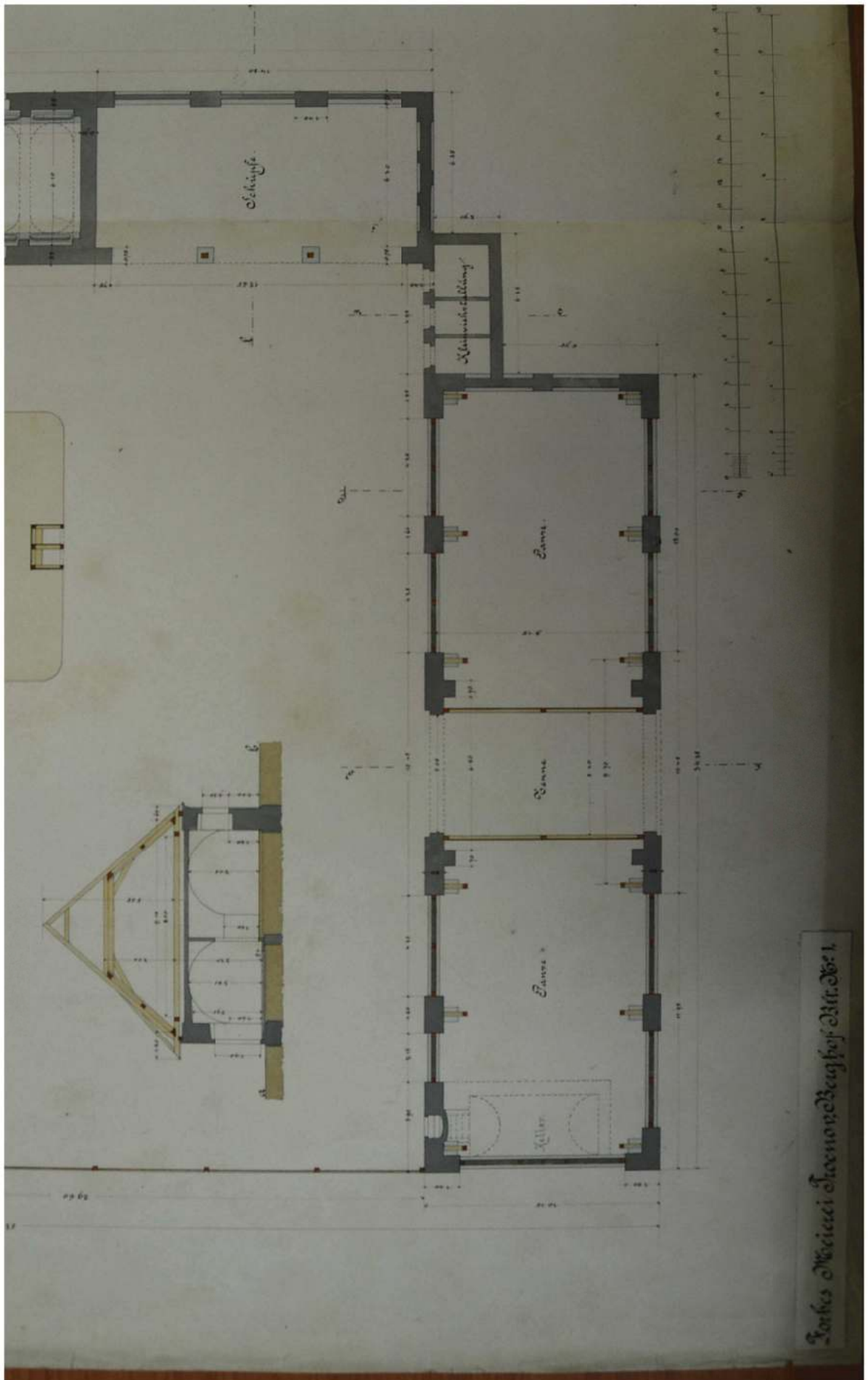
12 Plán z 80tých let 19. století

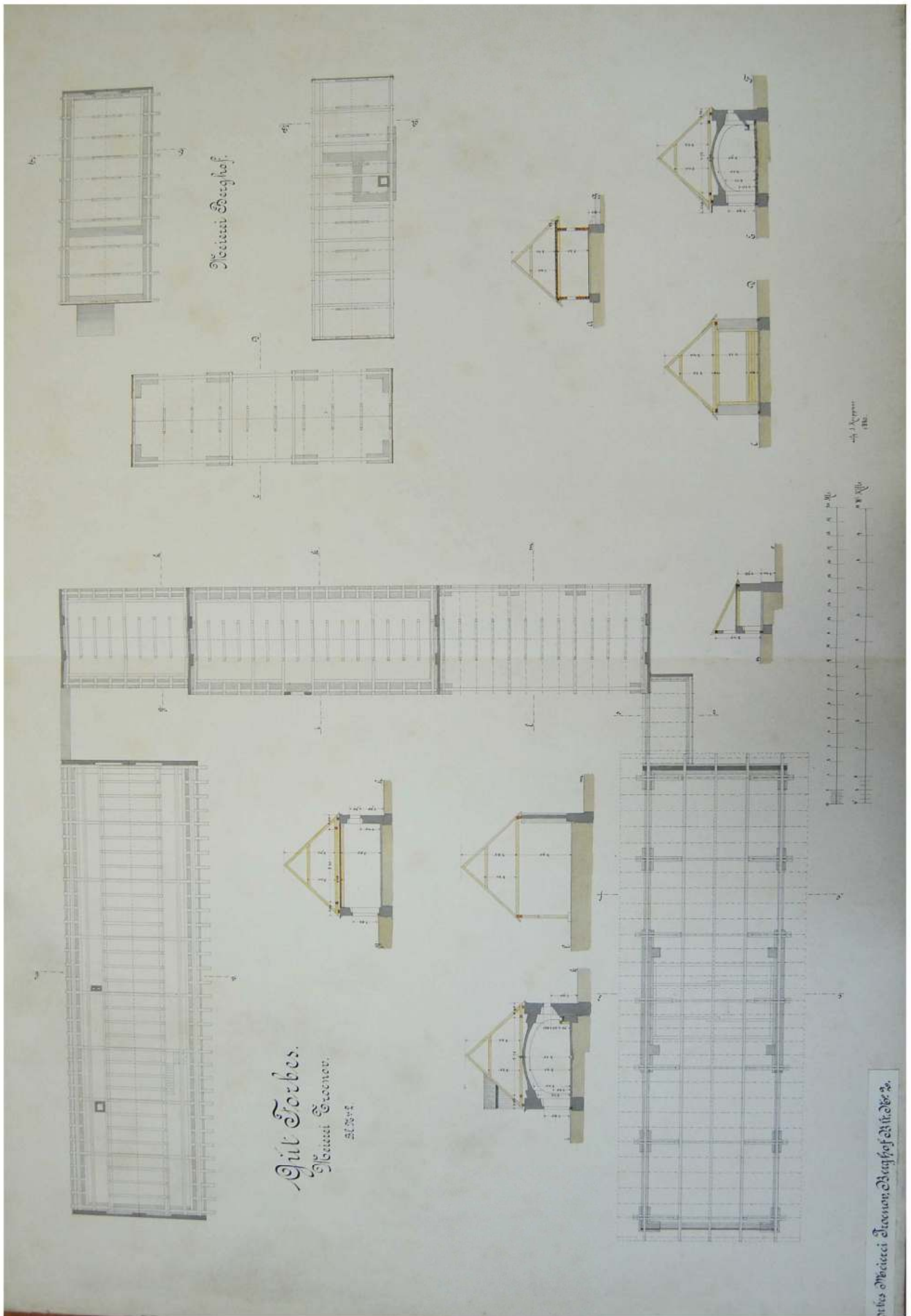
13 Plán z 80tých let 19. století

14a Plán z 80tých let 19. století

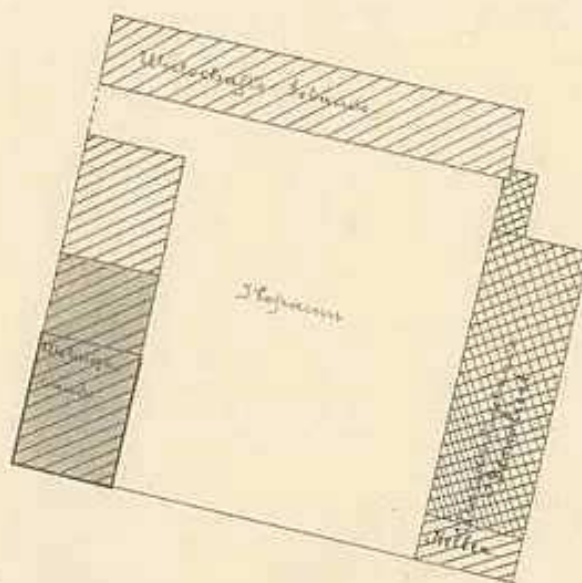
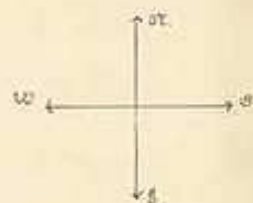
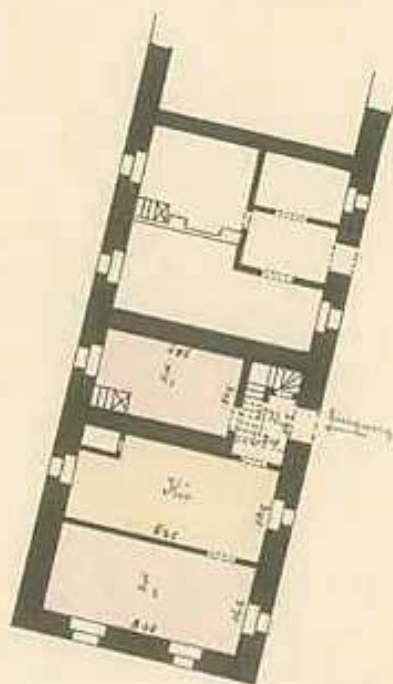

14c Výřez z plánu 14a

15 Plán z 80tých let 19. století

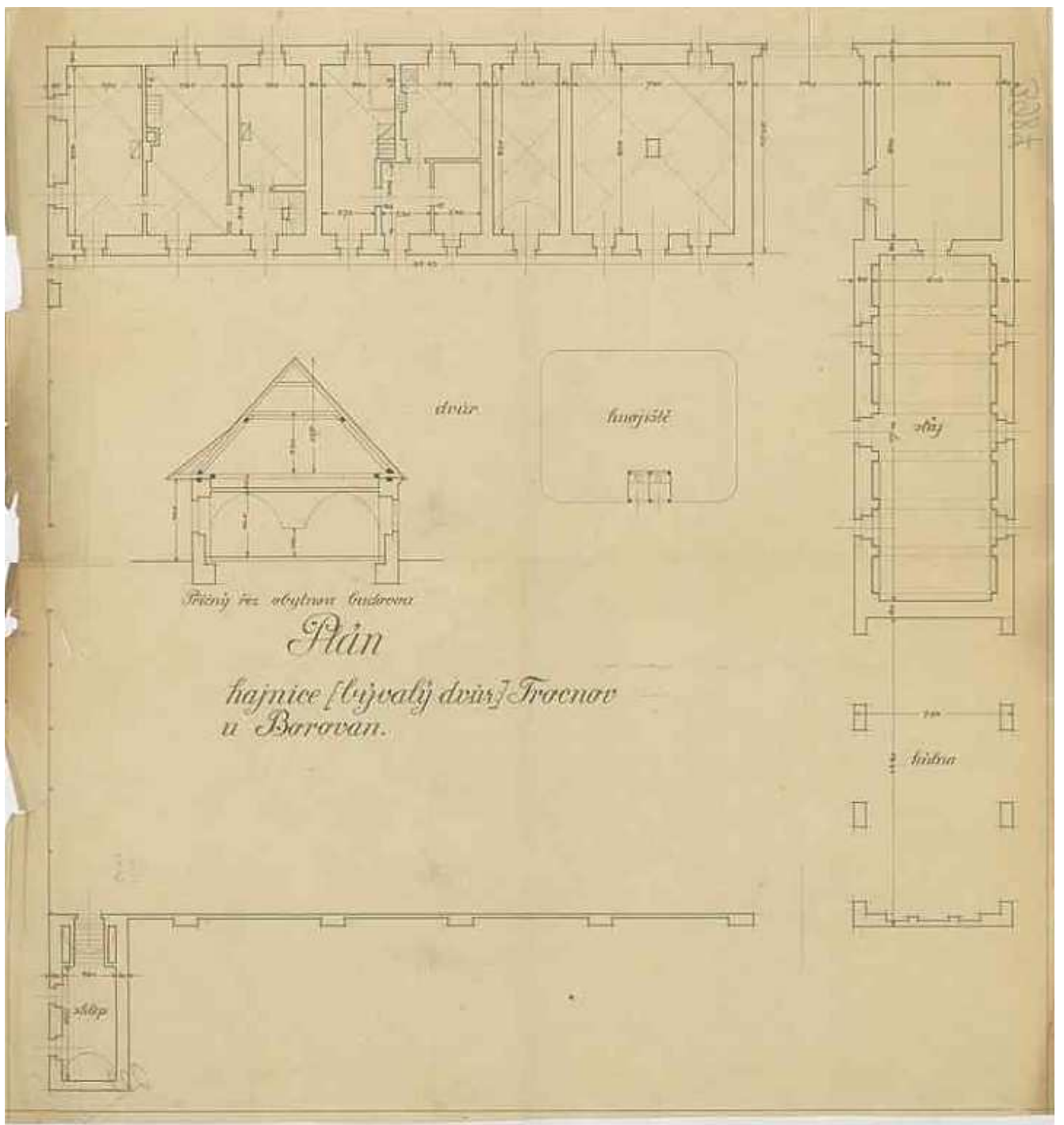
Hegerstation Trocnov

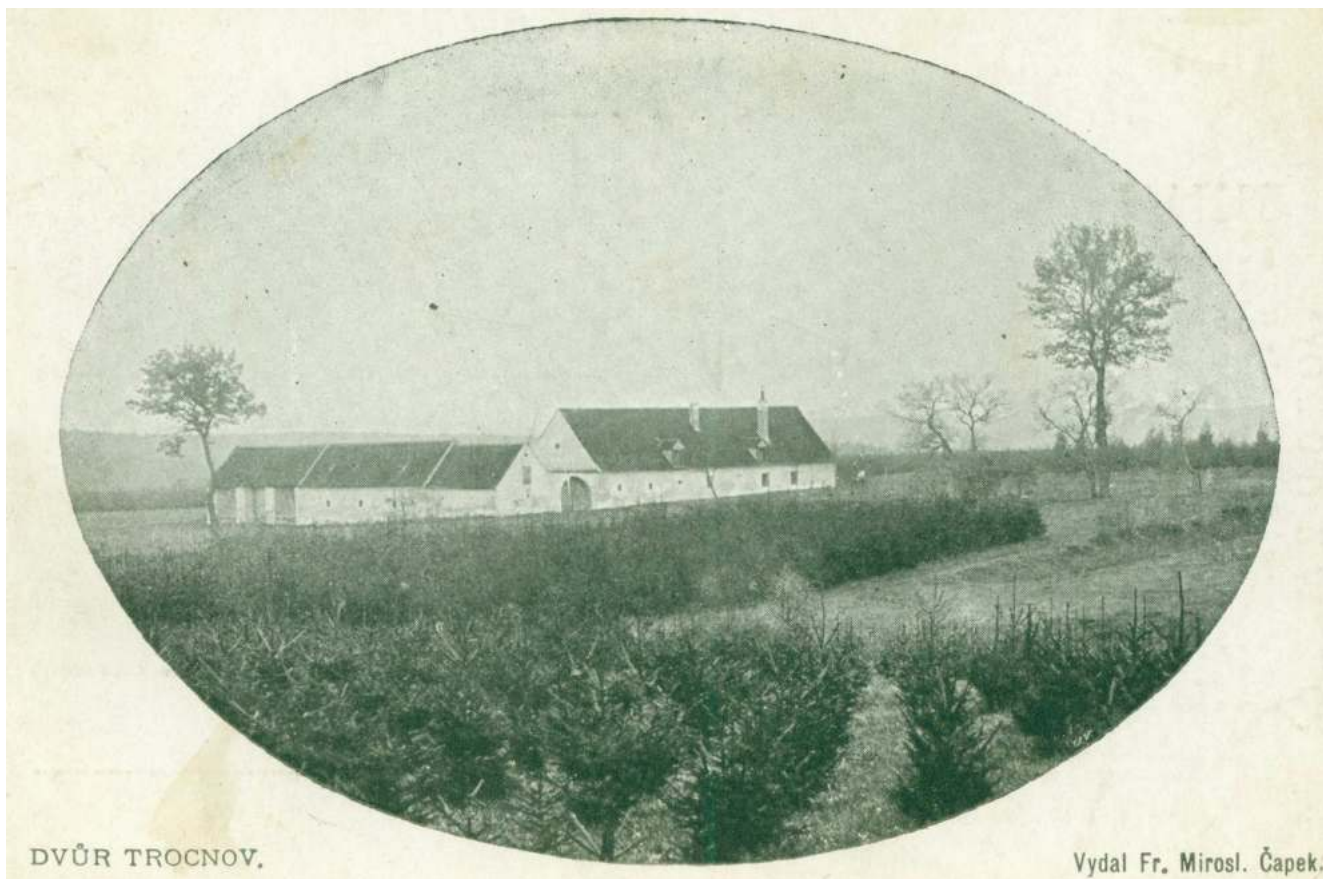
Zeichenerklärung

				1, 2, 3, 4 - Räume
Wohnräume	Küche	Wasser- absturz	Stiegen- haus	5, 6 - Gänge
				7 - Veranda

16 Plán „hájovny“ cca 1900

17 Plán z počátku 20. století

18 Dvůr Trocnov – pohlednice (počátek 20. století)

19 Dvůr Trocnov – pohlednice (počátek 20. století)

20 Dvůr Trocnov – fotografie (kolem 1905)

21 Dvůr Trocnov – pohlednice (kolem 1920)

22 Dvůr Trocnov – pohlednice (kolem 1925)

23 Odkryv zbytků zdiva Mikšova dvorce (1. polovina 20. století)

24 Záběr ze zápraží západního křídla dvora (1. polovina 20. století).

25 Záběr ze zápraží západního křídla dvora

26 Situace sondy na dvorové stěně přední části západního křídla (10. léta 21. století)

27 Detail sondy z přílohy č. 26

10. Dokumentace současného stavu

10.1. Fotodokumentace

1. dvůr, celkový pohled od západu
2. dvůr, celkový pohled od jihu
3. dvůr, celkový pohled od jihovýchodu
4. dvůr, celkový pohled od východu
5. dvůr, celkový pohled od severovýchodu
6. západní křídlo, celkový pohled od jihozápadu
7. západní křídlo, jižní průčelí
8. západní křídlo, jižní část východního průčelí a studna s vahadlem
9. západní křídlo, celkový pohled od východu
10. západní křídlo, jižní část východního průčelí
11. západní křídlo, střední část východního průčelí
12. západní křídlo, celkový pohled od severovýchodu
13. západní křídlo, vstup ve východním průčelí
14. západní křídlo, vstup v západním průčelí
15. západní křídlo, jižní čtvercová místnost, severní část
16. západní křídlo, jižní čtvercová místnost, část u východní stěny
17. západní křídlo, jižní čtvercová místnost, střední klenební podpora
18. západní křídlo, jižní čtvercová místnost, západní část
19. západní křídlo, jižní obdélná místnost, vstup ve východní stěně
20. západní křídlo, jižní obdélná místnost, vstup na schody na půdu v severní stěně
21. západní křídlo, jižní obdélná místnost, chodba u západní stěny
22. západní křídlo, střední čtvercová místnost, východní část
23. západní křídlo, střední čtvercová místnost, část u východní stěny
24. západní křídlo, severní obdélná místnost, východní část
25. západní křídlo, severní obdélná místnost, západní část
26. západní křídlo, severní čtvercová místnost, severní část
27. západní křídlo, severní čtvercová místnost, západní část
28. západní křídlo, severní čtvercová místnost, jižní část
29. západní křídlo, severní čtvercová místnost, severovýchodní část
30. západní křídlo, severní čtvercová místnost, vstup v západní stěně
31. západní křídlo, půda, část u jižního štítu
32. západní křídlo, půda, podlaha u jižního štítu
33. západní křídlo, půda, střední část vazného trámu vazby 29
34. západní křídlo, půda, část se schody z přízemí
35. západní křídlo, schody na půdu
36. západní křídlo, půda, střední část vazného trámu vazby 21
37. západní křídlo, půda, detail plné vazby 25 na východní straně
38. západní křídlo, půda, patní část krovu na východní straně
39. západní křídlo, půda, část krovu na východní straně mezi vazbou 15 a 19, v místě odstraněného vikýře
40. západní křídlo, půda, vazný trám vazby 19 na východní straně v místě odstraněného vikýře
41. západní křídlo, půda, západní strana krovu, pohled k severu
42. západní křídlo, půda, severní část

43. západní křídlo, půda, spodní část severního štítu
44. západní křídlo, půda, horní část severního štítu
45. západní křídlo, vjezd, pohled od západu
46. západní křídlo, vjezd, pohled ze dvora
47. severozápadní kout dvora
48. severní křídlo, západní průčelí novodobé provozní budovy
49. severní křídlo (novodobá provozní budova), celkový pohled od jihu
50. severní křídlo (novodobá provozní budova), celkový pohled od východu
51. východní křídlo, sklep na jižní straně zaniklé stodoly, pohled od západu (ze dvora)
52. východní křídlo, sklep na jižní straně zaniklé stodoly, západní část se vstupem
53. východní křídlo, sklep na jižní straně zaniklé stodoly, východní část
54. východní křídlo, sklep na jižní straně zaniklé stodoly, západní větrací otvor v jižní stěně

1. dvůr, celkový pohled od západu

2. dvůr, celkový pohled od jihu

3. dvůr, celkový pohled od jihovýchodu

4. dvůr, celkový pohled od východu

5. dvůr, celkový pohled od severovýchodu

6. západní křídlo, celkový pohled od jihozápadu

7. západní křídlo, jižní průčelí

8. západní křídlo, jižní část východního průčelí a studna s vahadlem

9. západní křídlo, celkový pohled od východu

10. západní křídlo, jižní část východního průčelí

11. západní křídlo, střední část východního průčelí

12. západní křídlo, celkový pohled od severovýchodu

13. západní křídlo, vstup ve východním průčelí

14. západní křídlo, vstup v západním průčelí

15. západní křídlo, jižní čtvercová místnost, severní část

16. západní křídlo, jižní čtvercová místnost, část u východní stěny

17. západní křídlo, jižní čtvercová místnost, střední klenební podpora

18. západní křídlo, jižní čtvercová místnost, západní část

19. západní křídlo, jižní obdélná místnost, vstup ve východní stěně

20. západní křídlo, jižní obdélná místnost, vstup na schody na půdu v severní stěně

21. západní křídlo, jižní obdélná místnost, chodba u západní stěny

22. západní křídlo, střední čtvercová místnost, východní část

23. západní křídlo, střední čtvercová místnost, část u východní stěny

24. západní křídlo, severní obdélná místnost, východní část

25. západní křídlo, severní obdélná místnost, západní část

26. západní křídlo, severní čtvercová místnost, severní část

27. západní křídlo, severní čtvercová místnost, západní část

28. západní křídlo, severní čtvercová místnost, jižní část

29. západní křídlo, severní čtvercová místnost, severovýchodní část

30. západní křídlo, severní čtvercová místnost, vstup v západní stěně

31. západní křídlo, půda, část u jižního štítu

32. západní křídlo, půda, podlaha u jižního štítu

33. západní křídlo, půda, střední část vazného trámu vazby 29

34. západní křídlo, půda, část se schody z přízemí

35. západní křídlo, schody na půdu

36. západní křídlo, půda, střední část vazného trámu vazby 21

37. západní křídlo, půda, detail plně vazby 25 na východní straně

38. západní křídlo, půda, patní část krovu na východní straně

39. západní křídlo, půda, část krovu na východní straně mezi vazbou 15 a 19, v místě odstraněného vikýře

40. západní křídlo, půda, vazný trám vazby 19 na východní straně v místě odstraněného vikýře

41. západní křídlo, půda, západní strana krovu, pohled k severu

42. západní křídlo, půda, severní část

43. západní křídlo, půda, spodní část severního štítu

44. západní křídlo, půda, horní část severního štítu

45. západní křídlo, vjezd, pohled od západu

46. západní křídlo, vjezd, pohled ze dvora

47. severozápadní kout dvora (vestavba WC)

48. severní křídlo, západní průčelí novodobé provozní budovy

49. severní křídlo (novodobá provozní budova), celkový pohled od jihu

50. severní křídlo (novodobá provozní budova), celkový pohled od východu

51. východní křídlo, sklep na jižní straně zaniklé stodoly, pohled od západu (ze dvora)

52. východní křídlo, sklep na jižní straně zaniklé stodoly, západní část se vstupem

53. východní křídlo, sklep na jižní straně zaniklé stodoly, východní část

54. východní křídlo, sklep na jižní straně zaniklé stodoly, západní větrací otvor v jižní stěně

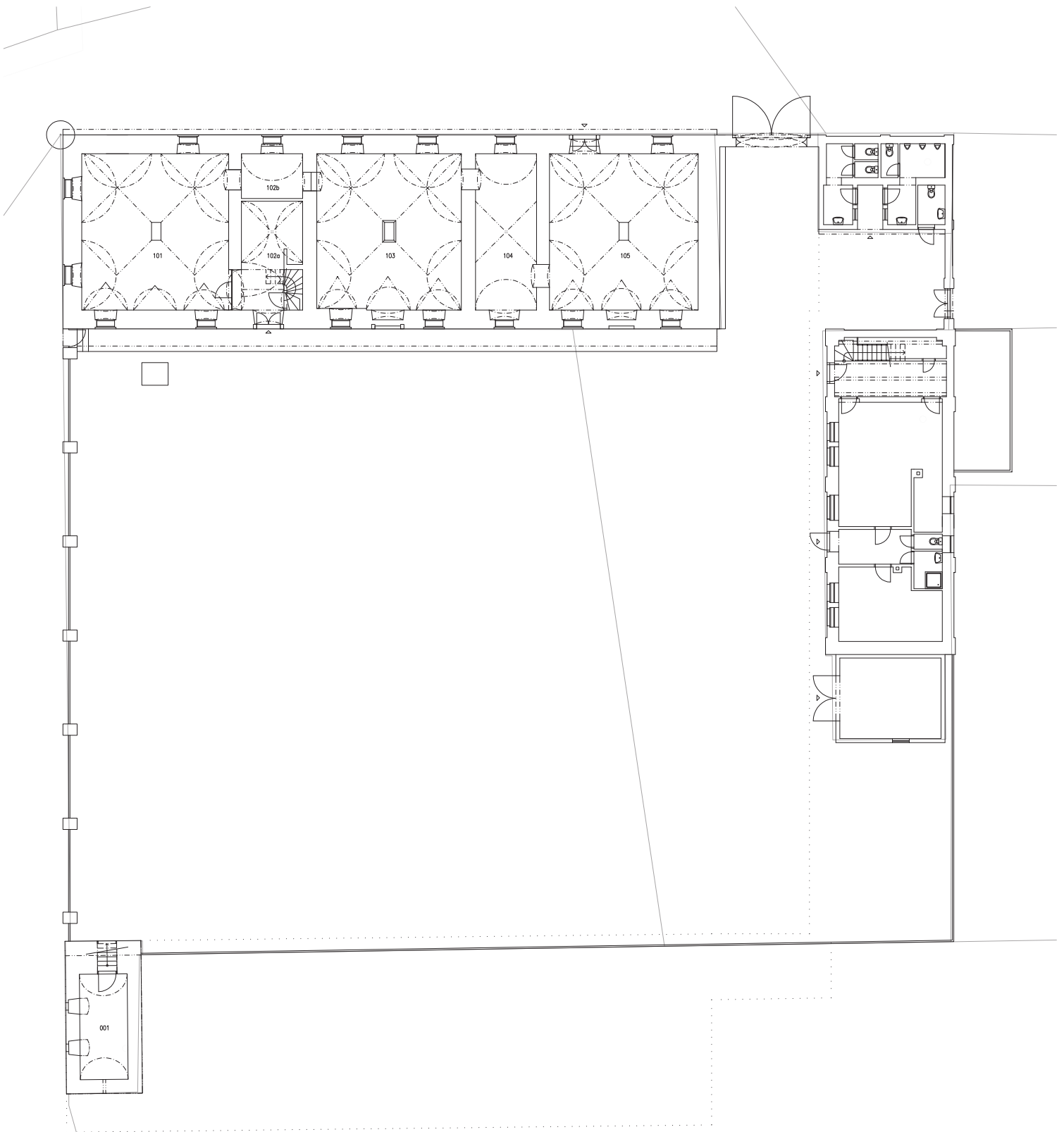
10.2. Dokumentace současného stavu

- 1.1 areál NKP Rodiště Jana Žižky v Trocnově – situace 1:2000
- 1.2 bývalý vrchnostenský dvůr – přízemí – současný stav 1:200
- 1.3 bývalý vrchnostenský dvůr – krov – současný stav 1:200

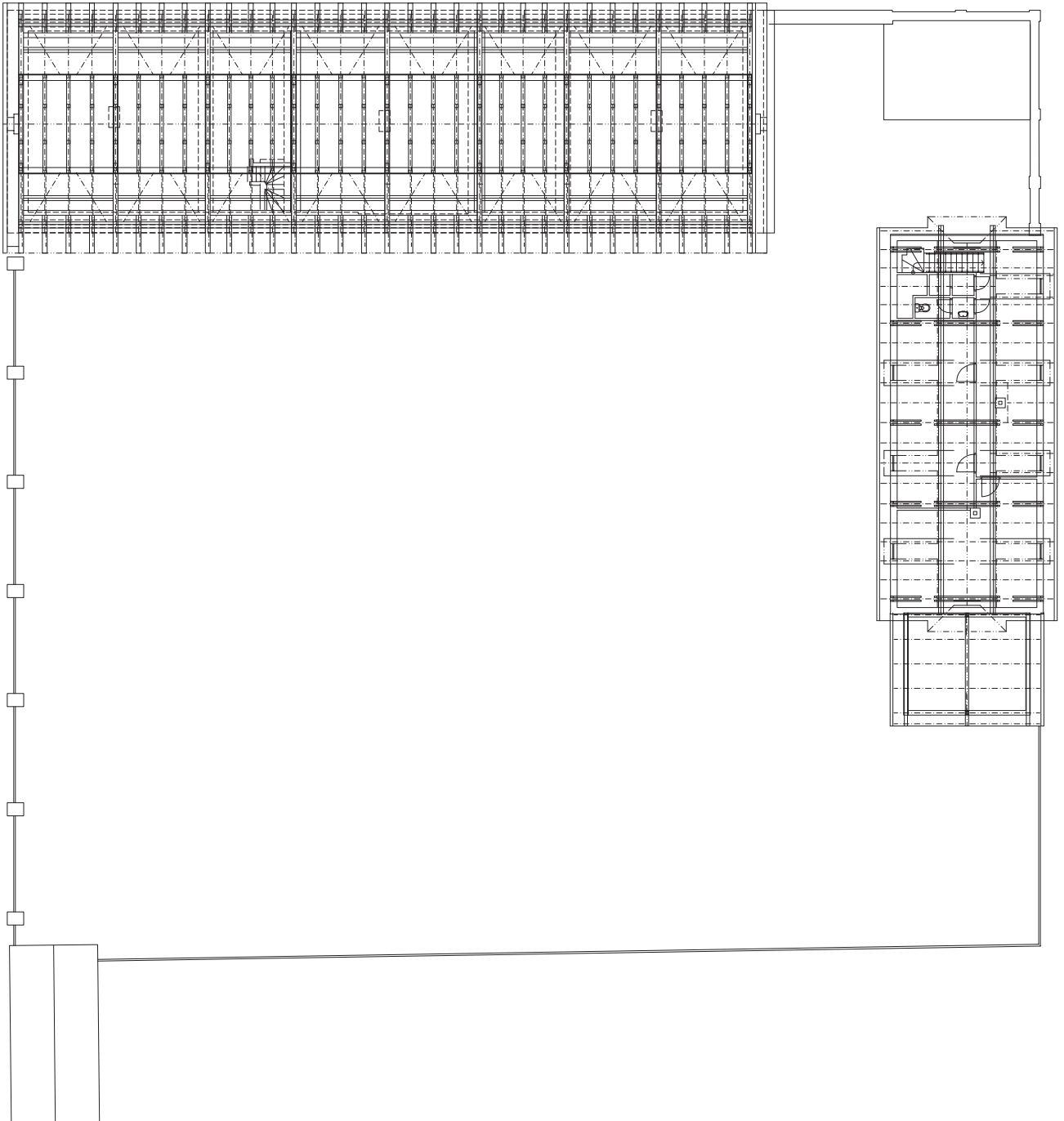

areál NKP Rodiště Jana Žižky v Trocnově
 situace 1:2000

areál NKP Rodičtve Jana Žižky v Trocnově
 bývalý vrchnostenský dvůr
 1.1 současný stav – přízemí 1:200

areál NKP Rodičtě Jana Žižky v Trocnově
 bývalý vrchnostenský dvůr
 1.2 současný stav – krov 1:200

11. Grafické vyhodnocení průzkumu

Stavební vývoj

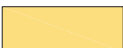

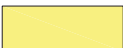

- 2.1 západní křídlo - přízemí 1:150
západní křídlo - krov 1: 150
- 2.2 východní křídlo - sklep 1:100

Památkové hodnocení

- 3.1 západní křídlo - přízemí 1:150
západní křídlo - krov 1: 150
- 3.2 východní křídlo - sklep 1:100

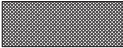

LEGENDA

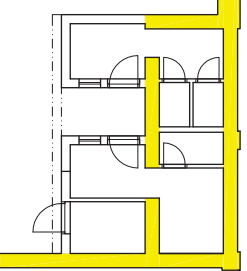
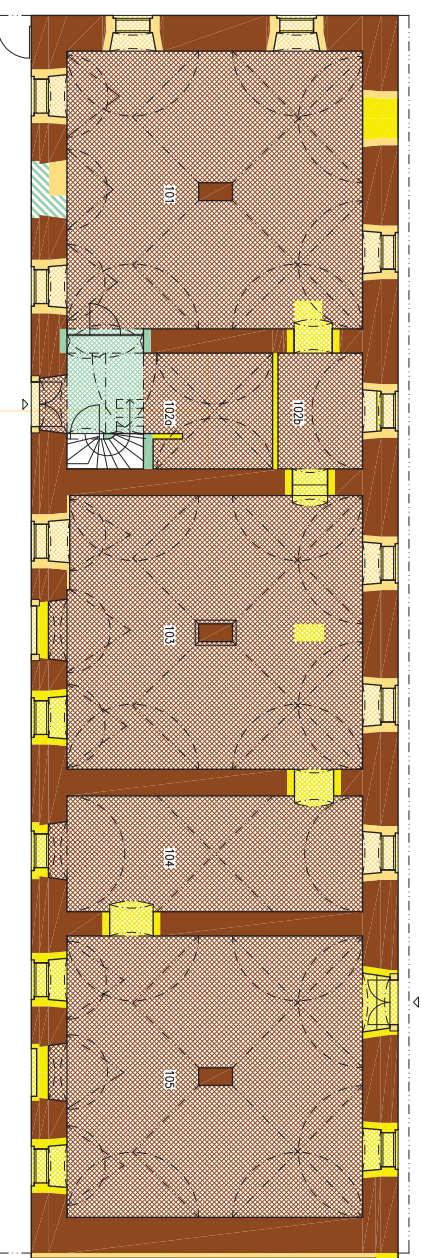
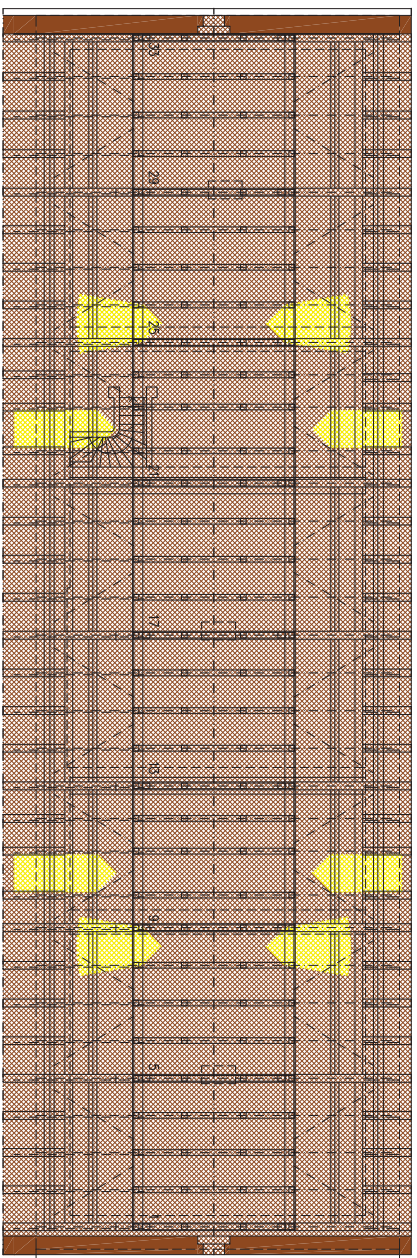
STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM

KONSTRUKCE	PROSTORY	
		GOTICKÉ, 13. – 15. STOLETÍ
		RENEŠANČNÍ, 16. – POL. 17. STOL.
		BAROKNÍ, POL. 17. – 18. STOLETÍ
		KLASICISTNÍ, 1. POL. 19. STOLETÍ
		2. POLOVINA 19. STOLETÍ
		20. STOLETÍ

HYPOTETICKY ZAŘAZENÉ ZDIVO ZNAČENO ŠRAFOVÁNÍM

ARCHITEKTONICKÉ A PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ

KONSTRUKCE	PROSTORY	
		TVOŘÍCÍ PODSTATU OBJEKTU (ZACHOVAT)
		HODNOTNÉ (ZACHOVAT, MOŽNO UPRAVIT)
		NEUTRÁLNÍ
		RUŠIVÉ (DOPORUČUJE SE ODSTRANIT)
		HODNOTNÁ PRŮČELÍ, ARCHIT. DETAILS

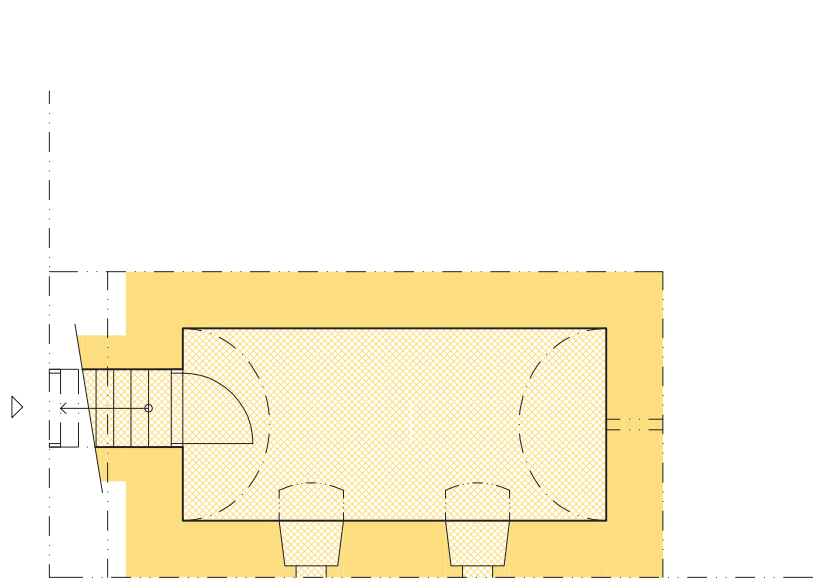
přízemí

krov

0 1 5m

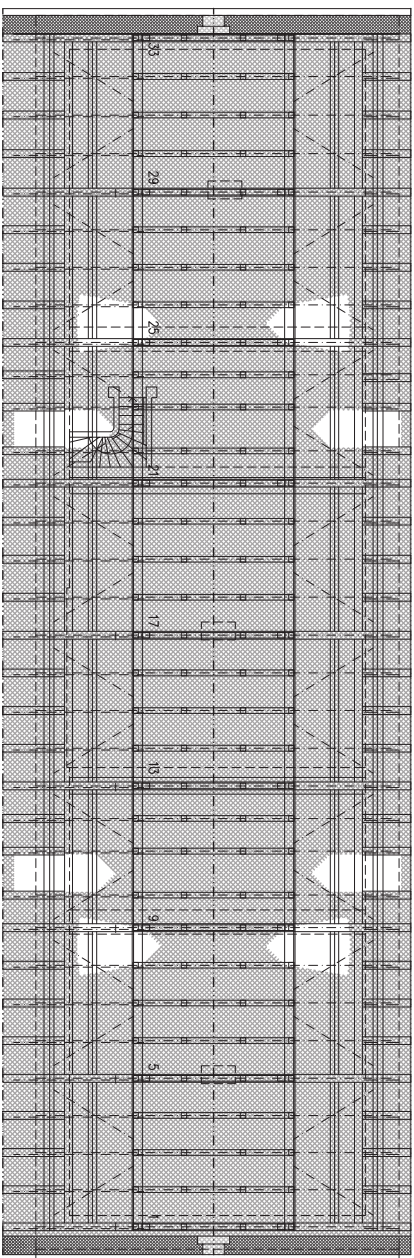
areál NKP Rodiště Jana Žižky v Trocnově
 bývalý vrchnostenský dvůr – západní křídlo
 2.1 stavební vývoj 1:150

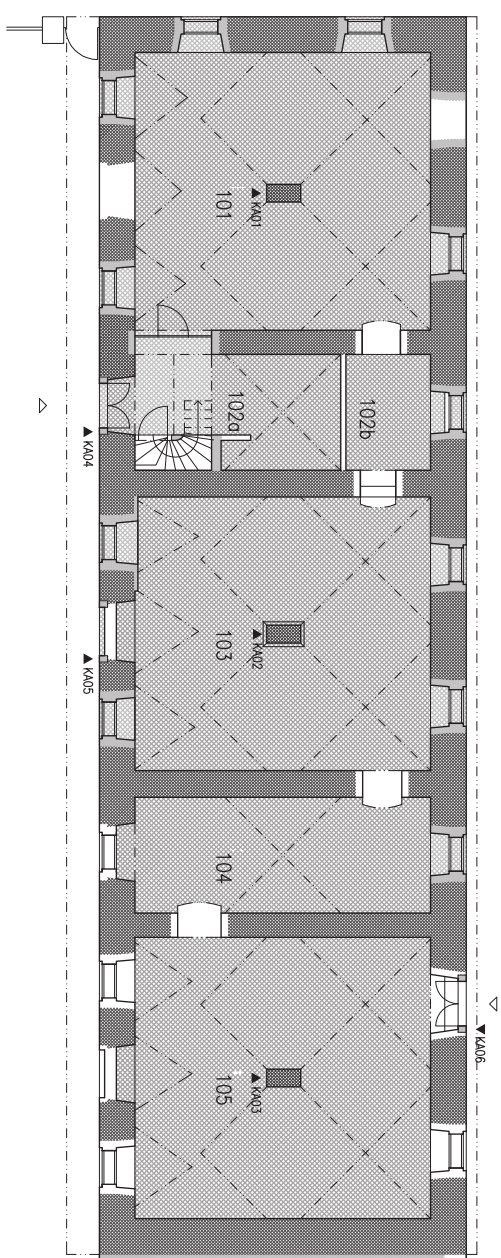
sklep

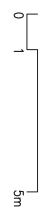
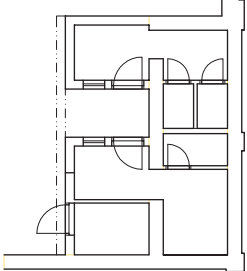
areál NKP Rodiště Jana Žižky v Trocnově
bývalý vrchnostenský dvůr – východní křídlo
2.2 stavební vývoj 1:100

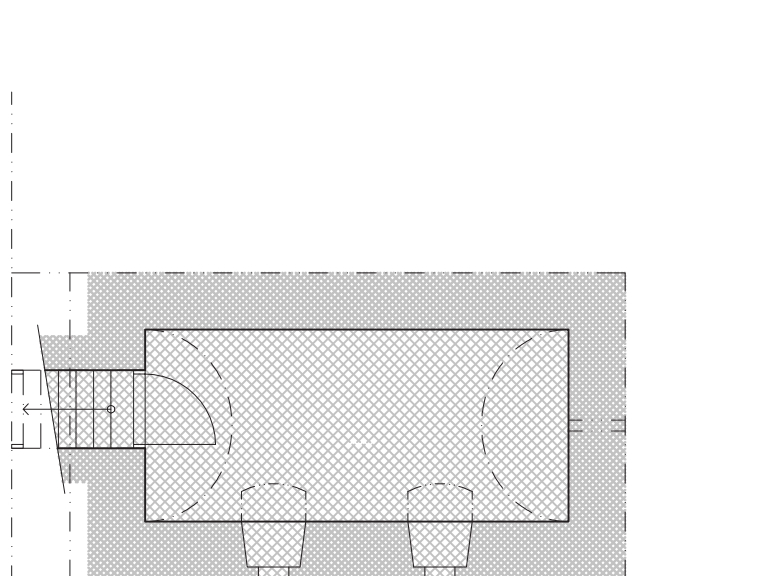
K10V

přízemí

areál NKP Rodičtě Jana Žižky v Trocnově
 bývalý vrchnostenský dvůr – západní křídlo
 3.1 památkové hodnocení 1:150

sklep

areál NKP Rodiště Jana Žižky v Trocnově
bývalý vrchnostenský dvůr – východní křídlo
3.2 památkové hodnocení 1:100